ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 6ης Οκτωβρίου 1994 *

Περιεχόμενα

I — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία ..... II - 765

II — Αιτήματα των διαδίκων ..... II - 781

III — Επί των αιτημάτων που αφορούν την ακύρωση της αποφάσεως ..... II - 782

Ως προς τον πρώτο λόγο που στηρίζεται στην παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως ..... II - 782

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 782

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 783

Ως προς τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως ο οποίος στηρίζεται στη μη κοινοποίηση των πρακτικών της ακροάσεως ..... II - 784

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 784

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 785

Ως προς τον τρίτο λόγο ακυρώσεως που στηρίζεται στην έλλειψη παραβάσεως από την προσφεύγουσα του άρθρου 86 της Συνθήκης ..... II - 786

I — Όσον αφορά την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως ..... II - 787

A — Ως προς την αγορά προϊόντων ..... II - 787

1. Οι αγορές ασηπτικής συσκευασίας, αφενός, και οι αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, αφετέρου, που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί, δεν συνιστούν διακεκριμένες αγορές ..... II - 788

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 788

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 792

2. Οι αγορές των μηχανών και οι αγορές των χάρτινων κουτιών δεν μπορούν να διαχωριστούν ..... II - 801

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 801

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 802

B — Ως προς τη σχετική γεωγραφική αγορά ..... II - 803

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 803

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 805

Γ — Ως προς τη θέση της Tetra Pak στις σχετικές αγορές και την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης ..... II - 808

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 808

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 811

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

II — Όσον αφορά τις καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις ..... II - 817

Α — Οι ρήτρες αποκλειστικότητας και οι άλλες επίδικες συμβατικές ρήτρες II - 817

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 817

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 821

Β — Οι φερόμενες ως εξοβελιστικές τιμές των χάρτινων κουτιών Tetra Rex στην Ιταλία ..... II - 824

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 824

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 826

Γ — Οι τιμές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών που φέρονται ως εισάγουσες διακρίσεις μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών ..... II - 828

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 828

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 831

Δ — Οι φερόμενες ως εξοβελιστικές τιμές των μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο ..... II - 835

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 838

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 838

Ε — Η τιμή των μηχανών και οι λοιπές φερόμενες ως καταχρηστικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν στην Ιταλία ..... II - 842

1. Οι φερόμενες ως εξοβελιστικές τιμές των μηχανών ..... II - 842

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 842

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 843

2. Οι τιμές των μηχανών που φέρονται ως ενέχουσες δυσμενή διάκριση II - 845

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 845

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 846

3. Οι λοιπές φερόμενες ως καταχρηστικές πρακτικές ..... II - 847

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 847

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 848

Ως προς τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως, περί της εκ μέρους της Επιτροπής καταχρήσεως της εξουσίας εκδόσεως εντολών ..... II - 849

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 849

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 850

IV — Επί των αιτημάτων που αφορούν το ύψος του προστίμου ..... II - 852

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων ..... II - 855

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 860

V — Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 860

Στην υπόθεση Τ-83/91,

Tetra Pak International SA, με έδρα το Pully (Ελβετία), εκπροσωπουμένη αρχικώς από τον Christopher Bellamy, QC, στη συνέχεια από τον John Swift, QC, δικηγόρο Αγγλίας και Ουαλλίας, και από τους Michel Waelbroeck και Alexandre Vandencasteele, δικηγόρους Βρυξελλών, καθώς και από τη Vivien Rose και, αρχικώς, από τον Stephen Morris, στη συνέχεια από τον Rhodri Thompson, barristers στην Αγγλία και την Ουαλλία, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο Ernest Arendt, 8-10, rue Mathias Hardt,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένης από τον Julian Currall, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, επικουρούμενο από τους Nicholas Forwood, QC, και David Lloyd Jones, barrister στην Αγγλία και στην Ουαλλία, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Γεώργιο Κρεμλή, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο την ακύρωση της αποφάσεως 92/163/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 24ης Ιουλίου 1991, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.043 — Tetra Pak II, ΕΕ 1992, L 72, σ. 1).

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. Cruz Vilaça, Πρόεδρο, C. P. Briët, A. Καλογερόπουλο, A. Saggio, J. Biancarelli, δικαστές,

γραμματέας: H. Jung

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 22ας Μαρτίου 1994,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

I — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

1 Με την απόφαση 92/163/ΕΟΚ, της 24ης Ιουλίου 1991, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.043 — Tetra Pak II, ΕΕ 1992, L 72, σ. 1, στο εξής: απόφαση), η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η Tetra Pak International SA (στο εξής: Tetra Pak) κατείχε δεσπόζουσα θέση στις αγορές μηχανών και ασηπτικών χάρτινων κουτιών προοριζομένων για τη συσκευασία των ρευστών ειδών διατροφής εντός της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (στο εξής: Κοινότητα) και ότι εκμεταλλεύτηκε καταχρηστικώς τη θέση αυτή, υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ, τουλάχιστον από το 1976 μέχρι το 1991, τόσο στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας όσο και στις αγορές μηχανών και χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας. Η Επιτροπή επέβαλε στην επιχείρηση αυτή πρόστιμο ύψους 75 εκατομμυρίων ECU και τη διέταξε να τερματίσει τις διαπιστωθείσες παραβάσεις.

2 Η Tetra Pak, η οποία έχει έδρα στην Ελβετία, συντονίζει την πολιτική ενός ομίλου εταιριών, αρχικώς σουηδικής προελεύσεως, ο οποίος επεκτάθηκε παγκοσμίως. Ο όμιλος Tetra Pak ειδικεύεται στον εξοπλισμό που χρησιμοποιείται για τη συσκευασία σε χάρτινα κουτιά ρευστών και πυκνόρρευστων ειδών διατροφής, κυρίως του γάλακτος. Ασκεί τις δραστηριότητές της τόσο στον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας όσο και στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας. Οι δραστηριότητες αυτές συνίστανται κυρίως στην παραγωγή συσκευασιών υπό μορφή χάρτινων κουτιών και στην κατασκευή, βάσει προσιδιάζουσας στον όμιλο τεχνολογίας, μηχανών πληρώσεως.

3 Από τα στοιχεία που περιέχει η απόφαση προκύπτει ότι ο ενοποιημένος κύκλος εργασιών του ομίλου Tetra Pak ανερχόταν σε 2,4 δισεκατομμύρια ECU το 1987 και σε 3,6 δισεκατομμύρια ECU το 1990. Περίπου το 90 % του εν λόγω κύκλου εργασιών πραγματοποιήθηκε στην αγορά χάρτινων κουτιών και το υπόλοιπο 10 % στην αγορά μηχανών συσκευασίας και συναφών δραστηριοτήτων. Το μέρος αυτού του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε στο έδαφος της Κοινότητας ανέρχεται σε ποσοστό κάπως ανώτερο του 50 %. Εντός της Κοινότητας η Ιταλία είναι μία από τις χώρες, αν όχι η χώρα, όπου η Tetra Pak έχει τις περισσότερες από τις εγκαταστάσεις της. Ο ενοποιημένος κύκλος εργασιών των επτά ιταλικών εταιριών του ομίλου ανερχόταν το 1987 σε 204 εκατομμύρια ECU.

4 Η απόφαση εντάσσεται σε μία σειρά τριών αποφάσεων που αφορούν την Tetra Pak. Η πρώτη είναι η απόφαση 88/501/ΕΟΚ, της 26ης Ιουλίου 1988, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ [IV/31.043 — Tetra Pak I (άδεια εκμεταλλεύσεως BTG), ΕΕ L 272, σ. 27, στο εξής: απόφαση Tetra Pak I], με την οποία η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η Tetra Pak, με την απόκτηση, μέσω της εξαγοράς του ομίλου Liquipak, της αποκλειστικότητας αδείας εκμεταλλεύσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας επί νέας μεθόδου ασηπτικής συσκευασίας του γάλακτος, καλουμένης «άκρως υψηλής θερμοκρασίας» (στο εξής: UHT), παρέβη το άρθρο 86 της Συνθήκης από την ημερομηνία της αποκτήσεως αυτής μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία τερματίστηκε η εν λόγω αποκλειστικότητα. Κατά της αποφάσεως αυτής ασκήθηκε προσφυγή η οποία απορρίφθηκε από το Πρωτοδικείο με την απόφαση της 10ης Ιουλίου 1990, T-51/89, Tetra Pak Rausing κατά Επιτροπής (Συλλογή 1990, σ. II-309). Η δεύτερη απόφαση είναι η απόφαση 91/535/ΕΟΚ, της 19ης Ιουλίου 1991, με την οποία μια συγκέντρωση επιχειρήσεων κηρύσσεται συμβατή προς την κοινή αγορά (υπόθεση IV/M068 — Tetra Pak/Alfa Laval, ΕΕ L 290, σ. 35) και με την οποία η Επιτροπή, στηριζόμενη στο άρθρο 8, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ)

4064/89 του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων (αναθεωρημένο κείμενο δημοσιευθέν στην ΕΕ 1990, L 257, σ. 13), έκρινε ότι η απόκτηση από την Tetra Pak της Alfa Laval AB συμβιβάζεται προς την Κοινή Αγορά.

5 Όσον αφορά τα επίμαχα στην παρούσα υπόθεση προϊόντα, από τους αριθμούς που αναφέρονται στην απόφαση (αιτιολογική σκέψη 6) προκύπτει ότι τα χάρτινα κουτιά χρησιμοποιήθηκαν το 1983 κατά 90 % για τη συσκευασία του γάλακτος και των άλλων ρευστών γαλακτοκομικών προϊόντων. Κατά την ίδια πηγή, το 1987, το ποσοστό αυτό ανερχόταν περίπου σε 79 %, από το οποίο το 72 % χρησιμοποιούνταν για τη συσκευασία του γάλακτος. Το 16 % περίπου των χάρτινων κουτιών χρησιμοποιούνταν επομένως για τη συσκευασία των φρουτοχυμών. Η συσκευασία των άλλων προϊόντων (κρασί, μεταλλικά νερά, προϊόντα με βάση την τομάτα, σούπες, σάλτσες και τροφές για μωρά) αντιπροσώπευε μόνον το 5 % του συνόλου των χρησιμοποιουμένων χάρτινων κουτιών.

6 Όσον αφορά τη συσκευασία του γάλακτος, σημειώνεται ότι το γάλα πωλείται κυρίως παστεριωμένο (νωπό γάλα) ή μετά από επεξεργασία σε υψηλή θερμοκρασία υπό άσηπτες συνθήκες, η οποία επιτρέπει τη συντήρηση για διάστημα πολλών μηνών σε μη ψυχόμενο περιβάλλον (γάλα UHT). Όσον αφορά το «αποστειρωμένο» γάλα, από την απόφαση προκύπτει ότι κατέχει μόνον ένα σχετικώς περιθωριακό τμήμα της αγοράς εντός της Κοινότητας.

7 Στον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας, η Tetra Pak παράγει το σύστημα το οποίο καλείται Tetra Brik και προορίζεται για τη συσκευασία κυρίως του γάλακτος UHT. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε η προσφεύγουσα, η συσκευασία αυτή κυκλοφόρησε στην αγορά το 1968 εντός της Γερμανίας και από το 1970 στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Κατά τη μέθοδο αυτή, τα χάρτινα κουτιά παραδίδονται στον χρήστη υπό μορφή κυλίνδρων, οι οποίοι καθίστανται ασηπτικοί μέσα στην ίδια τη μηχανή πληρώσεως δι' εμποτισμού με υπεροξείδιο του υδρογόνου και, στη συνέχεια, περιβάλλουν το υγρό ενώ αυτό ρέει σε ασηπτικό περιβάλλον. Στον ίδιο τομέα, ένας μόνον ανταγωνιστής της Tetra Pak, η εταιρία PKL, την οποία ελέγχει η ελβετική εταιρία SIG (Société industrielle générale), παράγει επίσης ένα σύστημα ασηπτικής συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά σχή-

ματος Brik, τα Combibloc. Εν αντιθέσει προς τη μέθοδο μονοκόμματης συσκευασίας της Tetra Pak, τα κουτιά αυτά έχουν ήδη λάβει το σχήμα τους κατά τη στιγμή της συσκευασίας. Για τεχνικούς λόγους και διότι στην πράξη οι κατασκευαστές μηχανών ασηπτικής συσκευασίας παράγουν και τα χάρτινα κουτιά που θα χρησιμοποιηθούν στις δικές τους μηχανές, η κατοχή τεχνικής ασηπτικής πληρώσεως συνιστά το κλειδί για την πρόσβαση τόσο στην αγορά των μηχανών όσο και στην αγορά των ασηπτικών χάρτινων κουτιών.

8 Αντιστρόφως, η μη ασηπτική συσκευασία, ιδίως του νωπού παστεριωμένου γάλακτος, δεν προϋποθέτει τέτοιο βαθμό αποστειρώσεως και απαιτεί, κατά συνέπεια, λιγότερο περίπλοκο εξοπλισμό. Στην αγορά των μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών, η Tetra Pak χρησιμοποιούσε αρχικώς και χρησιμοποιεί ακόμη χάρτινα κουτιά σχήματος Brik, σήμερα όμως το κύριο προϊόν της στην αγορά αυτή είναι ένα χάρτινο κουτί του τύπου Gable Top, κωνικού σχήματος, το Tetra Rex. Το χάρτινο αυτό κουτί είναι άμεσος ανταγωνιστής του χάρτινου κουτιού Pure-Pak, το οποίο κατασκευάζει ο νορβηγικός όμιλος Elopak (στο εξής: Elopak).

9 Η Tetra Pak κατασκευάζει τις δικές της μηχανές μη ασηπτικής συσκευασίας. Επιπλέον, όπως η Elopak και η PKL, διανέμει, ευκαιριακώς μηχανές που κατασκευάζουν δέκα περίπου μικροί παραγωγοί, οι κυριότεροι των οποίων είναι οι Nimco, Cherry Burrel και Shikoku.

10 Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι η η Tetra Pak κατοχύρωσε με διπλώματα ευρεσιτεχνίας τη βασική τεχνολογία που εφάρμοσε όσον αφορά τις μηχανές, τα χάρτινα κουτιά και τις διαδικασίες, καθώς και όλες τις μεταβολές που σημειώθηκαν μεταγενέστερα ως προς τα προϊόντα αυτά, όπως ο τρόπος δίπλωσης του χάρτινου κουτιού. Η ισχύς των τελευταίων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που προστατεύουν τα χάρτινα κουτιά ασηπτικής συσκευασίας Tetra Brik, τα οποία καθιερώθηκαν στη δεκαετία του 1960, λήγει στις αρχές του επομένου αιώνα (αιτιολογική σκέψη 22 της αποφάσεως). Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχαν οι διάδικοι και που συμπίπτουν μεταξύ τους, η Tetra Pak δεν χορήγησε καμία άδεια κατασκευής για τα χάρτινα κουτιά της, εντός της Κοινότητας.

11 Από την απόφαση προκύπτει επίσης ότι, εντός της Κοινότητας, εξαιρουμένων των διανομέων που εργάζονται για τη Liquipak, την οποία εξαγόρασε η Tetra Pak, η διανομή των μηχανών και των χάρτινων κουτιών Tetra Pak εξασφαλίζεται εξ ολοκλήρου από το δίκτυο των θυγατρικών της Tetra Pak (σκέψη 21).

12 Κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, ίσχυσαν διάφορες στερεότυπες συμβάσεις πωλήσεως και μισθώσεως μηχανών καθώς και εφοδιασμού σε χάρτινα κουτιά μεταξύ της Tetra Pak και των πελατών της στα διάφορα κράτη μέλη της Κοινότητας. Το περιεχόμενο των ρητρών των συμβάσεων αυτών που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό συνοψίστηκε ως εξής στις σκέψεις 24 έως 45 της αποφάσεως:

«2.1. Οι όροι πωλήσεως του υλικού Tetra Pak (παράρτημα 2.1)

(24) Στερεότυπες συμβάσεις πωλήσεως υπάρχουν στις ακόλουθες πέντε χώρες: την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο. Για κάθε εξεταζόμενη ρήτρα, αναφέρεται σε παρένθεση ποια ή ποιες είναι οι εμπλεκόμενες χώρες.

2.1.1. *Η εμφάνιση του εξοπλισμού*

(25) Η Tetra Pak διατηρεί στην Ιταλία απόλυτο δικαίωμα ελέγχου επί της εμφανίσεως του πωλουμένου υλικού, απαγορεύοντας στον αγοραστή:

(i) να προσθέτει στη μηχανή εξαρτήματα,

(ii) να μετατρέπει τη μηχανή, να προβαίνει σε προσθήκες ή να αφαιρεί από αυτήν στοιχεία,

(iii) να μετακινεί τη μηχανή.

2.1.2. *Η λειτουργία και η συντήρηση του εξοπλισμού*

(26) Πέντε συμβατικές ρήτρες, σχετικά με τη λειτουργία και τη συντήρηση του εξοπλισμού, έχουν σκοπό να εξασφαλίσουν την αποκλειστικότητα και το δικαίωμα ελέγχου της Tetra Pak στον τομέα αυτό:

(iv) αποκλειστικότητα για τη συντήρηση και τις επισκευές (σε όλα τα κράτη μέλη πλην της Ισπανίας),

(v) αποκλειστικότητα για την προμήθεια ανταλλακτικών (σε όλα τα κράτη μέλη πλην της Ισπανίας),

(vi) δικαίωμα για παροχή δωρεάν βοήθειας, κατάρτισης, συντήρησης και τεχνικής ενημέρωσης που δεν έχουν ζητηθεί από τον πελάτη (Ιταλία),

(vii) προοδευτικά μειούμενη (μέχρι 40 % επί ενός μηνιαίου βασικού τέλους) χρέωση για μέρος των δαπανών παροχής βοήθειας, συντήρησης και τεχνικής ενημέρωσης ανάλογα με τον αριθμό των χάρτινων κουτιών που χρησιμοποιήθηκαν σε όλες τις μηχανές ιδίου τύπου της Tetra Pak (Ιταλία),

(viii) υποχρέωση για ενημέρωση της Tetra Pak ως προς κάθε τεχνική τελειοποίηση ή μετατροπή του εξοπλισμού καθώς και για διατήρηση υπέρ αυτής του δικαιώματος της ιδιοκτησίας (Ιταλία).

2.1.3. *Τα χάρτινα κουτιά*

(27) Τέσσερις συμβατικές ρήτρες σχετικά με τα χάρτινα κουτιά αποβλέπουν στην εξασφάλιση της αποκλειστικότητας της Tetra Pak και του δικαιώματος αυτής να ελέγχει το προϊόν:

(ix) υποχρέωση να χρησιμοποιούνται στις μηχανές αποκλειστικά και μόνον τα χάρτινα κουτιά της Tetra Pak (σε όλα τα κράτη μέλη),

(x) υποχρέωση προμήθειας των χάρτινων κουτιών αποκλειστικά από την Tetra Pak ή από προμηθευτή τον οποίο υποδεικνύει η ίδια (σε όλα τα κράτη μέλη),

(xi) υποχρέωση ενημέρωσης της Tetra Pak για κάθε τεχνική τελειοποίηση ή μετατροπή των χάρτινων κουτιών και διατήρηση υπέρ αυτής του δικαιώματος της ιδιοκτησίας (Ιταλία),

(xii) δικαίωμα ελέγχου των στοιχείων που εκτυπώνονται στα χάρτινα κουτιά (Ιταλία).

2.1.4. *Έλεγχοι*

(28) Δύο ρήτρες αποβλέπουν ειδικότερα στον έλεγχο της τήρησης, από τον αγοραστή, των συμβατικών του υποχρεώσεων:

(xiii) υποχρέωση του αγοραστή να υποβάλλει μηνιαίες εκθέσεις (Ιταλία),

(xiv) δικαίωμα της Tetra Pak να προβαίνει σε επιθεώρηση χωρίς προειδοποίηση (Ιταλία).

2.1.5. *Η μεταβίβαση της κυριότητας επί του εξοπλισμού ή η εκχώρηση της χρήσεως*

(29) Δύο συμβατικές ρήτρες περιορίζουν το δικαίωμα μεταπωλήσεως ή εκχωρήσεως:

(xv) υποχρέωση να ληφθεί η συναίνεση της Tetra Pak για τη μεταπώληση ή την εκχώρηση της χρήσεως του εξοπλισμού (Ιταλία), τη μεταπώληση υπό όρους (Ισπανία) και το δικαίωμα εξωνήσεως της Tetra Pak έναντι προκαθορισμένης κατ' αποκοπήν τιμής (σε όλες τις χώρες). Η μη συμμόρφωση προς τη ρήτρα αυτή μπορεί να επισύρει ειδική ποινή (Ελλάδα, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο),

(xvi) υποχρέωση εξασφαλίσεως του ότι ο τρίτος αγοραστής υπεισέρχεται στις υποχρεώσεις του πρώτου αγοραστή (Ιταλία, Ισπανία).

2.1.6. *Η εγγύηση*

(30) (xvii) Η εγγύηση για το πωλούμενο υλικό εξαρτάται από τη συμμόρφωση προς όλες τις συμβατικές ρήτρες (Ιταλία) ή, τουλάχιστον, από την αποκλειστική χρήση των χάρτινων κουτιών Tetra Pak (άλλα κράτη μέλη).

2.2. Οι όροι μισθώσεως του εξοπλισμού Tetra Pak (παράρτημα 2.2)

(31) Σε όλα τα κράτη μέλη πλην της Ελλάδας και της Ισπανίας, υπάρχουν στερεότυπες συμβάσεις μισθώσεως.

Στις συμβάσεις μισθώσεως συναντώνται, τηρουμένων των αναλογιών, οι περισσότερες από τις ρήτρες που περιέχονται στις συμβάσεις πωλήσεως. Άλλοι όροι αφορούν ειδικά τη μίσθωση, όλοι όμως έχουν τον ίδιο στόχο που συνίσταται στη μέγιστη δυνατή σύσφιξη των δεσμών μεταξύ της Tetra Pak και του πελάτη της.

2.2.1. *Η εμφάνιση του εξοπλισμού*

(32) Επαναλαμβάνονται οι ρήτρες i, ii και iii [Ιταλία για τη ρήτρα i, όλα τα κράτη μέλη για τη ρήτρα ii, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο για τη ρήτρα iii].

(xviii) Μία συμπληρωματική ρήτρα, υποχρεώνει τον μισθωτή να χρησιμοποιεί αποκλειστικά, χαρτοκιβώτια, κιβώτια εξωτερικής συσκευασίας ή/και εμπορευματοκιβώτια μεταφοράς χάρτινων κουτιών Tetra Pak (Γερμανία, Βέλγιο, Δανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες) ή να προμηθεύεται αυτά κατά προτίμηση, με ίσους όρους, από την Tetra Pak (Δανία, Γαλλία).

2.2.2. *Η λειτουργία και η συντήρηση του εξοπλισμού*

(33) Επαναλαμβάνονται οι ρήτρες iv και v (όλα τα κράτη μέλη) περί αποκλειστικότητας.

Επαναλαμβάνεται επίσης η ρήτρα viii, βάσει της οποίας η Tetra Pak διατηρεί την ιδιοκτησία όλων των τελειοποιήσεων που θα πραγματοποιήσει ενδεχομένως ο χρήστης (Βέλγιο, Γερμανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες) ή, τουλάχιστον, υποχρεώνει τον μισθωτή να παραχωρήσει στην Tetra Pak άδεια εκμεταλλεύσεως (Δανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Πορτογαλία Ηνωμένο Βασίλειο).

2.2.3. *Τα χάρτινα κουτιά*

(34) Επαναλαμβάνονται οι ίδιες ρήτρες ix (όλα τα κράτη μέλη) και x (Ιταλία) που αφορούν τον αποκλειστικό εφοδιασμό, η ρήτρα xi βάσει της οποίας η Tetra Pak αποκτά ιδιοκτησία επί όλων των τελειοποιήσεων (Δανία, Ιταλία) ή, τουλάχιστον, άδεια εκμεταλλεύσεως προς όφελός της (Γαλλία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο) και η ρήτρα xii που της παρέχει δικαίωμα ελέγχου των κειμένων ή των σημάτων που ο πελάτης θέλει να εκτυπώσει στα χάρτινα κουτιά (Γερμανία, Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο).

2.2.4. *Οι έλεγχοι*

(35) Όπως και στην περίπτωση της πώλησης, ο μισθωτής πρέπει να υποβάλλει μηνιαία έκθεση [ρήτρα xiii — όλα τα κράτη μέλη] ενώ σε περίπτωση παράλειψης, επιβαρύνεται με ορισμένο ποσό κατ' αποκοπήν (Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες), και πρέπει να επιτρέπει την επιθεώρηση των χώρων όπου έχει εγκατασταθεί ο εξοπλισμός [ρήτρα xiv — όλα τα κράτη μέλη] χωρίς προειδοποίηση (όλα τα κράτη μέλη πλην Δανίας, Γερμανίας, Ιρλανδίας, Πορτογαλίας και Ηνωμένου Βασιλείου).

(xix) Μια άλλη ρήτρα επιτρέπει την εξέταση — ανά πάσα στιγμή (Δανία, Γαλλία) — των λογαριασμών της μισθώτριας επιχείρησης (όλα τα κράτη μέλη) και (ανάλογα με το κράτος μέλος) των τιμολογίων, της αλληλογραφίας ή κάθε άλλου εγγράφου που απαιτείται προς εξακρίβωση του αριθμού των χρησιμοποιηθέντων χάρτινων κουτιών.

2.2.5. *Η μεταβίβαση της μισθωτικής σχέσεως, η υπομίσθωση, η παραχώρηση της χρήσεως ή η χρήση για λογαριασμό τρίτων*

(36) Στην περίπτωση της πωλήσεως, κάθε μετέπειτα μεταβίβαση της κυριότητας μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με εξαιρετικά περιοριστικούς όρους.

(xx) Οι όροι των συμβάσεων μισθώσεως αποκλείουν ομοίως τη μεταβίβαση της μισθωτικής σχέσεως, την υπομίσθωση (όλα τα κράτη μέλη) ή, ακόμη, την απλή εκτέλεση εργασίας για λογαριασμό τρίτων (Ιταλία).

2.2.6. *Η εγγύηση*

(37) Η διατύπωση είναι λιγότερο ακριβής απ' ό,τι στις συμβάσεις πωλήσεως: συνδέει την εγγύηση με την τήρηση των "οδηγιών" που δίδει η Tetra Pak σχετικά με τη "συντήρηση" και το "σωστό χειρισμό" της μηχανής (όλες οι χώρες). Οι όροι, όμως, "οδηγίες", "συντήρηση" και "σωστός χειρισμός" είναι αρκετά ευρείς ώστε να μην μπορεί να ερμηνευθούν ως καλύπτοντες τουλάχιστον τη χρήση αποκλειστικά και μόνον ανταλλακτικών, υπηρεσιών επισκευής και συντήρησης και υλικών συσκευασίας Tetra Pak. Η εκδοχή αυτή επιβεβαιώθηκε από τη γραπτή και προφορική απάντηση της Tetra Pak επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων.

2.2.7. *Ο καθορισμός του μισθώματος και οι όροι καταβολής*

(38) Το μίσθωμα περιλαμβάνει τα ακόλουθα (όλα τα κράτη μέλη):

α) (xxi) ένα "αρχικό" μίσθωμα καταβλητέο κατά τη διάθεση της μηχανής. Το ύψος του μισθώματος αυτού δεν είναι κατ' ανάγκη χαμηλό-

τερο από την τιμή πωλήσεως των ίδιων μηχανών και, στην πραγματικότητα, ανέρχεται σχεδόν στο συνολικό ποσό όλων των τρεχόντων και των μελλοντικών μισθωμάτων (σε ορισμένες περιπτώσεις άνω του 98 %)·

β) ετήσιο μίσθωμα προκαταβλητέο ανά τρίμηνο

γ) (xxii) μηνιαίο τέλος επί της παραγωγής, το ύψος του οποίου μειούται προοδευτικά ανάλογα με τον αριθμό των χάρτινων κουτιών που έχουν χρησιμοποιηθεί σε όλες τις μηχανές Tetra Pak του ιδίου τύπου. Το τέλος αυτό αντικαθιστά την προοδευτικά μειούμενη χρέωση — με εξομοιούμενη αξία — για μέρος των δαπανών συντηρήσεως που προβλέπεται για την πώληση [βλ. τη ρήτρα vii]. Σε ορισμένα κράτη μέλη (Γερμανία, Γαλλία, Πορτογαλία) προβλέπεται ειδική ποινή σε περίπτωση μη καταβολής του εν λόγω τέλους μέσα στην ταχθείσα προθεσμία.

2.2.8. *Η διάρκεια της μισθώσεως*

(39) Η διάρκεια της μισθώσεως και οι λεπτομέρειες, σχετικά με τη λήξη της, ποικίλλουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο.

(xxiii) Το κατώτατο όριο διάρκειας της μισθώσεως είναι από τρία (Δανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο) έως εννέα (Ιταλία) χρόνια.

2.2.9. *Η ποινική ρήτρα*

(40) (xxiv) Ανεξάρτητα από τις συνήθεις αποζημιώσεις, η Tetra Pak διατηρεί το δικαίωμα να επιβάλλει στον μισθωτή που παραβαίνει οποιαδήποτε από τις συμβατικές υποχρεώσεις χρηματική ποινή, το ύψος της οποίας καθορίζεται μέχρις ορισμένου ανωτάτου ορίου από την Tetra Pak ανάλογα με τη σοβαρότητα της περιπτώσεως (Ιταλία).

2.3. Οι όροι προμηθείας των χάρτινων κουτιών (παράρτημα 2.3)

(41) Στερεότυπες συμβάσεις προμηθείας υπάρχουν στην Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο: είναι υποχρεωτικές όταν ο πελάτης προβαίνει στην αγορά και όχι στη μίσθωση μιας μηχανής.

2.3.1. *Η αποκλειστικότητα ως προς τον εφοδιασμό*

(42) (xxv) Ο αγοραστής υποχρεούται να προμηθεύεται αποκλειστικά και μόνον από την Tetra Pak όλα τα υλικά συσκευασίας που πρόκειται να χρησιμοποιούνται στην ή στις μηχανές Tetra Pak που έχουν παραδοθεί (όλες οι χώρες) και σε κάθε άλλη μηχανή Tetra Pak που θα αποκτηθεί μετέπειτα (Ιταλία).

2.3.2. *Η διάρκεια της συμβάσεως*

(43) (xxvi) Η σύμβαση υπογράφεται αρχικά για διάρκεια εννέα ετών και είναι ανανεώσιμη για μια πενταετία (Ιταλία) ή για όσο χρονικό διάστημα ο αγοραστής εξακολουθεί να έχει στην κατοχή του τη μηχανή (Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία, Ηνωμένο Βασίλειο).

2.3.3. *Ο καθορισμός των τιμών*

(44) (xxvii) Τα χάρτινα κουτιά παραδίδονται στην τιμή που ισχύει κατά την παραγγελία. Δεν προβλέπεται κανένα σύστημα εξισώσεως ή τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των τιμών (όλες οι χώρες).

2.3.4. *Η επιγραφή*

(45) Στις συμβάσεις περιλαμβάνεται επίσης το δικαίωμα της Tetra Pak να ελέγχει [ρήτρα xii] τα στοιχεία ή τα σήματα που ο πελάτης επιθυμεί να εκτυπώσει στα χάρτινα κουτιά.»

13 Όσον αφορά, ειδικότερα, τη δομή της προσφοράς στον τομέα των συστημάτων της ασηπτικής συσκευασίας των ρευστών ειδών διατροφής σε χάρτινα κουτιά, εντός της Κοινότητας, από την απόφαση προκύπτει ότι είναι σχεδόν μονοπωλιακή, δεδομένου ότι η Tetra Pak καταλαμβάνει περίπου το 90 έως 95 % του τομέα αυτού κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως (αιτιολογική σκέψη 12). Το 1985 η Tetra Pak κατείχε περίπου το 89 % της αγοράς των χάρτινων

κουτιών και το 92 % της αγοράς των μηχανών ασηπτικής κατασκευής στην ίδια εδαφική περιφέρεια (παραρτήματα 1.1 και 1.2 της αποφάσεως). Ο μόνος πραγματικός ανταγωνιστής της στην αγορά αυτή, η PKL, κατείχε το σύνολο σχεδόν των υπολοίπων μεριδίων της αγοράς, ήτοι 5 έως 10 %.

14 Η δομή του τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας είναι μεν περισσότερο ανοιχτή, παραμένει όμως ολιγοπωλιακή. Κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως, η Tetra Pak κατείχε το 50 έως 55 % του τομέα αυτού εντός της Κοινότητας (αιτιολογική σκέψη 13 της αποφάσεως). Το 1985 κατείχε περίπου το 48 % της αγοράς των χάρτινων κουτιών και το 52 % της αγοράς των μηχανών μη ασηπτικής συσκευασίας στην επικράτεια των δώδεκα κρατών μελών (παραρτήματα 1.1 και 1.2 της αποφάσεως). Όσον αφορά την Elopak, κατείχε το 1985 το 27 % περίπου της αγοράς των μηχανών και των χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας, ακολουθούμενη από τη PKL, η οποία κατείχε το 11 % της αγοράς αυτής. Η Elopak ασχολούνταν μόνο με τη διανομή στην αγορά των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας, προτού εξαγοράσει το τμήμα «μηχανές συσκευασίας» της Ex-Cell-O, το 1987. Το υπόλοιπο 12 % της αγοράς των χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας κατανεμόταν επομένως μεταξύ τριών εταιριών, οι οποίες εξακολουθούσαν να κινούνται σε αγορά συγκεντρωμένη σε μία ή μερικές χώρες, με τις επωνυμίες Schouw Packing (Δανία +/- 7 %, στην οποία συμμετέχει κατά 50 % η Elopak), Mono-Emballage/Scalpak (Γαλλία/Κάτω Χώρες, +/- 2,5 %) και Van Mierlo (Βέλγιο, +/- 0,5 %). Οι εταιρίες αυτές κατασκεύαζαν τα δικά τους χάρτινα κουτιά, συνήθως βάσει άδειας εκμεταλλεύσεως (Ex-Cell-O, την οποία εξαγόρασε η Elopak το 1987, Nimco, Sealright, κ.λπ.). Στην αγορά των μηχανών, οι εταιρίες αυτές ασχολούνταν μόνο με τη διανομή. Το 13 % περίπου της αγοράς των μηχανών μη ασηπτικής συσκευασίας που απομένει στην Κοινότητα από την Tetra Pak, την Elopak και την PKL μοιραζόταν μεταξύ δέκα περίπου μικρών παραγωγών, οι κυριότεροι από τους οποίους ήταν οι Nimco (Ηνωμένες Πολιτείες, +/- 4 %), Cherry Burrel (Ηνωμένες Πολιτείες, +/- 2,5 %) και Shikoku (Ιαπωνία, +/- 1 %).

15 Επομένως, στον τομέα της συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά των νωπών ειδών διατροφής σε ρευστή κατάσταση, η Elopak είναι ο κύριος ανταγωνιστής της Tetra Pak. Οι δραστηριότητές της δεν επεκτείνονται, μέχρι σήμερα, στον τομέα των ασηπτικών συσκευασιών. Από την απόφαση προκύπτει (αιτιολογική σκέψη 3) ότι η σχέση μεταξύ του κύκλου εργασιών της Tetra Pak και του κύκλου εργασιών της Elopak μπορούσε να υπολογιστεί για το 1987 σε 7,5 προς 1. Η Elopak ασκεί στην Ιταλία δραστηριότητες μέσω μιας θυγατρικής εταιρίας, της Elopak Italia (Μιλάνο). Κατά την απόφαση, η θυγατρική αυτή δεν παράγει επιτόπου τα χάρτινα κουτιά της αλλά τα εισάγει από άλλες θυγατρικές εταιρίες του ομίλου.

16 Στις 27 Σεπτεμβρίου 1983 η Elopak Italia υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή κατά της Tetra Pak Italiana και των συνεργαζομένων με αυτήν εταιριών στην Ιταλία. Ο όμιλος εκτιμούσε ότι, κατά τα παρελθόντα έτη, η Tetra Pak προσπάθησε να μειώσει την ανταγωνιστική ικανότητα της Elopak στην Ιταλία εφαρμόζοντας εμπορικές πρακτικές οι οποίες συνιστούν καταχρηστική εκμετάλλευση υπό την έννοια του άρθρου 86. Οι πρακτικές αυτές συνίσταντο κυρίως, κατά την Elopak, στην πώληση των χάρτινων κουτιών Tetra Rex σε τιμές προς άγραν πελατείας, στην επιβολή αθέμιτων όρων προμήθειας μηχανών πληρώσεως των χάρτινων αυτών κουτιών και, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην πώληση του υλικού αυτού επίσης σε τιμές προς άγραν πελατείας. Η Elopak κατήγγειλε τέλος χειρισμούς που αποσκοπούσαν στο να την αποκλείσουν από ορισμένα διαφημιστικά υποθέματα.

17 Στις 16 Δεκεμβρίου 1988, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει τη διαδικασία στην υπόθεση αυτή. Απηύθυνε στην Tetra Pak ανακοίνωση των αιτιάσεων με έγγραφο της 20ής Δεκεμβρίου 1988. Εχώρησε ακρόαση στις 21 και 22 Σεπτεμβρίου 1989.

18 Κατόπιν συζητήσεων με την Επιτροπή ως προς τα σημεία διαφωνίας που εξακολούθησαν να υφίστανται και μετά την ακρόαση, η Tetra Pak ανέλαβε τη δέσμευση να παραιτηθεί από το σύστημα των αποκλειστικών αλληλενδέτων πωλήσεων και να τροποποιήσει συνακολούθως τις στερεότυπες συμβάσεις της, με έγγραφο που απηύθυνε στην Επιτροπή την 1η Φεβρουαρίου 1991 (παράρτημα 7 της αποφάσεως), στο οποίο επισυνάφθησαν νέες στερεότυπες συμβάσεις (παράρτημα 3 του δικογράφου της προσφυγής). Η Επιτροπή αποδέχθηκε τις δεσμεύσεις αυτές και έκρινε, με την αιτιολογική σκέψη 180 της αποφάσεως, ότι αφορούσαν τη θέση σε εφαρμογή των απαιτήσεων που προβλέπονται στα σημεία 1, 4 και 5 του τρίτου εδαφίου του άρθρου 3 της αποφάσεως, το οποίο παρατίθεται στη σκέψη 21 κατωτέρω.

19 Η Επιτροπή διαπίστωσε, στο άρθρο 1 της αποφάσεως τα εξής: «Η Tetrapak, εκμεταλλευόμενη τη δεσπόζουσα θέση της στις αγορές — που αποκαλούνται ασηπτικής συσκευασίας — μηχανών και χάρτινων κουτιών προοριζομένων για τη συσκευασία ρευστών ειδών διατροφής, παρέβη, τουλάχιστον από το 1976, τις διατάξεις του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ, τόσο στις αγορές ασηπτικής όσο και στις συγγενείς και στις συναφείς με αυτές αγορές μηχανών και χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας, μέσω ποικίλλων πρακτικών που αποσκοπούν στην εξουδετέρωση του ανταγωνισμού ή/και στη μεγιστοποίηση σε βάρος των χρηστών των κερδών που είναι δυνατό να αντληθούν από τις θέσεις που έχει κατακτήσει.»

20 Τα ουσιαστικά στοιχεία των παραβάσεων αυτών συνοψίστηκαν στην απόφαση ως εξής:

«1) εμπορική πολιτική με στόχο τον αισθητό περιορισμό της προσφοράς και την κατάτμηση των εθνικών αγορών στο εσωτερικό της ΕΟΚ·

2) επιβολή στους χρήστες των προϊόντων Tetra Pak, σε όλα τα κράτη μέλη, πολυάριθμων συμβατικών ρητρών — όπως απαριθμούνται στα σημεία (i) έως (xxvii) — με ουσιώδη στόχο την πρόκληση απαράδεκτης εξάρτησης αυτών των χρηστών από την Tetra Pak και την εξουδετέρωση, με τεχνητό τρόπο, του δυνητικού ανταγωνισμού·

3) πρακτικές τιμών για τα χάρτινα κουτιά που οδήγησαν σε δυσμενείς διακρίσεις μεταξύ χρηστών στα διάφορα κράτη μέλη και, τουλάχιστον στην Ιταλία, σε εξοβελισμό των ανταγωνιστών·

4) πρακτικές τιμών για τις μηχανές που οδήγησαν σε:

— δυσμενείς διακρίσεις μεταξύ χρηστών στα διάφορα κράτη μέλη,

— δυσμενείς διακρίσεις, τουλάχιστον στην Ιταλία, μεταξύ χρηστών της ίδιας χώρας

και

— τουλάχιστον στην Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, εξοβελισμό των ανταγωνιστών·

5) διάφορες μεμονωμένες πρακτικές με στόχο, τουλάχιστον στην Ιταλία, τον εξοβελισμό των ανταγωνιστών και/ή της τεχνολογίας τους από ορισμένες αγορές.»

21 Η Επιτροπή διέταξε την προσφεύγουσα, με το άρθρο 3 της αποφάσεως, να τερματίσει τις διαπιστωθείσες παραβάσεις, καθόσον δεν το είχε ήδη πράξει, λαμβάνοντας, ειδικότερα, τα ακόλουθα μέτρα:

«1) Η Tetra Pak τροποποιεί ή, ανάλογα με την περίπτωση, καταργεί τις ρήτρες που απαριθμούνται στα σημεία i) έως xxvii) των συμβάσεών της πωλήσεως και μισθώσεως των μηχανών και των συμβάσεων προμηθείας χάρτινων κουτιών προκειμένου να εξαλειφθούν οι καταχρηστικές πλευρές που έχουν διαπιστωθεί από την Επιτροπή. Οι νέες αυτές συμβάσεις πρέπει να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή.

2) Η Tetra Pak εξαλείφει τις διαφορές μεταξύ των τιμών που εφαρμόζονται για τα προϊόντα της στα διάφορα κράτη μέλη που δεν οφείλονται στις ειδικές συνθήκες των αγορών. Κάθε πελάτης μπορεί να προμηθεύεται, εντός της Κοινότητας, από θυγατρική επιχείρηση της Tetra Pak της επιλογής του, και στις τιμές που αυτή εφαρμόζει.

3) Η Tetra Pak δεν εφαρμόζει ούτε τιμές που οδηγούν σε εξοβελισμό των ανταγωνιστών της από την αγορά ούτε τιμές που οδηγούν σε διακρίσεις και δεν χορηγεί σε κανέναν πελάτη, υπό οιαδήποτε μορφή, εκπτώσεις στα προϊόντα της ή ευνοϊκότερους όρους πληρωμής που δεν δικαιολογούνται από αντικειμενική αντιπαροχή. Έτσι, οι εκπτώσεις στα χάρτινα κουτιά πρέπει να χορηγούνται μόνον ανάλογα με την ποσότητα της παραγγελίας και δεν πρέπει να σωρεύονται παραγγελίες για χάρτινα κουτιά διαφορετικών τύπων.

4) Η Tetra Pak δεν μπορεί να αρνείται παραγγελίες, στις ισχύουσες τιμές, με την αιτιολογία ότι προέρχονται από επιχειρήσεις που δεν είναι τελικοί χρήστες των προϊόντων Tetra Pak.

5) Η Tetra Pak κοινοποιεί στον πελάτη, που είναι αγοραστής ή μισθωτής μηχανής, τις προδιαγραφές στις οποίες πρέπει να ανταποκρίνονται τα χάρτινα κουτιά συσκευασίας, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στις μηχανές της.»

22 Υπό τις συνθήκες αυτές, με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 18 Νοεμβρίου 1991, η Tetra Pak ζήτησε την ακύρωση της αποφάσεως. Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο αποφά-

σισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, που προβλέπονται στο άρθρο 64 του Κανονισμού Διαδικασίας, οι διάδικοι εκλήθησαν να προσκομίσουν ορισμένα έγγραφα και να απαντήσουν εγγράφως σε ορισμένες ερωτήσεις, πριν από την ημερομηνία της ακροάσεως. Η προφορική διαδικασία διεξήχθη στις 22 Μαρτίου 1994.

II — Αιτήματα των διαδίκων

23 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την απόφαση της Επιτροπής της 24ης Ιουλίου 1991,

— εν πάση περιπτώσει, να ακυρώσει εν όλω ή εν μέρει το άρθρο 1 και/ή το άρθρο 2 και/ή το άρθρο 3 και/ή το άρθρο 4 της εν λόγω αποφάσεως,

— εν πάση περιπτώσει, να άρει ή να μειώσει το πρόστιμο που επιβλήθηκε με το άρθρο 2,

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα,

— να υποχρεώσει την Επιτροπή να αποζημιώσει την Tetra Pak για όλα τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ενόψει της παροχής ασφαλείας για την πληρωμή του προστίμου.

Η καθής ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη·

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

III — Επί των αιτημάτων που αφορούν την ακύρωση της αποφάσεως

24 Προς στήριξη των ακυρωτικών αιτημάτων της, η προσφεύγουσα προβάλλει τέσσερις λόγους, που στηρίζονται αντιστοίχως στην παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως, στο ότι δεν κοινοποιήθηκαν τα πρακτικά της ακροάσεως, στην παράβαση του άρθρου 86 της Συνθήκης και, τέλος, στην καταχρηστική εκμετάλλευση εκ μέρους της Επιτροπής της εξουσίας επιβολής υποχρεώσεων.

Ως προς τον πρώτο λόγο ακυρώσεως, περί παραβιάσεως της αρχής της χρηστής διοικήσεως

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

25 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, η Επιτροπή ενήργησε αστόχως και ασυνεπώς. Ισχυρίζεται ότι, εάν ο σκοπός μιας διοικητικής διαδικασίας έγκειται στην προπαρασκευή της αποφάσεως περί διαπιστώσεως παραβάσεως, η διαδικασία αυτή πρέπει επίσης να παρέχει «την ευκαιρία, για τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, να προσαρμόσουν την επικρινόμενη πρακτική στους κανόνες της Συνθήκης» (απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Νοεμβρίου 1983, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/72 και 110/82, IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3369, σκέψη 15).

26 Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι εκδήλωσε, καθ' όλη τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, τη βούλησή της να συμμορφωθεί στο μέλλον προς τους κανόνες ανταγωνισμού της Συνθήκης. Κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωσή της να την επικουρήσει κατά τις προσπάθειές της. Μετέβαλε κατ' επανάληψη τη θέση της όσον αφορά τη βάση αναζητήσεως μιας λύσεως, επικαλούμενη συνέχεια νέα σημεία και επανερχόμενη σε ήδη επιλυθέντα προβλήματα, καθυστερώντας με τον τρόπο αυτό επ' αόριστον τη σύναψη συμφωνίας. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη τη συμπεριφορά της Επιτροπής, η προσφεύγουσα νομιμοποιούνταν να αναμένει ότι εάν συμμορφωνόταν προς τις απαιτήσεις της Επιτροπής θα καθίστατο δυνατόν να καταλήξουν σε συμφωνία πριν από την έκδοση της αποφάσεως.

27 Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή διέψευσε τις δικαιολογημένες προσδοκίες της και προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας, αρνούμενη να αναγνωρίσει ότι η προσφεύγουσα είχε τερματίσει οικειοθελώς τις παραβάσεις και επιβάλλοντάς της υποχρεώσεις οι οποίες έβαιναν σαφώς πέραν αυτού που είχε συμφωνηθεί κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων. Η προσφεύγουσα καταλήγει στο ότι η Επιτροπή παραβίασε έτσι την αρχή της χρηστής διοικήσεως και ότι η απόφαση πρέπει να ακυρωθεί ή, επικουρικώς, ότι τα μέτρα που επιβάλλονται με την απόφαση και αποσκοπούν στον τερματισμό της παραβάσεως, πρέπει να ακυρωθούν ή να καταστούν λιγότερο αυστηρά.

28 Η Επιτροπή φρονεί ότι δεν παραβίασε την αρχή της χρηστής διοικήσεως. Επισημαίνει ότι εάν η προσφεύγουσα επιθυμούσε πράγματι να τροποποιήσει οικειοθελώς τις πρακτικές που τις προσάπτονται, δεν θα είχε αναμείνει, για να το πράξει, την πάροδο έξι ετών προκαταρκτικής έρευνας και δυόμισι ετών διοικητικής διαδικασίας.

29 Όσον αφορά τις δικαιολογημένες προσδοκίες της προσφεύγουσας, η Επιτροπή παρατηρεί ότι κανείς δεν νομιμοποιείται να αναμένει ότι θα εκφύγει των συνεπειών προηγουμένων πράξεων τροποποιώντας απλώς τη συμπεριφορά του για το μέλλον. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή ποτέ δεν έδωσε ενδείξεις που θα επέτρεπαν στην προσφεύγουσα να σκέφτεται κάτι τέτοιο, πράγμα το οποίο άλλωστε δεν αμφισβήτησε η προσφεύγουσα.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

30 Επισημαίνεται, καταρχάς, ότι η μακρά διάρκεια της έρευνας της υποθέσεως από την Επιτροπή, από την κατάθεση της καταγγελίας το 1983, μέχρι την κίνηση της διαδικασίας και την ανακοίνωση των αιτιάσεων το 1988, δεν μπορεί να συνιστά, εν προκειμένω, παραβίαση της αρχής της χρηστής διοικήσεως, καθόσον εξηγείται από την έκταση και τη δυσχέρεια μιας έρευνας που αφορά την όλη εμπορική πολιτική της Tetra Pak κατά τη διάρκεια ιδιαιτέρως εκτεταμένου χρονικού διαστήματος.

31 Περαιτέρω, διαπιστώνεται ότι, ενώ είχε ήδη κατατεθεί καταγγελία από το 1983, ενώ η διαδικασία είχε κινηθεί στις 9 Δεκεμβρίου 1988 και ενώ η ανακοίνωση των αιτιάσεων της είχε απευθυνθεί με έγγραφο της 20ής Δεκεμβρίου 1988, η Tetra Pak ανέλαβε τη δέσμευση να παραιτηθεί από το σύστημα αλληλενδέτων αποκλειστικών πωλήσεων μόλις στις αρχές του έτους 1991, με την από 1η Φεβρουαρίου 1991 επιστολή της προς την Επιτροπή (παράρτημα 7 της αποφάσεως), στην οποία επεσύναπτε τις νέες στερεότυπες συμβάσεις (παράρτημα 3 του δικογράφου της προσφυγής). Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η προσφεύγουσα δεν μπορεί να προσάψει στην Επιτροπή ότι παραβίασε την αρχή της χρηστής διοικήσεως.

32 Επομένως, ο πρώτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Ως προς τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως, περί μη κοινοποιήσεως των πρακτικών της ακροάσεως

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

33 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το σχέδιο πρακτικών της ακροάσεως το οποίο υποβλήθηκε στη Συμβουλευτική Επιτροπή επί Συμπράξεων και Δεσποζουσών Θέσεων (στο εξής: συμβουλευτική επιτροπή) ήταν τόσο ελλιπές και ελαττωματικό ώστε η επιτροπή αυτή δεν μπόρεσε να εκφέρει γνώμη έχοντας πλήρη γνώση της υποθέσεως. Πράγματι, καίτοι η προσφεύγουσα πρότεινε σειρά διορθώσεων, οι διορθώσεις αυτές αφορούσαν μόνον ελάσσονα ζητήματα και η προσφεύγουσα δεν είχε τη δυνατότητα να καλύψει σημαντικά κενά του σχεδίου αυτού.

34 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ειδικότερα ότι η δήλωση του Severi, εξουσιοδοτημένου διαχειριστή της Tetra Pak Italiana, σχετικά με τις συνέπειες που θα είχε για την εταιρία του η πρόταση που αποσκοπούσε στο να υποχρεώσει όλες τις εταιρίες του ομίλου Tetra Pak να δημοσιεύουν τους τιμοκαταλόγους προς τους οποίους υποχρεούνται να συμμορφώνονται, δεν περιελήφθη στα πρακτικά. Κατά την προσφεύγουσα, πρόκειται για σοβαρή παράλειψη, καθόσον αφορά

τα κυριότερα προβλήματα που δημιουργούν οι υποχρεώσεις που επιβάλλει η απόφαση προκειμένου να τερματιστεί η παράβαση.

35 Η Επιτροπή φρονεί ότι η διαβίβαση σχεδίου πρακτικών της ακροάσεως με το πλήρες κείμενο επέτρεψε στη συμβουλευτική επιτροπή να εκφέρει γνώμη έχοντας πλήρη γνώση της υποθέσεως. Η Επιτροπή αμφισβητεί ειδικότερα ότι ο Severi παρενέβη όσον αφορά την υποχρέωση δημοσιεύσεως των τιμοκαταλόγων. Επιπλέον, το επιχείρημα που αποδίδεται στον Severi εκφράστηκε κατ' επανάληψη κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας και περιλαμβάνεται στο σχέδιο πρακτικών της ακροάσεως.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

36 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι ο κανονισμός 99/63/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1963, περί των ακροάσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 37), προβλέπει στο άρθρο 1, ότι πριν ζητηθεί η γνώμη της Συμβουλευτικής Επιτροπής επί Συμπράξεων και Δεσποζουσών Θέσεων, η Επιτροπή προβαίνει σε ακρόαση της οικείας επιχειρήσεως. Επιπλέον, όσον αφορά το προφορικό στάδιο της ακροάσεως, το άρθρο 9, παράγραφος 4, του ιδίου αυτού κανονισμού ορίζει ότι οι ουσιώδεις δηλώσεις κάθε προσώπου που καταθέτει καταχωρούνται σε πρακτικά, τα οποία το εν λόγω πρόσωπο διαβάζει και εγκρίνει.

37 Η σύνταξη λεπτομερών πρακτικών της ακροάσεως συνιστά ουσιώδη τύπο εφόσον, σε δεδομένη υπόθεση, αποδεικνύεται αναγκαία για να επιτρέψει στη Συμβουλευτική Επιτροπή επί Συμπράξεων και Δεσποζουσών Θέσεων να εκφέρει γνώμη και στην Επιτροπή να εκδώσει την απόφασή της έχοντας πλήρη γνώση της υποθέσεως, ήτοι χωρίς να περιαχθούν σε πλάνη ως προς ουσιώδες σημείο από ανακρίβειες ή παραλείψεις. Τούτο δεν μπορεί να συμβεί εάν στα πρακτικά της ακροάσεως δεν έχουν καταχωρηθεί απλώς ορισμένες δηλώσεις εκπροσώπου της οικείας επιχειρήσεως, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν σημαντικά νέα στοιχεία σε σχέση με άλλες παρατηρήσεις που διατυπώθηκαν από τους εκπροσώπους της επιχειρήσεως αυτής κατά την ακρόαση και καταχωρήθηκαν στα πρακτικά. Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, η παράλειψη δεν προσβάλλει τα

δικαιώματα άμυνας της οικείας επιχειρήσεως ούτε μπορεί να ασκήσει οποιαδήποτε επιρροή στην έκβαση της διαδικασίας διαβουλεύσεως και στο περιεχόμενο της τελικής αποφάσεως. Δεν είναι επομένως ικανή να καταστήσει πλημμελές το σύνολο της διοικητικής διαδικασίας και συνακολούθως να επηρεάσει τη νομιμότητα της τελικής αποφάσεως.

38 Στην υπό κρίση υπόθεση σημειώνεται ότι τα μόνα κενά στα πρακτικά της ακροάσεως, τα οποία κατονόμασε η προσφεύγουσα και τα οποία αμφισβητεί η Επιτροπή, εντοπίζονται σε μια δήλωση ενός από τους εκπροσώπους της, η οποία αναφερόταν, κατ' ουσίαν, στην πρόταση της Επιτροπής να υποχρεωθεί κάθε εθνική θυγατρική της Tetra Pak να δημοσιεύει τιμοκατάλογο, τόσο για τις μηχανές όσο και για τα χάρτινα κουτιά. Από την εξέταση όμως των πρακτικών της ακροάσεως διαπιστώνεται συναφώς ότι η περί τιμοκαταλόγων επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας αναπτύχθηκε εν πάση περιπτώσει εκτενώς από έναν από τους συμβούλους της προσφεύγουσας και καταχωρήθηκε στα πρακτικά.

39 Επομένως, η προβαλλομένη από την προσφεύγουσα παράλειψη σε καμία περίπτωση δεν έπληξε τα δικαιώματα άμυνας και δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να καταστήσει πλημμελή τη διοικητική διαδικασία.

40 Κατά συνέπεια, ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Ως προς τον τρίτο λόγο ακυρώσεως, περί μη παραβάσεως, εκ μέρους της προσφεύγουσας, του άρθρου 86 της Συνθήκης

41 Ο λόγος αυτός διαρθρώνεται σε δύο σκέλη. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται, καταρχάς, ότι δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση εντός της κοινής αγοράς ή εντός σημαντικού τμήματός της. Υποστηρίζει, στη συνέχεια ότι η συμπεριφορά που της καταλογίζεται με την απόφαση δεν συνιστά καταχρηστική εκμετάλλευση, υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης.

I — *Όσον αφορά την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως*

42 Η προσφεύγουσα φρονεί ότι δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης. Πρώτον, διατυπώνει αντιρρήσεις ως προς τον ορισμό της αγοράς των προϊόντων που υιοθετήθηκε με την απόφαση (Α). Δεύτερον, υποστηρίζει μετ' επιτάσεως ότι δεν είναι ορθός ο ορισμός της γεωγραφικής αγοράς (Β). Τρίτον, ισχυρίζεται ότι δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας και αμφισβητεί, εν πάση περιπτώσει, την εφαρμογή του άρθρου 86 στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, παρεμφερείς προς τις αγορές εντός των οποίων υπάρχει δήθεν δεσπόζουσα θέση (Γ).

Α — Ως προς την αγορά προϊόντων

43 Η απόφαση διακρίνει τέσσερις αγορές των οικείων προϊόντων: την αγορά των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας των ρευστών ειδών διατροφής σε χάρτινα κουτιά και την αντίστοιχη αγορά χάρτινων κουτιών (στο εξής: αγορές ασηπτικής συσκευασίας), καθώς και την αγορά των μηχανών μη ασηπτικής συσκευασίας των ρευστών ειδών διατροφής σε χάρτινα κουτιά και την αντίστοιχη αγορά των χάρτινων κουτιών (στο εξής: αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας· σκέψεις 9, 11 και 92 έως 97, που παραπέμπουν στις αιτιολογικές σκέψεις 29 έως 39 της αποφάσεως Tetra Pak I). Η προσφεύγουσα φρονεί ότι η σχετική αγορά είναι «περίπλοκη» αγορά η οποία περιλαμβάνει το σύνολο των συστημάτων συσκευασίας των ρευστών ειδών διατροφής.

44 Πρέπει επομένως να ελεγχθεί εάν οι αγορές ασηπτικής συσκευασίας, αφενός, και οι αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, αφετέρου, συνιστούν διακεκριμένες αγορές, τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με τα συστήματα συσκευασίας που χρησιμοποιούν άλλα υλικά (1). Επιπλέον, πρέπει να εξετασθεί εάν οι μηχανές και τα χάρτινα κουτιά αντιπροσωπεύουν διακεκριμένες αγορές, πράγμα το οποίο αμφισβητεί η προσφεύγουσα (2).

1. Οι αγορές ασηπτικής συσκευασίας, αφενός, και οι αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, αφετέρου, που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί, δεν συνιστούν διακεκριμένες αγορές

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

45 Η προσφεύγουσα επισημαίνει, εκ προοιμίου, ότι τα συστήματα ασηπτικής συσκευασίας των προϊόντων που δεν υπόκεινται στην επεξεργασία UHT δεν καλύπτονται από την απόφαση. Κακώς η Επιτροπή εξομοίωσε την κατάσταση του ανταγωνισμού, αφενός μεν, στον τομέα των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας που χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία των προϊόντων που δεν υπόκεινται σε επεξεργασία με τη μέθοδο UHT, όπως οι φρουτοχυμοί για τους οποίους υπάρχουν πολυάριθμα συστήματα συσκευασίας που μπορούν να υποκατασταθούν στα χάρτινα κουτιά ασηπτικής συσκευασίας, αφετέρου δε, στον τομέα των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας που χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία του γάλακτος μακράς διαρκείας, το οποίο προϋποθέτει την επεξεργασία με το σύστημα UHT. Το σφάλμα αυτό προκάλεσε η αιτιολογική σκέψη 14 της αποφάσεως Tetra Pak I, η οποία διαλαμβάνει ότι «στην ΕΟΚ οι περισσότεροι φρουτοχυμοί μακράς διαρκείας υφίστανται επίσης επεξεργασία με το σύστημα UHT και συσκευάζονται σε συνθήκες ασηπτικής συσκευασίας». Οι αγορές ασηπτικής συσκευασίας ορίζονται ως εκ τούτου, στην αιτιολογική σκέψη 11 της αποφάσεως, ως οι αγορές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών που προορίζονται για τη συσκευασία «ρευστών ειδών διατροφής που έχουν υποστεί επεξεργασία κατά τη μέθοδο UHT».

46 Για να αμφισβητήσει την ορθότητα του ορισμού των αγορών των οικείων προϊόντων που προκρίθηκε με την απόφαση, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή έπρεπε να εξακριβώσει ειδικώς εάν τα διάφορα συστήματα συσκευασίας που χρησιμοποιούνται στην αγορά μπορούν να υποκατασταθούν σε επαρκή βαθμό μεταξύ τους, για κάθε κατηγορία ρευστών ειδών διατροφής, που χαρακτηρίζεται από ειδικές ανάγκες συσκευασίας.

47 Η προσφεύγουσα συνάγει από τα ανωτέρω ότι, τόσο στον τομέα ασηπτικής συσκευασίας όσο και στον τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας, ο ορισμός των σχετικών αγορών που υιοθετήθηκε στην απόφαση είναι πολύ ευρύς, εφόσον περιλαμβάνει τις μηχανές και τα χάρτινα κουτιά που χρησιμοποιούνται για την συσκευασία των άλλων πλην του γάλακτος ρευστών ειδών διατροφής, χωρίς να αναλύει επαρκώς την αγορά των συστημάτων συσκευασίας σ' αυτόν τον τομέα

προϊόντων. Πράγματι, η Επιτροπή περιορίστηκε να μεταφέρει στον τομέα αυτό τα συμπεράσματα που είχε συναγάγει όσον αφορά τη συσκευασία του γάλακτος.

48 Η προσφεύγουσα συνάγει επίσης από τα ανωτέρω ότι ο ορισμός των τεσσάρων σχετικών προαναφερθεισών αγορών είναι άλλωστε πολύ περιοριστικός, καθόσον απομονώνει τις αγορές των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας από τις αγορές των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας και τις αγορές των συστημάτων που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί από τις αγορές των συστημάτων που χρησιμοποιούν άλλα υλικά. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι υφίστανται, στο εσωτερικό της αγοράς των συστημάτων συσκευασίας των ρευστών ειδών διατροφής, διαφορετικές αγορές ανάλογα με την κατηγορία προϊόντων που πρέπει να συσκευαστούν. Οι αγορές αυτές είναι ευρύτερες από τις αγορές που ορίζονται στην απόφαση.

49 Υπό το πρίσμα αυτό, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι εφάρμοσε το κριτήριο της δυνατότητας πλήρους αμοιβαίας υποκαταστάσεως βραχυπροθέσμως, στο στάδιο της τελικής καταναλώσεως, αντί για το κριτήριο της δυνατότητας επαρκούς αμοιβαίας υποκαταστάσεως, μακροπροθέσμως, στο στάδιο της συσκευασίας.

50 Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει, ειδικότερα, ότι η Επιτροπή προσδιόρισε τις σχετικές αγορές αποκλειστικά με αναφορά στη ζήτηση των καταναλωτών. Η ζήτηση όμως δεν καθορίζεται από τους καταναλωτές αλλά από τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως και τις επιχειρήσεις συσκευασίας, τόσον όσον αφορά το περιεχόμενο, ήτοι το προϊόν είτε νωπό είτε μακράς διαρκείας, όσο και τη συσκευασία. Υπό τις συνθήκες αυτές μικρές διαφορές της τιμής των προϊόντων που προσφέρει η Tetra Pak μπορεί να είναι αποφασιστικές, καθόσον η επιλογή της συσκευασίας συνιστά, για την επιχείρηση συσκευασίας, το κυριότερο στοιχείο του ελεγχομένου κόστους του. Στην προκειμένη περίπτωση η Επιτροπή δεν πραγματοποίησε συναφώς έρευνα στους πελάτες της Tetra Pak ως προς τον βαθμό δυνατότητας αμοιβαίας υποκαταστάσεως των διαφόρων τύπων συσκευασίας, εν αντιθέσει προς την πρακτική την οποία ακολούθησε ιδίως στην προπαρατεθείσα υπόθεση Tetra Pak/Alfa-Laval.

51 Κατά την προσφεύγουσα, η ορθή εφαρμογή του κριτηρίου της δυνατότητας επαρκούς άμεσης υποκαταστάσεως επιτρέπει να διαπιστωθεί, πρώτον, ότι διάφορα συστήματα ασηπτικής ή μη ασηπτικής συσκευασίας, που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί ή άλλα υλικά, μπορούν αρκούντως να υποκαταστήσουν το ένα το άλλο για τη συσκευασία των άλλων ρευστών ειδών διατροφής πλην του γάλακτος. Υπό τις συνθήκες αυτές, κανένα από τα τρία κυριότερα επιχειρήματα που προέβαλε η Επιτροπή όσον αφορά τον τομέα του γάλακτος, ήτοι 1) το γεγονός ότι μόνον η συσκευασία σε χάρτινα ασηπτικά κουτιά είναι κατάλληλη για το γάλα UHT, 2) ότι το γάλα UHT παρουσιάζει ιδιαίτερες ιδιότητες γεύσεως και συντηρήσεως και συνδέεται με ορισμένο τύπο συσκευασίας και 3) ότι οι καταναλωτές δεν θεωρούν ότι τα διάφορα είδη γάλακτος και οι αντίστοιχες συσκευασίες τους μπορούν πλήρως να υποκαταστήσουν το ένα το άλλο, δεν μπορεί να μεταφερθεί στον τομέα των φρουτοχυμών και των άλλων μη γαλακτοκομικών προϊόντων.

52 Δεύτερον, υφίσταται και δυνατότητα επαρκούς αμοιβαίας υποκαταστάσεως των διαφόρων συστημάτων συσκευασίας, για τη συσκευασία των ρευστών γαλακτοκομικών προϊόντων πλην του γάλακτος. Για ορισμένα από τα προϊόντα αυτά, όπως η κρέμα, ο καταναλωτής δεν διακρίνει μεταξύ του νωπού προϊόντος, του προϊόντος μακράς διαρκείας και του παστεριωμένου προϊόντος. Τρίτον, στον τομέα του παστεριωμένου γάλακτος τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά μπορούν αρκούντως να αντικατασταθούν από γυάλινες ή πλαστικές φιάλες και πλαστικές σακούλες.

53 Τέταρτον, στον ευρύτερο τομέα του γάλακτος, υπάρχει επαρκής δυνατότητα αμοιβαίας υποκαταστάσεως μεταξύ των χάρτινων ασηπτικών κουτιών και των άλλων τύπων συσκευασίας, τόσο ασηπτικών όσο και μη ασηπτικών. Η δυνατότητα αυτή αμοιβαίας υποκαταστάσεως ενισχύεται από το γεγονός ότι οι καταναλωτές συνειδητοποίησαν τη σημασία της συσκευασίας για το περιβάλλον και από κανονιστική ρύθμιση η οποία αποσκοπεί στο να ευνοήσει τις κατατεθείσες συσκευασίες. Επιπλέον, η αγορά της συσκευασίας κατέστη αγορά αγοραστών. Στο πλαίσιο αυτό, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, η έλλειψη δυνατότητας πλήρους υποκαταστάσεως μεταξύ του παστεριωμένου γάλακτος και του γάλακτος UHT στο επίπεδο των καταναλωτών δεν σημαίνει ότι ο δήθεν κάτοχος μονοπωλίου που προτείνει σύστημα ασηπτικής συσκευασίας μπορεί επωφελώς να μεγιστοποιεί την τιμή που συμφώνησε με τους πελάτες του, χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να στραφούν οι πελάτες του, για τη συσκευασία του γάλακτος, σε σύστημα μη ασηπτικής συσκευασίας το οποίο έχει διεισδύσει επαρκώς στην αγορά. Επιπλέον, νέα συστήματα ασηπτικής

συσκευασίας σε πλαστικές ή γυάλινες φιάλες συνιστούν πραγματικές απειλές υποκαταστάσεως. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, οι κυριότεροι πελάτες της Tetra Pak, οι Candia και Lactel, εγκατέστησαν αλυσίδες συσκευασίας γάλακτος UHT σε πλαστικές φιάλες και κατέκτησαν έτσι πλέον του 5 % της αγοράς μετά το 1987. Έκτοτε, το ασηπτικό Tetra Brik έχασε το 30 % περίπου της γαλλικής αγοράς του ημιαποβουτυρωμένου γάλακτος (το οποίο εκπροσωπεί 10 % του συνόλου του γάλακτος UHT). Στη Γερμανία, το σύστημα της ασηπτικής συσκευασίας σε επιστρεφόμενες γυάλινες φιάλες, το οποίο πρότειναν η Bosch και η SEN, πωλείται τελευταίως σε ευρεία κλίμακα. Ασηπτικές πλαστικές σακούλες κυκλοφορούν στο εμπόριο με επιτυχία στην Ισπανία ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο πωλείται γάλα UHT συσκευασμένο σε μεταλλικά κουτιά.

54 Αφού εξέτασε το ζήτημα της δυνατότητας αμοιβαίας υποκαταστάσεως στο επίπεδο της ζητήσεως, η Tetra Pak εξετάζει επίσης εν συντομία το συμπληρωματικό κριτήριο της δυνατότητας αμοιβαίας υποκαταστάσεως στο επίπεδο της προσφοράς. Παρατηρεί ότι μία επιχείρηση η οποία αναπτύσσει τις δραστηριότητές της σε συγγενείς αγορές, η οποία δεν παράγει επί του παρόντος συστήματα ασηπτικής συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά, θα μπορούσε εύκολα να έχει πρόσβαση στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας.

55 Η Επιτροπή αμφισβητεί την ορθότητα του συνόλου της επιχειρηματολογίας της προσφεύγουσας σχετικά με τον ορισμό της αγοράς προϊόντων. Διευκρινίζει εκ προοιμίου ότι ο ορισμός των αγορών ασηπτικής συσκευασίας, στην αιτιολογική σκέψη 11 της αποφάσεως, καλύπτει και τα συστήματα συσκευασίας των φρουτοχυμών καθόσον αναφέρεται στην τεχνολογία που χαρακτηρίζει τα ιδιαίτερα συστήματα συσκευασίας των προϊόντων που υπόκεινται στην επεξεργασία με τη μέθοδο UHT και δεν λαμβάνει υπόψη τη χρησιμοποίησή τους. Η ορθότητα του ορισμού αυτού δεν αμφισβητείται με την αναφορά, στην αιτιολογική σκέψη 14 της αποφάσεως Tetra Pak I, στους φρουτοχυμούς που υπόκεινται στην επεξεργασία με τη μέθοδο UHT, της οποίας η Επιτροπή αναγνωρίζει την ανακρίβεια.

56 Η Επιτροπή απορρίπτει την αιτίαση ότι ο ορισμός των αγορών ασηπτικής συσκευασίας είναι πολύ ευρύς, καθόσον περιλαμβάνει τα συστήματα που προορίζονται για τη συσκευασία των μη γαλακτοκομικών προϊόντων. Υποστηρίζει κατ' ουσίαν ότι, στο οικονομικό επίπεδο, δεν ήταν χρήσιμο να προβεί σε χωριστή ανάλυση του τομέα αυτού καθόσον το γάλα αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα.

57 Επιπλέον, φρονεί ότι οι τέσσερις αγορές που ορίστηκαν στην απόφαση συνιστούσαν σαφώς διακεκριμένες αγορές. Υπενθυμίζει καταρχάς ότι η σταυροειδής ελαστικότητα της ζητήσεως εκ μέρους των ασχολουμένων με τη συσκευασία σε σχέση με τις τιμές, η οποία επιτρέπει την οριοθέτηση των αγορών των συστημάτων συσκευασίας, εξαρτάται από την σταυροειδή ελαστικότητα σε σχέση με τις τιμές στις αγορές των τελικών προϊόντων.

58 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή ισχυρίζεται κυρίως ότι για τις επιχειρήσεις συσκευασίας, δεν υφίσταται δυνατότητα επαρκούς αμοιβαίας υποκαταστάσεως μεταξύ ασηπτικών χάρτινων κουτιών και μη ασηπτικών συσκευασιών, λόγω της ελλείψεως δυνατότητας πλήρους αμοιβαίας υποκαταστάσεως μεταξύ του γάλακτος UHT και του παστεριωμένου γάλακτος, στο στάδιο της τελικής καταναλώσεως. Επιπλέον, η Επιτροπή διατείνεται ότι δεν υπήρχαν συστήματα ασηπτικής συσκευασίας που να χρησιμοποιούν άλλα υλικά, τα οποία μπορούν να υποκατασταθούν επαρκώς αμοιβαία με τα συστήματα της ασηπτικής συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά, κατά την περίοδο αναφοράς, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών αυτών των προϊόντων για τους χρήστες και του γεγονότος ότι τα ασηπτικά χάρτινα κουτιά ήταν, στην πράξη, το μόνο είδος συσκευασίας που χρησιμοποιούνταν για το γάλα UHT από το 1976 έως το 1987.

59 Επιπλέον, τόσο στον τομέα του παστεριωμένου γάλακτος όσο και στον τομέα του γάλακτος UHT, οι προσφάτως διαπιστωθείσες μετακινήσεις της ζητήσεως των τελικών καταναλωτών από ένα είδος συσκευασίας σε άλλο, εμφαίνουν «διαρθρωτικές τάσεις» που συνδέονται με εξωτερικούς παράγοντες, όπως η εξέλιξη των προτιμήσεων των καταναλωτών σε σχέση με τους περιβαλλοντολογικούς παράγοντες. Επομένως, η ζήτηση δεν επηρεάζεται από ασθενείς αλλά από σημαντικές μεταβολές των τιμών που αντιστοιχούν στα διάφορα είδη συσκευασίας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

60 Πριν εξεταστεί το βάσιμο του ορισμού των τεσσάρων αγορών ασηπτικής και μη ασηπτικής συσκευασίας, που υιοθετήθηκε με την απόφαση, πρέπει να διευκρινιστεί το ακριβές περιεχόμενο του ορισμού αυτού στον τομέα ασηπτικής συσκευασίας.

61 Εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, με την απόφαση επιδιώκεται να συμπεριληφθεί στις δύο προαναφερθείσες αγορές ασηπτικής συσκευασίας το σύνολο των μηχανών και των ασηπτικών χάρτινων κουτιών, είτε χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία του γάλακτος UHT είτε για τη συσκευασία, υπό ασηπτικές συνθήκες, των ρευστών ειδών διατροφής που δεν προϋποθέτουν την επεξεργασία με τη μέθοδο UHT, όπως οι φρουτοχυμοί. Πράγματι, στον ορισμό των αγορών ασηπτικής συσκευασίας περιλαμβάνονται ρητώς, στην αιτιολογική σκέψη 11 της αποφάσεως, «α) η αγορά των μηχανών με ενσωματωμένη την τεχνολογία αποστειρώσεως των χάρτινων κουτιών που επιτρέπουν τη συσκευασία στα χάρτινα αυτά κουτιά, υπό ασηπτικές συνθήκες, ρευστών ειδών διατροφής τα οποία έχουν υποστεί επεξεργασία με τη μέθοδο UHT και β) η αντίστοιχη αγορά χάρτινων κουτιών για τη συσκευασία». Από τα ανωτέρω προκύπτει σαφώς ότι οι αγορές αυτές ορίζονται αποκλειστικά βάσει τεχνολογικών χαρακτηριστικών των μηχανών και των χάρτινων κουτιών που χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία των προϊόντων που υπόκεινται στην επεξεργασία με τη μέθοδο UHT, εξυπακουομένου ότι οι μηχανές και τα χάρτινα κουτιά που παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά αυτά χρησιμοποιούνται επίσης για την ασηπτική συσκευασία των προϊόντων που δεν υπόκεινται σε επεξεργασία κατά τη μέθοδο αυτή. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το άρθρο 1 της αποφάσεως, το οποίο περιορίζεται στη διαπίστωση της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως «στις αγορές — που αποκαλούνται "ασηπτικής συσκευασίας" — μηχανών και χάρτινων κουτιών προοριζομένων για τη συσκευασία ρευστών ειδών διατροφής», χωρίς ουδόλως να αναφέρεται στη χρήση των εξοπλισμών αυτών.

62 Επομένως, στο Πρωτοδικείο εναπόκειται να εξετάσει εάν οι τέσσερις αγορές που οριοθετούνται κατά τον τρόπο αυτό με την απόφαση συνιστούσαν σαφώς διακεκριμένες αγορές σε σχέση με άλλους τομείς της ευρύτερης αγοράς των συστημάτων συσκευασίας που προορίζονται για τη συσκευασία των ρευστών ειδών διατροφής.

63 Προς τούτο, υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι, κατά παγία νομολογία, η αγορά των σχετικών προϊόντων πρέπει να ορίζεται λαμβανομένου υπόψη του όλου οικονομικού πλαισίου, κατά τρόπον ώστε να είναι δυνατό να εκτιμηθεί η πραγματική οικονομική δύναμη της οικείας επιχειρήσεως. Πράγματι, προκειμένου να εκτιμηθεί εάν μια επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να συμπεριφερθεί, σε σημαντικό βαθμό, ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές της, τους πελάτες της και τους καταναλωτές, πρέπει να οριστούν εκ των προτέρων τα προϊόντα τα οποία, χωρίς να μπορούν να υποκατασταθούν αμοιβαία με άλλα προϊόντα, μπορούν σε ικανοποιητικό βαθμό να εναλλαγούν με τα προϊόντα τα οποία προτείνει η εν λόγω επιχείρηση, όχι μόνο βάσει των αντικειμενικών χαρακτηριστικών των προϊόντων αυτών, δυνάμει των οποίων είναι ιδιαιτέρως ικανά να ικανοποιήσουν διαρκείς ανάγκες, αλλά και βάσει των συνθηκών ανταγωνισμού

καθώς και της διαρθρώσεως της ζητήσεως και της προσφοράς στην αγορά (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Νοεμβρίου 1983, 322/81, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3461, σκέψη 37).

64 Εν προκειμένω, η δυνατότητα αμοιβαίας υποκαταστάσεως των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας και των συστημάτων μη ασηπτικής συσκευασίας μεταξύ τους και των συστημάτων που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί και των συστημάτων που χρησιμοποιούν άλλα υλικά μεταξύ τους πρέπει να εκτιμηθεί λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των συνθηκών ανταγωνισμού στη γενική αγορά των συστημάτων συσκευασίας που προορίζονται για τα ρευστά είδη διατροφής. Επομένως, στο ειδικό πλαίσιο της υποθέσεως, η άποψη της προσφεύγουσας, η οποία συνίσταται στο να διακρίνει εντός της γενικής αυτής αγοράς διαφορετικές μικρότερες αγορές, ανάλογα με το αν τα συστήματα συσκευασίας χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία του γάλακτος, των άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων πλην του γάλακτος ή των μη γαλακτοκομικών προϊόντων, λόγω των ειδικών χαρακτηριστικών της συσκευασίας των διαφορετικών αυτών κατηγοριών προϊόντων, που εκδηλώνεται με την ενδεχόμενη ύπαρξη διαφορετικών υποκατάστατων εξοπλισμών, συνεπάγεται κατακερματισμό της αγοράς ο οποίος δεν ανταποκρίνεται στην οικονομική πραγματικότητα. Πράγματι, οι μηχανές και τα χάρτινα κουτιά τόσο ασηπτικά όσο και μη ασηπτικά χαρακτηρίζονται από μία παρεμφερή δομή της προσφοράς και της ζητήσεως, ανεξαρτήτως της χρήσεως για την οποία προορίζονται, άπαξ και όλα ανήκουν στον ίδιο τομέα δραστηριότητας, ήτοι τον τομέα της συσκευασίας των ρευστών ειδών διατροφής. Όντως, είτε χρησιμεύουν για τη συσκευασία του γάλακτος είτε για τη συσκευασία άλλων προϊόντων, οι μηχανές και τα ασηπτικά και μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά όχι μόνο παρουσιάζουν αντιστοίχως τα ίδια χαρακτηριστικά παραγωγής, αλλά καλύπτουν και όμοιες οικονομικές ανάγκες. Επιπλέον, ένα μη αμελητέο ποσοστό πελατών της Tetra Pak ασκεί δραστηριότητες συγχρόνως στον τομέα του γάλακτος και στον τομέα των φρουτοχυμών, όπως δέχθηκε η προσφεύγουσα. Επομένως, υπό τα διαφορετικά αυτά πρίσματα, η παρούσα διαφορά διακρίνεται από την περίπτωση που εξετάστηκε στην απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hoffman-La Roche κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1979/Ι, σ. 215), την οποία επικαλείται η προσφεύγουσα, στην οποία το Δικαστήριο εξέτασε καταρχάς τη δυνατότητα διαπιστώσεως της υπάρξεως δύο χωριστών αγορών για το ίδιο προϊόν, το οποίο, εν αντιθέσει προς την υπό κρίση περίπτωση, μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κατά δύο τρόπους σε κλάδους δραστηριοτήτων τελείως διαφορετικούς, εκ των οποίων ο ένας ήταν «βιοθρεπτικός» και ο άλλος «τεχνολογικός» (σκέψεις 28 και 29). Επιπλέον, επισημαίνεται ότι, κατά τις συμπίπτουσες παρατηρήσεις των δύο διαδίκων, οι μηχανές και τα χάρτινα κουτιά του ιδίου τύπου που κατασκευάζει η Tetra Pak υπέκειντο σε ενιαίο καθεστώς τιμών, είτε προορίζονταν για τη συσκευασία του γάλακτος είτε για τη συσκευασία άλλων προϊόντων, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει ότι και τα δύο εντάσσονται σε ενιαία αγορά προϊόντων.

Επομένως, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει η προσφεύγουσα, δεν μπορεί να αναγνωριστεί η ύπαρξη διαφορετικών επιμέρους αγορών για τα συστήματα συσκευασίας του ιδίου τύπου ανάλογα για το αν χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία της τάδε ή της δείνα κατηγορίας προϊόντων.

65 Υπό τις συνθήκες αυτές, για να διαπιστωθεί εάν οι τέσσερις αγορές που έχουν οριοθετηθεί με την απόφαση αποτελούσαν σαφώς, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, διακεκριμένες αγορές, πρέπει, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, να καθοριστεί ειδικότερα ποια ήταν τα προϊόντα που μπορούσαν να αντικαταστήσουν σε επαρκή βαθμό τις μηχανές και τα ασηπτικά και μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά στον κυρίαρχο τομέα του γάλακτος. Πράγματι, καθόσον τα συστήματα συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά χρησιμοποιούνταν κυρίως για τη συσκευασία του γάλακτος, η ενδεχόμενη ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως στον τομέα αυτό αρκούσε για να αποδειχθεί, ενδεχομένως η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως στο σύνολο της αγοράς. Η ενδεχόμενη αυτή δεσπόζουσα θέση δεν μπορούσε να αμφισβητηθεί λόγω της υπάρξεως υποκατάστατων εξοπλισμών, την οποία προβάλλει η προσφεύγουσα, στον τομέα της συσκευασίας των άλλων προϊόντων πλην του γάλακτος, άπαξ και οι εξοπλισμοί αυτοί εκπροσωπούν ένα πολύ περιορισμένο μόνο τμήμα του συνόλου των προϊόντων που συσκευάζονται σε χάρτινα κουτιά κατά τη διάρκεια της περιόδου που καλύπτει η απόφαση αυτή. Συναφώς, το προβάδισμα του τομέα της συσκευασίας του γάλακτος προκύπτει λίαν σαφώς από τα στοιχεία που παρέχει η απόφαση (αιτιολογική σκέψη 6) και τα οποία δεν αμφισβήτησε η προσφεύγουσα, κατά τα οποία, το 1987, το 72 % περίπου των συστημάτων που χρησιμοποιούσαν το χάρτινο κουτί χρησιμοποιούνταν για τη συσκευασία του γάλακτος, ενώ το 7 % μόνο για τη συσκευασία των άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων. Κατά τις ίδιες πηγές, το 1983, το 90 % των συστημάτων αυτών χρησιμοποιούνταν για τη συσκευασία του γάλακτος και των άλλων γαλακτοκομικών προϊόντων. Το προβάδισμα αυτό τονίστηκε ακόμη περισσότερο όσον αφορά ειδικότερα τα συστήματα που έθεσε σε εμπορία η Tetra Pak. Από τους πίνακες που προσκόμισε η Tetra Pak σε απάντηση γραπτής ερωτήσεως του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι, στην Κοινότητα, το 1971 το 96 % της παραγωγής της συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας προοριζόταν για τη συσκευασία του γάλακτος, το 81 % το 1981, το 70 % το 1987 και το 67 % το 1991. Οι αριθμοί αυτοί εμφαίνουν ότι, παρά μία προοδευτική μείωση, το μεγαλύτερο μέρος των χάρτινων ασηπτικών κουτιών της Tetra Pak χρησιμοποιούνταν για τη συσκευασία του γάλακτος, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς. Όσον αφορά τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά, χρησιμοποιήθηκαν κατά 100 % για τη συσκευασία του γάλακτος μέχρι το 1980 και κατά 99 % στη συνέχεια, σύμφωνα με τις ίδιες πηγές. Για όλους αυτούς τους λόγους, ορθώς η Επιτροπή εκτίμησε ότι δεν ήταν λυσιτελές να προβεί σε χωριστή ανάλυση του τομέα της συσκευασίας των άλλων προϊόντων πλην του γάλακτος.

66 Στον τομέα της συσκευασίας του γάλακτος επισημαίνεται ότι η Επιτροπή ορθώς στηρίχθηκε, εν προκειμένω, στο κριτήριο της δυνατότητας υποκαταστάσεως σε επαρκή βαθμό των διαφόρων συστημάτων που προορίζονται για τη συσκευασία των ρευστών ειδών διατροφής, όπως καθιερώθηκε από το Δικαστήριο (βλ. ιδίως τις αποφάσεις της 21ης Φεβρουαρίου 1993, 6/72, Europemballage και Continental Can κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 445, σκέψη 32, και προπαρατεθείσα απόφαση Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, σκέψη 28, τρίτο εδάφιο). Συνάδει επίσης προς τη νομολογία (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 1974, 6/73 και 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano και Commercial Solvents κατά Επιτροπής, Συλλογή 1974, σ. 113, σκέψεις 19 έως 22), το γεγονός ότι η Επιτροπή εφάρμοσε το κριτήριο της δυνατότητας αμοιβαίας υποκαταστάσεως σε επαρκή βαθμό των προϊόντων στο στάδιο των ίδιων των συστημάτων συσκευασίας, τα οποία συνιστούν την αγορά των ενδιαμέσων προϊόντων εντός της οποίας πρέπει να εκτιμηθεί η θέση της Tetra Pak, και όχι στο στάδιο των τελικών προϊόντων, εν προκειμένω των συσκευασμένων ρευστών ειδών διατροφής.

67 Για να εκτιμηθεί η δυνατότητα αμοιβαίας υποκαταστάσεως των συστημάτων συσκευασίας στο στάδιο της συσκευασίας, η Επιτροπή κατ' ανάγκην έλαβε υπόψη τις συνέπειες της ζητήσεως εκ μέρους των τελικών καταναλωτών επί της ενδιάμεσης ζητήσεως εκ μέρους των επιχειρήσεων συσκευασίας. Διαπίστωσε ότι οι επιχειρήσεις συσκευασίας μπορούσαν να επηρεάσουν τις συνήθειες των καταναλωτών όσον αφορά την επιλογή του τρόπου συσκευασίας του προϊόντος μόνο προβαίνοντας σε μείωση της τιμής και σε διαφήμιση στο πλαίσιο μακράς και δαπανηρής διαδικασίας, η οποία διαρκεί περισσότερα έτη, όπως αναγνώρισε ρητώς η Tetra Pak με την απάντησή της στην κοινοποίηση των αιτιάσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, τα διάφορα είδη συσκευασίας δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ως επαρκώς υποκαταστάσιμα στο στάδιο της συσκευασίας, ανεξαρτήτως άλλωστε της διαπραγματευτικής ικανότητας των επιχειρήσεων συσκευασίας, την οποία προβάλλει η προσφεύγουσα.

68 Επομένως, η Επιτροπή αναφέρθηκε στην έλλειψη δυνατότητας πλήρους αμοιβαίας υποκαταστάσεως, η οποία αφορούσε μόνο τα συσκευασθέντα προϊόντα και όχι τα συστήματα συσκευασίας, αποκλειστικά για να εκτιμήσει την επιρροή της τελικής ζητήσεως επί της ενδιάμεσης ζητήσεως των συστημάτων συσκευασίας. Ειδικότερα, η Επιτροπή ορθώς έκρινε ότι, λόγω του ότι το κόστος της συσκευασίας αντιπροσωπεύει μικρό ποσοστό της τιμής πωλήσεως του γάλακτος, «μικρές αλλά ουσιαστικές μεταβολές της σχετικής τιμής των διαφόρων συσκευασιών δεν είναι επαρκείς για να επιφέρουν μεταβολές μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών γάλακτος με τις οποίες συνδέονται, επειδή η δυνατότητα υποκατάστασης των διαφόρων ειδών γάλακτος δεν είναι πλήρης» (απόφαση Tetra Pak I, αιτιολογική σκέψη 32, στο τέλος). Επομένως οι αιτιάσεις της προ-

σφεύγουσας, σύμφωνα με τις οποίες η Επιτροπή έλαβε ως βάση την ύπαρξη πλήρους ανταγωνισμού και καθόρισε τις οικείες αγορές αποκλειστικά με αναφορά στη ζήτηση των καταναλωτών, πρέπει να απορριφθούν.

69 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, καταρχάς, ότι η Επιτροπή ορθώς απέδειξε ότι δεν υφίστατο, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, δυνατότητα αμοιβαίας υποκαταστάσεως σε επαρκή βαθμό μεταξύ των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά και των μηχανών μη ασηπτικής συσκευασίας, ανεξαρτήτως του χρησιμοποιουμένου υλικού. Πράγματι, στο επίπεδο της ζητήσεως, τα συστήματα ασηπτικής συσκευασίας εξατομικεύονται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, τα οποία καλύπτουν ανάγκες και ειδικές προτιμήσεις των καταναλωτών όσον αφορά τη διάρκεια και την ποιότητα της συντηρήσεως, καθώς και τη γεύση. Επιπλέον, η μετάβαση από τη συσκευασία του γάλακτος UHT στη συσκευασία του νωπού γάλακτος καθιστούσε αναγκαία την καθιέρωση συστήματος διανομής, το οποίο να εξασφαλίζει συνεχή παραμονή σε κατεψυγμένο περιβάλλον. Επίσης, στο επίπεδο της προσφοράς, η παραγωγή μηχανών που καθιστούν δυνατή τη συσκευασία γάλακτος UHT σε χάρτινα κουτιά υπό ασηπτικές συνθήκες προϋπέθετε την κατοχή περίπλοκης τεχνολογίας, την οποία μόνον η Tetra Pak και η ανταγωνίστριά της PKL κατόρθωσαν να αναπτύξουν και να καταστήσουν λειτουργική κατά τη διάρκεια της περιόδου που καλύπτει η απόφαση. Επομένως, οι παραγωγοί μηχανών μη ασηπτικής συσκευασίας που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί, οι οποίοι δρούσαν στην πλησιέστερη αγορά της επίμαχης αγοράς των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας, δεν ήταν σε θέση να αποκτήσουν πρόσβαση στην τελευταία αυτή αγορά, μέσω ορισμένων προσαρμογών των μηχανών τους στην αγορά των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας.

70 Όσον αφορά τα χάρτινα κουτιά μη ασηπτικής συσκευασίας, συνιστούσαν επίσης αγορά χωριστή από την αγορά των μη ασηπτικών συσκευασιών. Στο στάδιο της ενδιάμεσης ζητήσεως η οποία προέρχεται από τις επιχειρήσεις συσκευασίας, τα χάρτινα κουτιά ασηπτικής συσκευασίας δεν μπορούσαν να υποκατασταθούν σε επαρκή βαθμό με τις μη ασηπτικές συσκευασίες, συμπεριλαμβανομένων των χάρτινων κουτιών, για τους ίδιους λόγους με εκείνους που ήδη εξετέθησαν στην προηγούμενη σκέψη όσον αφορά τις μηχανές. Στο στάδιο της προσφοράς, από τη δικογραφία προκύπτει ότι, παρά το γεγονός ότι δεν υφίστανται ανυπέρβλητα τεχνικά εμπόδια, οι παραγωγοί χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας δεν ήταν σε θέση, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, να προσαρμοστούν στην κατασκευή χάρτινων κουτιών ασηπτικής συσκευασίας. Συναφώς, η παρουσία στην αγορά ενός μόνον ανταγωνιστή της Tetra Pak, της PKL, που κατείχε, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, το 10 % μόνο της αγοράς των χάρτινων κουτιών ασηπτικής συσκευασίας, εμφαίνει ότι οι συνθήκες ανταγωνισμού ήταν τέτοιες ώστε δεν υπήρχε, στην πραγματι-

κότητα, δυνατότητα για τους παραγωγούς χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας να αποκτήσουν πρόσβαση στην αγορά των χάρτινων κουτιών ασηπτικής συσκευασίας, ιδίως ελλείψει μηχανών ασηπτικής πληρώσεως.

71 Δεύτερον, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, η δυνατότητα υποκαταστάσεως μεταξύ, αφενός μεν, των μηχανών και των χάρτινων κουτιών ασηπτικής συσκευασίας, αφετέρου δε, των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας που χρησιμοποιούσαν άλλα υλικά δεν ήταν επαρκής. Βάσει των δεδομένων που περιλαμβάνονται στη δικογραφία και δεν αμφισβητήθηκαν από την προσφεύγουσα, δεν υπήρχαν τέτοιοι εξοπλισμοί υποκαταστάσεως, αν εξαιρεθεί η εμφάνιση στην αγορά, προς το τέλος της εξεταζομένης περιόδου, συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας σε πλαστικές φιάλες, σε επιστρεφόμενες γυάλινες φιάλες και σε χάρτινες σακούλες, στη Γαλλία, στη Γερμανία και στην Ισπανία, αντιστοίχως. Εντούτοις, καθένα από τα νέα αυτά προϊόντα εισήχθη σε μία μόνο χώρα και, επιπλέον, κατέλαβε περιθωριακό μόνο τμήμα της αγοράς της συσκευασίας του γάλακτος UHT. Κατά τα στοιχεία που παρέσχε η προσφεύγουσα, το μέρος αυτό έφτασε μόλις το 5 % της αγοράς, στη Γαλλία, από το 1987. Στο σύνολο της Κοινότητας, το 1976, όλο το γάλα UHT συσκευαζόταν σε χάρτινα κουτιά. Από τις παρατηρήσεις που υπέβαλε η προσφεύγουσα απαντώντας στην ανακοίνωση των αιτιάσεων προκύπτει ότι το 1987 περίπου το 97,7 % του γάλακτος UHT συσκευαζόταν σε χάρτινα κουτιά. Κατά το τέλος της περιόδου αναφοράς, ήτοι το 1991, τα χάρτινα κουτιά αντιπροσώπευαν ακόμη το 97 % της αγοράς της συσκευασίας του γάλακτος UHT, ενώ το υπόλοιπο 3 % καταλάμβαναν οι συσκευασίες σε πλαστικό, όπως ανέφερε η προσφεύγουσα απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου. Το περιθωριακό τμήμα της αγοράς το οποίο κατελάμβαναν οι ασηπτικές συσκευασίες που χρησιμοποιούν άλλα υλικά συνιστά επαρκή απόδειξη του ότι οι συσκευασίες αυτές δεν μπορούσαν να θεωρηθούν, ακόμη και κατά τα τελευταία έτη της περιόδου που καλύπτει η απόφαση, ως προϊόντα τα οποία μπορούν να υποκατασταθούν σε επαρκή βαθμό με τα ασηπτικά συστήματα που χρησιμοποιούν χάρτινα κουτιά (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Istituto Chemioterapico Italiano και Commercial Solvents κατά Επιτροπής, σκέψη 15).

72 Τρίτον, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι οι μηχανές και τα χάρτινα κουτιά μη ασηπτικής συσκευασίας συνιστούσαν χωριστές αγορές από τις αγορές των συστημάτων μη ασηπτικής συσκευασίας που χρησιμοποιούν άλλα υλικά εκτός του χάρτινου κουτιού. Συναφώς, καταδείχθηκε ήδη (βλ. ανωτέρω σκέψεις 67 και 68) ότι, λόγω του περιθωριακού τμήματος που αντιπροσωπεύει το κόστος της συσκευασίας στην τιμή του γάλακτος, μόνη η δυνατότητα μιας σχεδόν πλήρους

υποκαταστάσεως της ζητήσεως των τελικών καταναλωτών θα επέτρεπε στις επιχειρήσεις συσκευασίας να θεωρήσουν ότι οι εξοπλισμοί συσκευασίας — εν προκειμένω τα χάρτινα κουτιά, οι γυάλινες ή οι πλαστικές φιάλες και οι σακούλες μη ασηπτικής συσκευασίας — υποκαθίστανται μεταξύ τους. Λαμβανομένων όμως υπόψη των τελείως διαφορετικών φυσικών χαρακτηριστικών τους και του συστήματος κατ' οίκον διανομής του παστεριωμένου γάλακτος σε γυάλινες φιάλες στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο τύπος αυτός συσκευασίας δεν μπορούσε, για τους καταναλωτές να υποκατασταθεί με συσκευασία σε χάρτινα κουτιά. Επιπλέον, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες που ωθούν μέρος των καταναλωτών στην προτίμηση ορισμένων τύπων συσκευασίας, όπως των επιστρεφομένων γυάλινων φιαλών, δεν είχαν ως συνέπεια να ευνοήσουν τη δυνατότητα υποκαταστάσεως των συσκευασιών αυτών με τα χάρτινα κουτιά. Οι καταναλωτές που έχουν ευαισθητοποιηθεί στους παράγοντες αυτούς δεν θεωρούσαν ότι οι συσκευασίες αυτές μπορούσαν να υποκατασταθούν αμοιβαία με τα χάρτινα κουτιά. Το ίδιο ισχύει για τους καταναλωτές οι οποίοι, αντιθέτως, θεωρούν εύχρηστα τα προϊόντα που είναι συσκευασμένα στα χάρτινα κουτιά. Όσον αφορά τις πλαστικές φιάλες και τις πλαστικές σακούλες, επισημαίνεται ότι κυκλοφορούσαν στην αγορά μόνο στις χώρες όπου οι καταναλωτές δέχονταν αυτό το είδος συσκευασίας, ιδίως, κατά τα στοιχεία που παρέχει η απόφαση και δεν αμφισβήτησε η προσφεύγουσα, στη Γερμανία και στη Γαλλία. Επιπλέον, κατά τις ίδιες πηγές, οι συσκευασίες αυτές χρησιμοποιούνταν μόνο για το ένα τρίτο περίπου του παστεριωμένου γάλακτος στη Γαλλία και για το 20 % στη Γερμανία. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα προϊόντα αυτά δεν ήταν στην πραγματικότητα υποκαταστάσιμα σε επαρκή βαθμό με τις μη ασηπτικές συσκευασίες σε χάρτινα κουτιά, στο σύνολο της Κοινότητας, κατά την περίοδο που καλύπτει η απόφαση.

73 Από την ανάλυση των αγορών στον τομέα της συσκευασίας του γάλακτος προκύπτει, επομένως, ότι οι τέσσερις οικείες αγορές, οριοθετηθείσες με την απόφαση, συνιστούσαν σαφώς διακεκριμένες αγορές.

74 Εν πάση περιπτώσει, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει επιπλέον ότι η εξέταση της δυνατότητας αμοιβαίας υποκαταστάσεως μεταξύ των διαφόρων συστημάτων συσκευασίας στον τομέα των φρουτοχυμών, οι οποίοι συνιστούν το σημαντικότερο τμήμα των ρευστών ειδών διατροφής πλην του γάλακτος, καταδεικνύει ότι, και στον τομέα αυτό, δεν υπήρχε δυνατότητα υποκαταστάσεως σε επαρκή βαθμό ούτε μεταξύ των συστημάτων ασηπτικής συσκευασίας και των συστημάτων μη ασηπτικής συσκευασίας ούτε μεταξύ των συστημάτων που χρησιμοποιούν το χάρτινο κουτί και των συστημάτων που χρησιμοποιούν άλλα υλικά.

75 Συναφώς, επισημαίνεται, καταρχάς, ότι την αγορά της συσκευασίας των φρουτοχυμών σε χάρτινα κουτιά κάλυπταν κυρίως τα συστήματα ασηπτικής συσκευασίας κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς. Το 1987, το 91 % των χάρτινων κουτιών που χρησιμοποιούνταν για τη συσκευασία των φρουτοχυμών ήταν ασηπτικά. Η κατανομή αυτή παρέμεινε σταθερή μέχρι το 1991, οπότε το ποσοστό των χάρτινων ασηπτικών κουτιών ανερχόταν στο 93 % του συνόλου των χάρτινων κουτιών, όπως προκύπτει από την απάντηση της Tetra Pak σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου. Το περιθωριακό ποσοστό των μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών που χρησιμοποιούνταν για τη συσκευασία των φρουτοχυμών, το οποίο εξακολουθούσε να υφίσταται επί σειρά ετών, καταδεικνύει ότι στην πραγματικότητα υπάρχει πολύ μικρή δυνατότητα υποκαταστάσεως μεταξύ των μη ασηπτικών και των ασηπτικών χάρτινων κουτιών.

76 Εξάλλου, επαρκής δυνατότητα υποκαταστάσεως δεν υπήρχε ούτε μεταξύ των μηχανών και των χάρτινων ασηπτικών κουτιών, αφενός, και των εξοπλισμών που χρησιμοποιούν άλλα υλικά, αφετέρου, για την συσκευασία των φρουτοχυμών. Σημειώνεται συναφώς ότι από τους πίνακες που προσκόμισε η Tetra Pak, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, προκύπτει ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, οι δύο μεγάλες κατηγορίες συσκευασίας που βρίσκονταν σε ανταγωνισμό στον τομέα των φρουτοχυμών ήταν οι γυάλινες φιάλες και τα χάρτινα κουτιά. Από τους πίνακες αυτούς προκύπτει κυρίως ότι το 1976 πλέον του 76 % των φρουτοχυμών (σε όγκο) συσκευαζόταν σε γυάλινες φιάλες, το 9 % σε χάρτινα κουτιά και το 6 % σε πλαστικές φιάλες, εντός της Κοινότητας. Το ποσοστό των χάρτινων κουτιών ανήλθε στο 50 % της αγοράς περίπου το 1987 και στο 46 % το 1991. Το ποσοστό των γυάλινων φιαλών αυξήθηκε από 30 σε 39 % μεταξύ των δύο αυτών ημερομηνιών και το ποσοστό των πλαστικών φιαλών παρέμεινε αμελητέο, καθόσον μειώθηκε από το 13 % περίπου στο 11 %.

77 Λαμβανομένων όμως υπόψη των εντελώς διαφορετικών χαρακτηριστικών των χάρτινων κουτιών και των γυάλινων φιαλών, τόσον όσον αφορά την παρουσίαση, το βάρος και τον τύπο αποθηκεύσεως, όσον και όσον αφορά την τιμή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει μεταξύ τους δυνατότητα επαρκούς αμοιβαίας υποκαταστάσεως. Προκειμένου, ειδικότερα, περί της συγκρίσεως των τιμών, από τις απαντήσεις των δύο διαδίκων σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, οι οποίες συμπίπτουν, προκύπτει ότι το συνολικό κόστος της συσκευασίας των φρουτοχυμών, σε γυάλινες φιάλες μιας χρήσεως, είναι σαφώς υψηλότερο της τάξεως του 75 %, για την επιχείρηση συσκευασίας, από το κόστος της συσκευασίας σε ασηπτικά χάρτινα κουτιά.

78 Από το σύνολο των προηγουμένων σκέψεων προκύπτει ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι οι αγορές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών ασηπτικής συσκευασίας, καθώς και οι αγορές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών μη ασηπτικής συσκευασίας συνιστούσαν μεμονωμένες αγορές της γενικής αγοράς των συστημάτων που προορίζονται για τη συσκευασία των ρευστών ειδών διατροφής.

2. Οι αγορές των μηχανών και οι αγορές των χάρτινων κουτιών δεν μπορούν να διαχωριστούν

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

79 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι ως σχετική αγορά πρέπει να ορισθεί η ολοκληρωμένη αγορά των συστημάτων συσκευασίας, που περιλαμβάνει, αφενός μεν, τις μηχανές που προορίζονται για τη συσκευασία των ρευστών ειδών διατροφής, αφετέρου δε, τις ίδιες τις συσκευασίες. Διατείνεται ότι μεταξύ των μηχανών και των χάρτινων κουτιών υφίσταται φυσικός και εμπορικός σύνδεσμος, όπως αυτός που αναφέρεται στο άρθρο 86, στοιχείο δ', της Συνθήκης. Ειδικότερα, ο διαχωρισμός των μηχανών πληρώσεως και των χάρτινων ασηπτικών κουτιών μπορεί να συνεπάγεται σοβαρούς κινδύνους για τη δημόσια υγεία και να έχει δυσμενείς συνέπειες για τους πελάτες της Tetra Pak.

80 Συναφώς, η Επιτροπή ουδόλως έλαβε υπόψη τους ισχυρισμούς των ανταγωνιστών της Tetra Pak, οι οποίοι επιρρωννύουν τα επιχειρήματα που ανέπτυξε η προσφεύγουσα, και δεν προσκόμισε καμία απόδειξη για το ότι η χωριστή προμήθεια των μηχανών και των χάρτινων κουτιών ανταποκρινόταν είτε στην επιθυμία των επιχειρήσεων συσκευασίας να διαθέτουν ανεξάρτητους προμηθευτές χάρτινων κουτιών είτε στην επιθυμία των ίδιων των προμηθευτών χάρτινων κουτιών.

81 Η Επιτροπή αμφισβητεί ότι υφίσταται ο σύνδεσμος που διατείνεται η προσφεύγουσα μεταξύ των μηχανών και των χάρτινων κουτιών. Ισχυρίζεται ότι το

άρθρο 86 της Συνθήκης απαγορεύει στον κατασκευαστή περίπλοκου προϊόντος να εμποδίζει την παραγωγή, από τρίτους, αναλωσίμων προϊόντων, τα οποία προορίζονται να χρησιμοποιηθούν στις συσκευές του.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

82 Επισημαίνεται, καταρχάς, ότι αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, η εξέταση των εμπορικών συνηθειών δεν επιτρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι μηχανές που προορίζονται για τη συσκευασία ενός προϊόντος, αφενός, και τα χάρτινα κουτιά, αφετέρου, δεν μπορούν να διαχωριστούν. Πράγματι, από πολλού υπάρχουν ανεξάρτητοι παραγωγοί, οι οποίοι ειδικεύονται στην κατασκευή μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών προοριζομένων να χρησιμοποιηθούν σε μηχανές που κατασκευάζονται από άλλες επιχειρήσεις και οι οποίοι δεν παράγουν οι ίδιοι μηχανές. Από την απόφαση (αιτιολογική σκέψη 16), η οποία ως προς το σημείο αυτό δεν αμφισβητήθηκε από την προσφεύγουσα, προκύπτει ειδικότερα ότι, μέχρι το 1987, η Elopak, η οποία ιδρύθηκε το 1957, παρήγαγε αποκλειστικά χάρτινα κουτιά και βοηθητικό υλικό, ιδίως υλικό συντηρήσεως. Επιπλέον, κατά τις ίδιες πηγές (αιτιολογική σκέψη 13) που δεν αμφισβητούνται από την προσφεύγουσα, περίπου το 12 % του τομέα των μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών κατανεμόταν, το 1985, μεταξύ τριών εταιριών που κατασκευάζουν δικά τους χάρτινα κουτιά, συνήθως βάσει άδειας εκμεταλλεύσεως, και που ασχολούνται, όσον αφορά τις μηχανές, μόνο με τη διανομή. Υπό τις συνθήκες αυτές δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι αλληλένδετες πωλήσεις των μηχανών και των χάρτινων κουτιών ήταν σύμφωνες προς τις εμπορικές συνήθειες, ενώ δεν αποτελούσε τον γενικό κανόνα στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας, στον δε τομέα της ασηπτικής συσκευασίας υπήρχαν δύο μόνο παραγωγοί, η Tetra Pak και η PKL.

83 Άλλωστε, η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας σχετικά με τις επιταγές της προστασίας της δημόσιας υγείας και των συμφέροντων της καθώς και των συμφερόντων των πελατών της δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Πράγματι, δεν εναπόκειται στους παραγωγούς πλήρους εξοπλισμού να αποφασίζουν ότι, για να ικανοποιήσουν τις επιταγές γενικού συμφέροντος, αναλώσιμα προϊόντα, όπως τα χάρτινα κουτιά, αποτελούν, μαζί με τις μηχανές με τις οποίες προορίζονται να χρησιμοποιηθούν από κοινού, ολοκληρωμένο αδιαχώριστο σύστημα. Κατά παγία νομολογία, ελλείψει προδιαγραφών και γενικών υποχρεωτικών κανόνων, κάθε ανεξάρτητος παραγωγός είναι εντελώς ελεύθερος, υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, να κατασκευάζει αναλωτά προϊόντα προο-

ριζόμενα να χρησιμοποιηθούν σε συσκευές κατασκευαζόμενες από άλλους, εκτός εάν, με τον τρόπο αυτό, προσβάλλει δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ανταγωνιστή του (βλ. την απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1991, T-30/89, Hilti κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1439, σκέψη 68, καθώς και την απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Μαρτίου 1994, C-53/92 P, Hilti κατά Επιτροπής, Συλλογή I-667, σκέψεις 11 έως 16).

84 Υπό τις συνθήκες αυτές, ανεξαρτήτως του εν προκειμένω περίπλοκου χαρακτήρα των τεχνικών ασηπτικής πληρώσεως, η προστασία της δημόσιας υγείας μπορεί να εξασφαλιστεί με άλλα μέσα, ιδίως με την κοινοποίηση στους χρήστες μηχανών των τεχνικών χαρακτηριστικών που πρέπει να παρουσιάζουν τα χάρτινα κουτιά για να είναι συμβατά προς τις μηχανές αυτές, χωρίς ωστόσο να προσβάλλονται τα δικαιώματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας των κατασκευαστών. Επιπλέον, ακόμη και αν υποτεθεί, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα, ότι μηχανές και χάρτινα κουτιά διαφορετικής προελεύσεως δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από κοινού χωρίς να επηρεαστούν από την κοινή αυτή χρήση τα χαρακτηριστικά του συστήματος, η λύση του προβλήματος πρέπει να αναζητηθεί στη θέσπιση των κατάλληλων νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων και όχι σε κανόνες που υιοθετούν μονομερώς οι παραγωγοί, οι οποίοι καταλήγουν να απαγορεύουν στους ανεξάρτητους παραγωγούς την άσκηση του ουσιωδέστερου μέρους της δραστηριότητάς τους.

85 Επομένως, η άποψη της προσφεύγουσας ότι οι αγορές των μηχανών που προορίζονται για τη συσκευασία ενός προϊόντος και οι αγορές των χάρτινων κουτιών συσκευασίας δεν μπορούν να διαχωριστούν, δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

B — Ως προς τη σχετική γεωγραφική αγορά

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

86 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί ότι η σχετική γεωγραφική αγορά καλύπτει το σύνολο του εδάφους της Κοινότητας. Διατείνεται ότι τα διάφορα κράτη μέλη

αντιπροσωπεύουν, για τα επίμαχα προϊόντα, χωριστές αγορές, διότι οι αντικειμενικές προϋποθέσεις ανταγωνισμού δεν είναι παρεμφερείς για όλους τους επιχειρηματίες στο σύνολο της Κοινότητας.

87 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι σε κάθε κράτος μέλος υφίστανται τοπικές αγορές στις οποίες δρουν αυτόνομες θυγατρικές τόσο της Tetra Pak όσο και των άλλων παραγωγών. Επιπλέον, η ζήτηση των καταναλωτών συσκευασμένων ρευστών ειδών διατροφής ποικίλλει μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών. Ειδικότερα, οι αγορές της βορειοδυτικής Ευρώπης, οι οποίες περιλαμβάνουν τη Δανία, την Ιρλανδία, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, πρέπει να εξεταστούν χωριστά, καθόσον η κατανάλωση γάλακτος UHT είναι περιθωριακή στις χώρες αυτές. Άλλωστε, η προσφεύγουσα διατείνεται ότι οι διακυμάνσεις της τιμής των μηχανών και των χάρτινων κουτιών μεταξύ των κρατών μελών καταδεικνύουν ότι η Κοινότητα δεν συνιστά τη σχετική γεωγραφική αγορά.

88 Επιπλέον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η ελληνική, η ισπανική και η πορτογαλική επικράτεια πρέπει να αποκλειστούν από τη σχετική γεωγραφική αγορά για την περίοδο που προηγείται της προσχωρήσεώς τους στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Μετά την προσχώρηση της Ισπανίας, η χώρα αυτή πρέπει να αποκλείεται από τη σχετική αγορά λόγω των δασμολογικών φραγμών που εξακολουθούν να ισχύουν κατά τη διάρκεια μεταβατικής περιόδου.

89 Η Επιτροπή φρονεί ότι η γεωγραφική αγορά περιλαμβάνει το σύνολο της Κοινότητας. Διατείνεται, κατ' ουσίαν, ότι όλα τα είδη των επιμάχων χάρτινων κουτιών και των μηχανών συναντώνται σε μεγάλο βαθμό σε κάθε κράτος μέλος και ότι τα έξοδα μεταφοράς τόσο των μηχανών όσο και των χάρτινων κουτιών είναι αμελητέα. Επιπλέον, φρονεί ότι οι διαφορές τιμής μεταξύ των κρατών μελών, τις οποίες προβάλλει η προσφεύγουσα, εξηγούνται από την ύπαρξη μονοπωλιακής καταστάσεως ή στεγανοποιήσεως των αγορών.

90 Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η επικράτεια των κρατών μελών που προσχώρησαν στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες κατά την περίοδο αναφοράς εντάσσεται

στη γεωγραφική αγορά, αποκλείεται δε να διαπιστωθεί οποιαδήποτε παράβαση στην επικράτεια αυτή προ της ημερομηνίας της προσχωρήσεώς τους. Όσον αφορά τα δασμολογικά εμπόδια κατά την εισαγωγή, τα οποία εξακολούθησαν να ισχύουν στην Ισπανία μετά την προσχώρησή της, δεν προκαλούν διακρίσεις μεταξύ των παραγωγών μηχανών και χάρτινων κουτιών, εφόσον κανείς από αυτούς δεν είχε εγκατασταθεί στην Ισπανία.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

91 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, εκ προοιμίου, ότι κατά το πνεύμα του άρθρου 86 της Συνθήκης, η γεωγραφική αγορά πρέπει να οριοθετείται προκειμένου να καθοριστεί αν η επίμαχη επιχείρηση κατέχει δεσπόζουσα θέση εντός της Κοινότητας ή εντός σημαντικού τμήματος αυτής. Ο ορισμός της γεωγραφικής αγοράς, επομένως, εξαρτάται, όπως και ο ορισμός της αγοράς των προϊόντων, από οικονομικές εκτιμήσεις. Η γεωγραφική αγορά μπορεί επομένως να οριστεί ως η επικράτεια επί της οποίας όλοι οι επιχειρηματίες βρίσκονται σε παρεμφερείς συνθήκες ανταγωνισμού, όσον αφορά ακριβώς τα σχετικά προϊόντα. Ορθώς η Επιτροπή επισημαίνει συναφώς ότι ουδόλως απαιτείται να είναι απολύτως ομοιογενείς οι αντικειμενικές συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρηματιών. Αρκεί να είναι παρεμφερείς ή επαρκώς ομοιογενείς (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1978, 27/76, United Brands κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1978, σ. 75, σκέψη 44, βλ., επίσης, τις σκέψεις 11 έως 53).

92 Επομένως, πρέπει να ελεγχθεί εάν οι διάφοροι παράγοντες που επικαλείται η προσφεύγουσα δημιουργούν, εντός της Κοινότητας, ετερογενείς αντικειμενικές συνθήκες ανταγωνισμού. Συναφώς, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η διείσδυση των μεγάλων παραγωγών συστημάτων συσκευασίας σε κάθε κράτος μέλος, μέσω εθνικών θυγατρικών, όπως και η συνήθεια των γαλακτοπαραγωγών να εφοδιάζονται σε τοπικό επίπεδο, δεν αρκούν, εν αντιθέσει προς την άποψη της προσφεύγουσας, για να καταδείξουν την ιδιομορφία των συνθηκών ανταγωνισμού στο έδαφος καθενός των κρατών αυτών. Προκειμένου, ειδικότερα, για την πολιτική που καθορίζει η Tetra Pak, το πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως καθιστά δυνατό, τουναντίον, να θεωρηθεί ότι οι περιστάσεις που μόλις περιγράφηκαν εξηγούνται περισσότερο από τη στρατηγική της στεγανοποιήσεως των αγορών, την οποία εφαρμόζει η ενδιαφερομένη, παρά από την ύπαρξη τοπικών αγορών που χαρακτηρίζονται από συνθήκες ανταγωνισμού αντικειμενικώς διαφορετικές. Πράγματι, ακόμη και αν οι διάφορες συμβάσεις που συνδέουν

την Tetra Pak με τους πελάτες της διαφοροποιούνταν από την παρεμβολή σημαντικού αριθμού πρόσθετων ρητρών, οι οποίες διαφέρουν ανάλογα με τα κράτη, η εμπορική πολιτική ωστόσο των διαφόρων θυγατρικών του ομίλου εντασσόταν σε εμπορική στρατηγική συντονισμένη από τη μητρική εταιρία, όπως προκύπτει ιδίως από το γεγονός ότι στο σύνολο των κρατών μελών, πράγμα το οποίο δεν αμφισβητεί η προσφεύγουσα, απαντάται η ρήτρα (ix), που αφορά της αλληλένδετες πωλήσεις, και μια ρήτρα αποκλειστικού εφοδιασμού από την τοπική θυγατρική της Tetra Pak, στις συμβάσεις που συνάπτονται με τα γαλακτοπωλεία. Επιπλέον, ορισμένα υλικά στοιχεία αποδείξεως, όπως τα έγγραφα και τα τηλεομοιοτυπήματα που αντηλλάγησαν μεταξύ του ομίλου Tetra Pak και της Tetra Pak Italiana, που αναφέρονται στην απόφαση (αιτιολογικές σκέψεις 71 έως 83) και περιελήφθησαν στη δικογραφία, επιβεβαιώνουν ότι η εμπορική πολιτική της Tetra Pak καθοριζόταν στο επίπεδο του ομίλου.

93 Από την άποψη αυτή, η παρούσα υπόθεση διακρίνεται επομένως από τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά στην υπόθεση Michelin κατά Επιτροπής, την οποία αναφέρει η προσφεύγουσα, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφαρμογή ανεξαρτήτων εμπορικών πολιτικών προσαρμοσμένων στις ειδικές συνθήκες κάθε εθνικής αγοράς από τις ολλανδικές θυγατρικές των ομίλων διεθνούς βελγικού που κατασκευάζουν καινούργια ελαστικά, καθιστούσε δυνατό το συμπέρασμα ότι υπήρχε εθνική αγορά στην οποία οι συνθήκες ανταγωνισμού ήταν αρκούντως παρεμφερείς (σκέψη 26 της αποφάσεως).

94 Εν προκειμένω, η Επιτροπή ορθώς οριοθέτησε μια ενιαία γεωγραφική αγορά καλύπτουσα το σύνολο της Κοινότητας, για τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, όπως υπογραμμίζει το όργανο αυτό χωρίς να αντικρούεται από την προσφεύγουσα, υπήρχε σταθερή και μη αμελητέα ζήτηση — έστω και αν εποίκιλλε σε ένταση μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών — για όλα τα επίδικα προϊόντα, σε ολόκληρο το έδαφος της Κοινότητας, κατά τη διάρκεια της περιόδου που καλύπτει η απόφαση. Δεύτερον, κατά τις ίδιες πηγές, οι πελάτες είχαν, από τεχνικής απόψεως, τη δυνατότητα να εφοδιάζονται σε μηχανές ή σε χάρτινα κουτιά σε άλλα κράτη μέλη, δεδομένου ότι η παρουσία τοπικών μονάδων διανομής ήταν αναγκαία απλώς και μόνο για να εξασφαλίζει την εγκατάσταση, τη συντήρηση και την επισκευή των μηχανών. Τρίτον, το πολύ χαμηλό κόστος της μεταφοράς των χάρτινων κουτιών και των μηχανών καθιστούσε δυνατές τις

ευχερείς και ταχείες ανταλλαγές μεταξύ των κρατών, πράγμα το οποίο δεν αμφισβητεί η προσφεύγουσα. Ειδικότερα, η έλλειψη οικονομικών εμποδίων κατά την εισαγωγή των μηχανών, χάρη στο αμελητέο κόστος μεταφοράς, επιρρωννύεται από την εμπορία, εντός της Κοινότητας, μηχανών που κατασκευάζονται στις Ηνωμένες Πολιτείες από τη Nimco ή την Cherry Burrel και στην Ιαπωνία από τη Shikoku, όπως προκύπτει από την απόφαση.

95 Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένες καταναλωτικές συνήθειες δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν την ύπαρξη χωριστής γεωγραφικής αγοράς η οποία συναποτελείται, κατά την προσφεύγουσα, από τα κράτη της Βορειοδυτικής Ευρώπης. Πράγματι, οι προβαλλόμενες διαφορές, οι οποίες οφείλονται στις προτιμήσεις των καταναλωτών όσον αφορά το είδος του γάλακτος και τον τύπο της συσκευασίας, αντικατοπτρίζονταν αποκλειστικά στη συνολική διάσταση των αγορών των σχετικών προϊόντων σε κάθε κράτος μέλος και δεν είχαν επίδραση στις συνθήκες ανταγωνισμού, στο εσωτερικό των εν λόγω αγορών, μεταξύ των παραγωγών των ειδικών αυτών προϊόντων, οι οποίοι υπόκεινταν σε συνθήκες ανταγωνισμού παρεμφερείς για όλους σε ολόκληρη την Κοινότητα.

96 Επιπλέον, οι διαφορές στην τιμή μεταξύ των κρατών μελών, τις οποίες επίσης επικαλείται η προσφεύγουσα, δεν αποτελούν ένδειξη μη ομοιογενών αντικειμενικών συνθηκών ανταγωνισμού, ενώ, υπό τις περιστάσεις που περιεγράφησαν στις προηγούμενες σκέψεις, συνιστούν μάλλον ένδειξη τεχνητής στεγανοποιήσεως των αγορών.

97 Άλλωστε, όσον αφορά τα κράτη που προσχώρησαν στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, είναι σαφές ότι δεν μπορούσαν να ανήκουν στη σχετική γεωγραφική αγορά παρά μόνον από την ημερομηνία της προσχωρήσεώς τους, όπως προκύπτει λογικώς από την ίδια την απόφαση και όπως επιβεβαίωσε η Επιτροπή ενώπιον του Πρωτοδικείου. Επιπλέον, ορθώς η καθής θεώρησε ότι η διατήρηση δασμολογικών φραγμών κατά την εισαγωγή κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, στην Ισπανία, δεν δημιουργούσε ανομοιογενείς συνθήκες ανταγωνισμού για τους διαφόρους παραγωγούς συστημάτων συσκευασίας εντός της Κοινότητας, καθόσον, κατά τις πληροφορίες που παρέσχε η Επιτροπή και δεν αμφισβήτησε η προσφεύ-

γουσα, κανείς από αυτούς δεν ήταν εγκατεστημένος στην Ισπανία και επομένως δεν βρισκόταν, στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους, λόγω των δασμών αυτών, σε κατάσταση εξαιρετικώς ευνοϊκή σε σχέση με τους ανταγωνιστές του που ήταν εγκατεστημένοι στα άλλα κράτη μέλη.

98 Κατά συνέπεια, η σχετική γεωγραφική αγορά καλύπτει, εν προκειμένω, το σύνολο της Κοινότητας. Εκτεινόταν επομένως στα εννέα κράτη μέλη μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1980, στα 10 μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1985, και στα 12 από 1ης Ιανουαρίου 1986.

99 Από το σύνολο των προηγουμένων σκέψεων προκύπτει ότι ο ορισμός των σχετικών αγορών τον οποίο έδωσε η Επιτροπή δεν πάσχει πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, όσον αφορά τόσο τις αγορές προϊόντων όσο και τη γεωγραφική αγορά.

Γ — Ως προς τη θέση της Tetra Pak στις σχετικές αγορές και την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

100 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση. Άλλωστε, φρονεί ότι, ακόμη και αν κατείχε τέτοια θέση στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας, το άρθρο 86 δεν θα ετύγχανε εφαρμογής στις πρακτικές που ακολουθεί στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, συγγενείς αλλά διαφορετικές από τις αγορές ασηπτικής συσκευασίας στις οποίες φέρεται να κατέχει δεσπόζουσα θέση.

101 Η προσφεύγουσα προσάπτει καταρχάς στην Επιτροπή ότι απέδωσε υπερβολική σημασία στα μερίδια της αγοράς, χωρίς να λάβει υπόψη την «αντισταθμιστική ισχύ» των κυριότερων πελατών της και τον ανταγωνισμό μέσω νεωτερισμών, κατά την αξιολόγηση της θέσεως της προσφεύγουσας στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας. Επικαλείται συναφώς την απόφαση United Brands κατά Επιτροπής (σκέψεις 109 και 110), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι μερίδιο αγοράς 40 % δεν επιτρέπει να συναχθεί αυτομάτως το συμπέρασμα ότι υπάρχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά των σχετικών προϊόντων.

102 Η προσφεύγουσα υπογραμμίζει επίσης ότι κατέχει σημαντική και όχι δεσπόζουσα θέση στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, όπως άλλωστε είχε αναγνωρίσει η Επιτροπή με την απόφαση. Αμφισβητεί ως εκ τούτου την ορθότητα της εφαρμογής του άρθρου 86 στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας. Ισχυρίζεται ότι η άποψη της Επιτροπής ότι κατάχρηση υπό την έννοια του άρθρου αυτού μπορεί να διαπραχθεί, υπό ορισμένες συνθήκες, σε διαφορετικές αλλά παραπλήσιες αγορές αυτών στις οποίες αποδείχθηκε η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως, έρχεται σε αντίφαση με την ίδια τη θεμελίωση της ειδικής ευθύνης επιχειρήσεως που κατέχει δεσπόζουσα θέση, η οποία δικαιολογείται από την εξασθενημένη ανταγωνιστική δομή της αγοράς επί της οποίας υφίσταται η δεσπόζουσα θέση. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε άλλωστε με την προπαρατεθείσα απόφαση Michelin κατά Επιτροπής ότι επιχείρηση η οποία δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση σε δεδομένη αγορά δεν μπορεί να διαπράξει κατάχρηση στην αγορά αυτή.

103 Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι οι πρακτικές που της καταλογίζονται στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας ούτε εφαρμόστηκαν ούτε παρήγαγαν αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας στις οποίες φέρεται να κατέχει δεσπόζουσα θέση, εν αντιθέσει προς την κατάσταση που εξέτασε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις του Istituto Chemioterapico Italiano και Commercial Solvents κατά Επιτροπής, η οποία προπαρατέθηκε, της 3ης Οκτωβρίου 1985, 311/84, CBEM (Συλλογή 1985, σ. 3261), και της 3ης Ιουλίου 1991, C-62/86, AKZO κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-3359), επίκληση των οποίων γίνεται με την απόφαση. Εν αντιθέσει προς την υπό κρίση περίπτωση, οι διαπιστωθείσες καταχρήσεις στις προπαρατεθείσες υποθέσεις διεπράχθησαν πάντοτε στην αγορά στην οποία υπήρχε η δεσπόζουσα θέση, ακόμη και αν παρήγαγαν τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματά τους σε βοηθητικές αγορές, όπως στις προπαρατεθείσες υποθέσεις Instituto Chemioterapico Italiano και Commercial Solvents κατά Επιτροπής, και CBEM.

104 Επιπλέον, η Επιτροπή δεν απέδειξε εν προκειμένω την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των καταχρηστικών εκμεταλλεύσεων που διεπράχθησαν δήθεν στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας και της δεσπόζουσας θέσεως της Tetra Pak στον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας. Η προσφεύγουσα αντικρούει ιδίως τον ισχυρισμό της Επιτροπής ότι τα κέρδη που πραγματοποιήθηκαν στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας της είχαν επιτρέψει να εφαρμόζει τιμές προς άγραν πελατείας ή τιμές ενέχουσες διακρίσεις για τις μηχανές και τα χάρτινα κουτιά μη ασηπτικής συσκευασίας. Αμφισβητεί επίσης την ύπαρξη οιουδήποτε συνδέσμου μεταξύ της δεσπόζουσας θέσεώς της στον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας και των δήθεν μη δικαίων συμβατικών όρων τους οποίους είχε επιβάλλει στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας. Οι όροι αυτοί δικαιολογούνταν από την ανάγκη εξασφαλίσεως της εύρυθμης λειτουργίας των συστημάτων συσκευασίας και περιλαμβάνονταν στις συμβάσεις προμηθείας μη ασηπτικών μηχανών σαφώς πριν από την εγκατάσταση των ασηπτικών εξοπλισμών.

105 Η Επιτροπή φρονεί ότι το γεγονός ότι η προσφεύγουσα κατείχε το 90 % τουλάχιστον των αγορών των μηχανών και των ασηπτικών χάρτινων κουτιών συνιστά αναμφισβήτητα την απόδειξη της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως επί των αγορών ασηπτικής συσκευασίας.

106 Στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, δεν διαπιστώνεται με την απόφαση η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως όπως επιβεβαίωσε η Επιτροπή κατά τη συνεδρίαση. Υπογραμμίζεται ωστόσο, στην αιτιολογική σκέψη 104, δεύτερο εδάφιο, ότι τα μερίδια της αγοράς που κατέχει η Tetra Pak στον τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας αρκούν για να αποδείξουν την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως επί των αγορών μη ασηπτικής συσκευασίας θεωρουμένων μεμονωμένως. Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη της δεσπόζουσας θέσεως της Tetra Pak στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας και των δεσμών συνάφειας μεταξύ των τελευταίων αυτών αγορών και των αγορών μη ασηπτικής συσκευασίας, η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι οι πράξεις που διεπράχθησαν στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας εμπίπτουν επίσης στο άρθρο 86 και ότι «δεν απαιτείται επομένως να αποδειχθεί ανεξάρτητα η δεσπόζουσα θέση της Tetra Pak στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, λαμβανόμενες υπόψη μεμονωμένα» (αιτιολογική σκέψη 104, τέταρτο εδάφιο της αποφάσεως).

107 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι ούτε το γράμμα ούτε ο σκοπός του άρθρου 86 της Συνθήκης επιτρέπουν να θεωρηθεί ότι απαγορεύει μόνο τις καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις που διαπράττονται στη σχετική αγορά η οποία ελήφθη υπόψη

για να προσδιοριστεί η δεσπόζουσα θέση, επιτρέποντας έτσι στην οικεία επιχείρηση να ακολουθεί καταχρηστικές πρακτικές σε άλλες αγορές, ειδικότερα όταν οι αγορές αυτές συνδέονται στενά με τη σχετική αγορά.

108 Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η προσφεύγουσα «χρησιμοποίησε τη συνάφεια μεταξύ των τεσσάρων υπό κρίση αγορών, προκειμένου να διαπράξει καταχρήσεις στις αγορές των μη ασηπτικών προϊόντων, καταχρήσεις που δεν θα μπορούσαν να διαπραχθούν εάν δεν κατείχε δεσπόζουσα θέση στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας» (αιτιολογική σκέψη 104 της αποφάσεως, προτελευταίο εδάφιο). Θα ήταν αδιανόητο να εμπλακεί η προσφεύγουσα σε εκστρατεία τιμών προς άγραν πελατείας κατά της Elopak στην Ιταλία και στην Κοινότητα γενικότερα, εάν δεν γνώριζε ότι το 90 % των κερδών της προέρχονταν από τον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας. Ομοίως, η προσφεύγουσα ήταν σε θέση να επιβάλει μη δίκαιους συμβατικούς όρους στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας αποκλειστικά και μόνο χάρη στο γεγονός ότι το 56 % των πελατών της στον τομέα αυτό ασκούσαν δραστηριότητες και στον τομέα ασηπτικής συσκευασίας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

109 Προκειμένου, πρώτον, για τον τομέα ασηπτικής συσκευασίας, από τα συγκλίνοντα στοιχεία που παρέσχαν οι διάδικοι προκύπτει ότι η Tetra Pak κατείχε το 90 % περίπου των αγορών ασηπτικής συσκευασίας όσον αφορά τόσο τις μηχανές όσο και τα χάρτινα κουτιά στο σύνολο της Κοινότητας καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς. Είναι προφανές ότι η κατοχή των μεριδίων αυτών στην αγορά παρείχε στην προσφεύγουσα τέτοια θέση, που την καθιστούσε υποχρεωτικό συνεταίρο των επιχειρήσεων συσκευασίας και της εξασφάλιζε την ανεξαρτησία συμπεριφοράς που χαρακτηρίζει την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως. Ορθώς επομένως η Επιτροπή έκρινε ότι αυτά τα μερίδια της αγοράς συνιστούσαν, αφ' εαυτά και ελλείψει εξαιρετικών περιστάσεων, την απόδειξη της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως (βλ. τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, σκέψεις 41, 60 και 66, AKZO κατά Επιτροπής, σκέψη 60, καθώς και την προπαρατεθείσα απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1991, Hilti κατά Επιτροπής, σκέψεις 91 και 92).

110 Επιπλέον, όπως επισήμανε η Επιτροπή, η παρουσία, στις αγορές των μηχανών και των ασηπτικών χάρτινων κουτιών, ενός μόνον ανταγωνιστή της Tetra Pak,

ήτοι της PKL, που κατείχε τα υπόλοιπα μερίδια της αγοράς, ήτοι περίπου το 10 % των αγορών αυτών, καθώς και η ύπαρξη τεχνολογικών εμποδίων και πολυαρίθμων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που παρακώλυαν την πρόσβαση νέων ανταγωνιστών στην αγορά των ασηπτικών μηχανών, συνέβαλαν στη διατήρηση και την ενίσχυση της δεσπόζουσας θέσεως της Tetra Pak τόσο στην αγορά των μηχανών όσο και στην αγορά των ασηπτικών χάρτινων κουτιών. Πράγματι, ακόμη και εάν, όπως παραδέχονται οι δύο διάδικοι, η διείσδυση ανταγωνιστών στην αγορά των ασηπτικών χάρτινων κουτιών ήταν τεχνικώς δυνατή, η έλλειψη διαθεσίμων ασηπτικών μηχανών, λόγω ιδίως της πολιτικής των αλληλενδέτων πωλήσεων που εφαρμόζει η Tetra Pak, συνιστούσε, στην πραγματικότητα, σοβαρό εμπόδιο για τη διείσδυση νέων ανταγωνιστών στην αγορά.

111 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των σκέψεων αυτών, τα επιχειρήματα τα οποία αντλεί η προσφεύγουσα από τη διαπραγματευτική ικανότητα των πελατών της και από τον ανταγωνισμό χάρη στον νεωτερισμό δεν μπορούν να γίνουν δεκτά, η δε δεσπόζουσα θέση της στις δύο επίμαχες αγορές ασηπτικής συσκευασίας πρέπει να θεωρηθεί ως αρκούντως αποδεδειγμένη.

112 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει, δεύτερον, να εξεταστεί εάν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 86 συντρέχουν και στις δύο αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας λόγω των δεσμών συναφείας που συνδέουν τις δύο τελευταίες αυτές αγορές με τις δύο αγορές ασηπτικής συσκευασίας.

113 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει συναφώς, εκ προοιμίου, ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης απαγορεύει σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις να εκμεταλλεύονται καταχρηστικά δεσπόζουσα θέση εντός της κοινής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της. Περιορίζεται έτσι να διευκρινίζει τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου αυτού που αφορούν την έκταση της σχετικής γεωγραφικής αγοράς. Δεν περιλαμβάνει καμία ρητή ένδειξη σχετικά με τις επιταγές που αφορούν τον εντοπισμό της καταχρηστικής εκμετάλλευσης στην αγορά των προϊόντων.

114 Επομένως, για να καθοριστούν οι προϋποθέσεις αυτές, πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 86 της Συνθήκης βάσει του αντικειμένου του και του σκοπού του, όπως διευκρινίστηκαν από το Δικαστήριο, το οποίο έκρινε, με την προπαρατεθείσα απόφασή του Michelin κατά Επιτροπής (σκέψη 57), ότι το άρθρο αυτό επιρρίπτει σε επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση, ανεξάρτητα από τους λόγους μιας τέτοιας θέσεως, την ιδιαίτερη ευθύνη να μη θίγει με τη συμπεριφορά της την άσκηση πραγματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού στην κοινή αγορά, σύμφωνα με τον γενικό σκοπό του άρθρου 3, στοιχείο στ', της Συνθήκης όπως ίσχυε την εποχή εκείνη. Εμπίπτει έτσι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 86 κάθε συμπεριφορά επιχειρήσεως που κατέχει δεσπόζουσα θέση ικανή να εμποδίσει τη διατήρηση ή την ανάπτυξη του ανταγωνισμού που υφίσταται ακόμη σε μια αγορά όπου, λόγω ακριβώς της παρουσίας αυτής της επιχειρήσεως, ο ανταγωνισμός είναι ήδη εξασθενημένος (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, σκέψη 91).

115 Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της ειδικής ευθύνης που βαρύνει επιχείρηση η οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση πρέπει επομένως να εκτιμηθεί ενόψει των ειδικών συνθηκών της κάθε περιπτώσεως, οι οποίες αντιστοιχούν σε εξασθενημένο ανταγωνισμό, όπως επιβεβαιώνει η ανάλυση της νομολογίας. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ιδίως, με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις του Istituto Chemioterapico Italiano και Commercial Solvents κατά Επιτροπής (σκέψεις 21 και 22) και CBEM (σκέψεις 25 έως 27), ότι εμπίπτει στο άρθρο 86 της Συνθήκης το γεγονός ότι μία επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση εντός δεδομένης αγοράς ασκεί αποκλειστικά, χωρίς αντικειμενική ανάγκη, δραστηριότητα επικουρική ή παράγωγη εντός παραπλήσιας αλλά διαφορετικής αγοράς, όπου δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση, με κίνδυνο να εξαλείψει κάθε ανταγωνισμό στην αγορά αυτή. Επιπλέον, με την προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής (σκέψεις 39 έως 45), το Δικαστήριο δέχθηκε ρητώς ότι εμπίπτουν στο άρθρο 86 μειώσεις τιμών σε «χωριστή αγορά» από τη σχετική αγορά των προϊόντων, της οποίας συνιστά υπο-αγορά. Άλλωστε, με την απόφασή του της 1ης Απριλίου 1993, T-65/89, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. II-387, σκέψεις 92 και 93), το Πρωτοδικείο δέχθηκε ότι το άρθρο 86 τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωση οφέλους το οποίο η επίμαχη επιχείρηση, η οποία κατείχε δεσπόζουσα θέση στην αγορά των γύψινων πλακών, χορηγούσε, εντός χωριστής αγοράς, της αγοράς του γύψου, μόνο στους πελάτες οι οποίοι εφοδιάζονταν αποκλειστικά από την ίδια στην αγορά των γύψινων πλακών. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο στηρίχθηκε στις ειδικές περιστάσεις της υποθέσεως, στο πλαίσιο της οποίας πελάτες της σχετικής επιχειρήσεως δρούσαν στις δύο αγορές και βρίσκονταν, στην αγορά του γύψου, σε κατάσταση εξαρτήσεως έναντι του προμηθευτή τους.

116 Επομένως, οι ισχυρισμοί της προσφεύγουσας ότι ο κοινοτικός δικαστής είχε αποκλείσει κάθε δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 86 σε πράξη που διεπράχθη από επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση εντός χωριστής αγοράς από την αγορά στην οποία φέρεται να κατέχει τη δεσπόζουσα θέση, πρέπει να απορριφθούν. Ειδικότερα, σημειώνεται ότι, αντιθέτως προς την ερμηνεία που υποστηρίζει η προσφεύγουσα, η προπαρατεθείσα απόφαση Michelin κατά Επιτροπής δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω, καθόσον δεν εξέτασε το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης σε πράξεις που διεπράχθησαν εντός παραπλήσιας αγοράς χωριστής από την αγορά στην οποία φέρεται να υπάρχει δεσπόζουσα θέση. Στην υπόθεση εκείνη το Δικαστήριο κλήθηκε αποκλειστικά να εξετάσει το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής, που αναγνώρισε ότι συμπληρωματική έκπτωση συνδεομένη με στόχους πωλήσεων στην αγορά των ελαστικών για τουριστικά οχήματα εξομοιώνεται στην πραγματικότητα με έκπτωση επί των πωλήσεων ελαστικών για φορτηγά και συνιστά εξηρτημένη παροχή υπό την έννοια του άρθρου 86, στοιχείο δ', της Συνθήκης. Η Επιτροπή φρονούσε ότι με την έκπτωση αυτή η επίμαχη επιχείρηση εξαρτούσε την απόκτηση οφέλους στην αγορά των ελαστικών για φορτηγά, στην οποία κατείχε δεσπόζουσα θέση, από την επίτευξη στόχου πωλήσεων στη χωριστή αγορά των ελαστικών για επιβατηγά αυτοκίνητα. Το Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση στο σημείο αυτό, με το αιτιολογικό ότι η επίδικη έκπτωση χορηγήθηκε σε συνάρτηση με στόχο πωλήσεων μόνο στην αγορά των ελαστικών για επιβατηγά αυτοκίνητα και επομένως ουδόλως προέκυπτε από την εν λόγω έκπτωση η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ της αγοράς ελαστικών για φορτηγά και της αγοράς ελαστικών για επιβατηγά αυτοκίνητα.

117 Επομένως, ανεξαρτήτως οιασδήποτε εκτιμήσεως των συμπεριφορών αυτών στο στάδιο αυτό της εξετάσεως της υποθέσεως, εναπόκειτο στο Πρωτοδικείο να εξετάσει εάν, υπό τις ειδικές συνθήκες της παρούσας υποθέσεως, το άρθρο 86 της Συνθήκης μπορεί να τύχει εφαρμογής σε συμπεριφορές που επέδειξε η Tetra Pak στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας.

118 Επισημαίνεται συναφώς ότι η Επιτροπή αιτιολόγησε, με την απόφαση, την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης στον τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας στηριζόμενη ταυτόχρονα στην υπεροχή της Tetra Pak στον τομέα αυτό και στους δεσμούς συναφείας μεταξύ των αγορών μη ασηπτικής συσκευασίας και των αγορών ασηπτικής συσκευασίας, όπου η επίμαχη επιχείρηση κατείχε δεσπόζουσα θέση. Έκρινε ότι, λόγω της υπάρξεως των δεσμών αυτών, δεν χρειαζόταν «να αποδειχθεί ανεξάρτητα η δεσπόζουσα θέση της Tetra Pak στις μη ασηπτικές αγορές λαμβανόμενες υπόψη μεμονωμένα». Πράγματι, αφού υπογράμμισε ότι στον τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας η Tetra Pak υπόκειται λιγότερο από οποιονδήποτε άλλον από τους ανταγωνιστές της στις πιέσεις της αγοράς, η απόφαση αναφέρει ότι, λόγω του δεσμού που υφίσταται μεταξύ των

τομέων ασηπτικής και μη ασηπτικής συσκευασίας, «δεν είναι ωστόσο ανάγκη να αποδειχθεί, στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, αν η εξουσία στην αγορά που παρέχει στην Tetra Pak την κυρίαρχη θέση της στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας πρέπει να εξομοιωθεί με άμεση κατοχή δεσπόζουσας θέσεως υπό την έννοια του άρθρου 86» (σκέψη 101). Κατά την Επιτροπή, οι καταχρήσεις που διεπράχθησαν στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας «αποδεικνύονται, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η δεσπόζουσα θέση της Tetra Pak δεν είχε διαπιστωθεί ανεξάρτητα από τη θέση της στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας» (σκέψη 104, τελευταίο εδάφιο, της αποφάσεως). Επιπλέον, η απόφαση υπογραμμίζει ότι η Tetra Pak κατείχε το 78 % του συνόλου της αγοράς των συσκευασιών σε χάρτινα κουτιά τόσο ασηπτικά όσο και μη ασηπτικά, ήτοι μερίδιο επτά φορές μεγαλύτερο από το μερίδιο του πλησιέστερου ανταγωνιστή της και «θα διατηρούσε αναμφιβόλως δεσπόζουσα θέση», ακόμη και στην ευρύτερη αυτή αγορά (αιτιολογική σκέψη 103, τέταρτο εδάφιο).

119 Προκειμένου, καταρχάς, περί των μεριδίων της αγοράς που κατείχε η Tetra Pak στον τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι η επιχείρηση αυτή κατείχε το 1985 περίπου το 48 % της αγοράς των χάρτινων κουτιών και το 52 % της αγοράς των μη ασηπτικών μηχανών, κατά τις συμπίπτουσες μεταξύ τους πληροφορίες που παρέσχον οι διάδικοι. Το μερίδιο αυτό ήταν ήδη ανώτερο του 40 % το 1976 και δεν σταμάτησε να αυξάνεται για να ανέλθει περίπου στο 55 % το 1987. Επιπλέον, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, το μερίδιο της αγοράς που κατείχε η Tetra Pak υπερέβαινε μόνο του κατά 10 έως 15 % το άθροισμα των μεριδίων των δύο κυριότερων ανταγωνιστών της, εκ των οποίων ο πρώτος ήταν περίπου δύο φορές λιγότερο σημαντικός και ο δεύτερος πέντε φορές λιγότερο σημαντικός από την προσφεύγουσα. Επομένως, ορθώς η Επιτροπή υπογράμμισε με την απόφαση (αιτιολογική σκέψη 99), ότι, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων, τέτοια μερίδια αγοράς μπορούσαν να θεωρηθούν αυτά καθ' εαυτά ότι συνιστούν δεσπόζουσα θέση.

120 Προκειμένου, στη συνέχεια, για τους προβαλλομένους δεσμούς συναφείας μεταξύ των σχετικών αγορών, δεν αμφισβητείται ότι προκύπτουν από το γεγονός ότι τα σημαντικότερα προϊόντα για τη συσκευασία των οποίων χρησιμεύουν τόσο τα ασηπτικά όσο και τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά ταυτίζονται, καθώς και από τη συμπεριφορά των παραγωγών και των χρηστών. Πράγματι, οι μηχανές και τα χάρτινα κουτιά, ασηπτικά και μη ασηπτικά, που αποτελούν αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως, χρησιμοποιούνται για τη συσκευασία των ιδίων ρευστών προϊόντων που προορίζονται για την ανθρώπινη διατροφή, κυρίως των γαλακτοκομικών προϊόντων και των φρουτοχυμών. Επιπλέον,

μεγάλο μέρος των πελατών της Tetra Pak ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα τόσο στον τομέα ασηπτικής όσο και στον τομέα μη ασηπτικής συσκευασίας. Στις γραπτές παρατηρήσεις που διατύπωσε απαντώντας στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, οι οποίες επιβεβαιώθηκαν με τις γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Πρωτοδικείου, η προσφεύγουσα διευκρίνισε ότι το 1987 περίπου το 35 % των πελατών της φερόταν ότι απέκτησε ταυτόχρονα ασηπτικά και μη ασηπτικά συστήματα. Άλλωστε, η Επιτροπή ορθώς επισήμανε ότι η συμπεριφορά των κυριοτέρων παραγωγών συστημάτων συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά επιβεβαιώνει τον δεσμό που υφίσταται μεταξύ των ασηπτικών και μη ασηπτικών αγορών, καθόσον δύο από τους παραγωγούς αυτούς, η Tetra Pak και η PKL, ασκούν ήδη επιχειρηματική δραστηριότητα στις τέσσερις αγορές και ο τρίτος, η Elopak, που έχει ήδη διεισδύσει στον μη ασηπτικό τομέα, επιχειρεί προ πολλού να αποκτήσει πρόσβαση στις ασηπτικές αγορές.

121 Επομένως, η Επιτροπή ορθώς διαπίστωσε ότι οι προαναφερθέντες δεσμοί μεταξύ των δύο ασηπτικών και των δύο μη ασηπτικών αγορών ενίσχυαν την οικονομική ισχύ της Tetra Pak στις τελευταίες αυτές αγορές. Πράγματι, η εκ μέρους της Tetra Pak κατοχή του 90 % περίπου των αγορών στον τομέα ασηπτικής συσκευασίας την καθιστούσε όχι μόνον υποχρεωτικό προμηθευτή ασηπτικών συστημάτων, αλλά και προνομιακό προμηθευτή μη ασηπτικών συστημάτων για τις επιχειρήσεις που παράγουν ρευστά είδη διατροφής τόσο νωπά όσο και μακράς διαρκείας. Επιπλέον, χάρη στο τεχνολογικό της προβάδισμα και στη σχεδόν μονοπωλιακή θέση της στον ασηπτικό τομέα, η Tetra Pak ήταν σε θέση να επικεντρώνει τις προσπάθειές της, στον τομέα του ανταγωνισμού, στις παραπλήσιες αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας, όπου είχε ήδη εδραιώσει τη θέση της, χωρίς να φοβάται αντίποινα στον ασηπτικό τομέα, πράγμα που της επέτρεπε να απολαύει ανεξαρτησίας συμπεριφοράς έναντι των άλλων επιχειρηματιών και στις μη ασηπτικές αγορές.

122 Από το σύνολο των προηγουμένων σκέψεων προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως, οι πρακτικές που εφαρμόζει η Tetra Pak στις μη ασηπτικές αγορές ενδέχεται να εμπίπτουν στο άρθρο 86 της Συνθήκης, χωρίς να χρειάζεται να αποδειχθεί η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως στις αγορές αυτές λαμβανόμενες μεμονωμένως, καθόσον η υπεροχή της επιχειρήσεως αυτής στις ασηπτικές αγορές, σε συνδυασμό με τους στενούς δεσμούς συναφείας μεταξύ

των αγορών αυτών και των ασηπτικών αγορών, εξασφάλιζε στην Tetra Pak ανεξαρτησία συμπεριφοράς σε σχέση με τους άλλους επιχειρηματίες που δρουν στις μη ασηπτικές αγορές, ικανή να δικαιολογήσει ειδική ευθύνη της, δυνάμει του άρθρου 86, για τη διατήρηση πραγματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού στις αγορές αυτές.

123 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου ακυρώσεως που προβάλλει η προσφεύγουσα πρέπει να απορριφθεί.

II — *Όσον αφορά τις καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις*

124 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι οι συναφθείσες με τους πελάτες της συμβάσεις δεν περιείχαν καταχρηστικές ρήτρες (Α). Αποκρούει επίσης τον ισχυρισμό ότι εφάρμοσε τιμές εξοβελισμού των ανταγωνιστών της από την αγορά για τα χάρτινα κουτιά Tetra Rex στην Ιταλία (Β). Άλλωστε, δεν πώλησε τις μηχανές της και τα χάρτινα κουτιά της σε τιμές που ενέχουν διακρίσεις σε βάρος των χρηστών που είναι εγκατεστημένοι σε διαφορετικά κράτη μέλη (Γ). Επιπλέον, δεν πώλησε τις μηχανές της σε τιμές που αποκλείουν άλλους ανταγωνιστές στο Ηνωμένο Βασίλειο (Δ). Τέλος, οι τιμές των μηχανών της και οι συγκεκριμένες πρακτικές που τις προσάπτονται στην Ιταλία δεν παρουσιάζουν καταχρηστικό χαρακτήρα (Ε).

A — Οι ρήτρες αποκλειστικότητας και οι άλλες επίδικες συμβατικές ρήτρες

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

125 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι ούτε η υποχρέωση χρησιμοποιήσεως αποκλειστικώς των χάρτινων κουτιών Tetra Pak στις μηχανές της [ρήτρα (ix)] ούτε η υποχρέωση αποκλειστικού εφοδιασμού με χάρτινα κουτιά από την Tetra Pak [ρήτρες (x) και (xxv)] μπορούν να θεωρηθούν ως αλληλένδετες πωλήσεις οι οποίες συνιστούν καταχρηστική εκμετάλλευση. Τόσον εκ φύσεως όσον και

κατά τις εμπορικές συνήθειες, υπό την έννοια του άρθρου 86, στοιχείο δ', της Συνθήκης, οι εξοπλισμοί συσκευασίας που τίθενται στο εμπόριο από την Tetra Pak συνιστούν πλήρη και αδιαχώριστα συστήματα, τα οποία περιλαμβάνουν τη μηχανή, το υλικό συσκευασίας, τη διαμόρφωση και την εξυπηρέτηση μετά την πώληση.

126 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η εμπορία πλήρων συστημάτων συσκευασίας δικαιολογούνταν αντικειμενικά από τη μέριμνα προστασίας της δημόσιας υγείας και, συνακολούθως, από τη φήμη της, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι διεκπεραίωνε μόνη της όλη τη διαδικασία συσκευασίας. Πράγματι, τα χάρτινα κουτιά αποτελούν συσκευασίες πολύ περισσότερο περίπλοκες από τις παραδοσιακές συσκευασίες, όπως οι φιάλες, πράγμα το οποίο συνεπάγεται σημαντικό κίνδυνο τεχνικών λαθών ικανών να προκαλέσουν σοβαρές διαταραχές σε ευαίσθητα τμήματα του πληθυσμού. Για τον λόγο αυτό δικαιολογούνταν οι επίδικες ρήτρες, ακόμα και για τις μη ασηπτικές μηχανές που αγόρασε η Tetra Pak από τη Nimco και την Cherry Burrel, οι οποίες έπρεπε να προσαρμοστούν στις προδιαγραφές της Tetra Pak.

127 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι το σύνολο των παραγωγών συστημάτων συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά εντός της Κοινότητας προμήθευε πλήρη συστήματα συσκευασίας. Η Elopak, η οποία απέστειλε εν προκειμένω την καταγγελία στην Επιτροπή, επιβεβαίωσε άλλωστε ενώπιον της Επιτροπής ότι έπρεπε να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υφίσταται ενιαία αγορά μηχανών και χάρτινων κουτιών, διότι τούτο αποτελεί την πλέον αποτελεσματική μέθοδο ανταγωνισμού. Την άποψη αυτή δέχθηκε η ίδια η Επιτροπή με την αιτιολογική σκέψη 24 της αποφάσεως Tetra Pak I. Επιπλέον, κρίνοντας, με την αιτιολογική σκέψη 180 της αποφάσεως, ότι οι αλληλένδετες πωλήσεις δικαιολογούνταν σε ορισμένες περιστάσεις, η καθής αναγνώρισε ότι η πώληση αυτή δεν είναι αφ' εαυτής παράνομη.

128 Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι κατα-δίκασε τις ρήτρες αποκλειστικής προμήθειας αυτές καθ' εαυτές, χωρίς να εξετάσει εάν έχουν πραγματικά αποτελέσματα επί του ανταγωνισμού. Ειδικότερα, τίποτα δεν αποδεικνύει ότι ένας πελάτης θα επιθυμούσε να αγοράσει ασηπτικά χάρτινα κουτιά από ανταγωνιστή της Tetra Pak. Τούτο επιβεβαιώνεται από την κατάσταση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου καμία ρήτρα αλληλέν-

δετων πωλήσεων δεν περιλαμβάνεται στις συμβάσεις της Tetra Pak και όπου η ρύθμιση εξασφαλίζει την προστασία της υγείας. Στη χώρα αυτή όμως, οι επιχειρήσεις συσκευασίας ουδέποτε χρησιμοποίησαν, για τις μηχανές πληρώσεως Tetra Pak, συσκευασίες τις οποίες προμηθεύθηκαν από τρίτους.

129 Γενικότερα, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι καμία από τις 27 ρήτρες που μνημονεύονται στην απόφαση δεν παρουσιάζει καταχρηστικό χαρακτήρα. Διατείνεται ότι, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, οι ρήτρες αυτές δεν εντάσσονται σε συστηματική και προμελετημένη εμπορική στρατηγική που αντίκειται προς τον ανταγωνισμό, εντός του συνόλου της Κοινότητας. Υπό το πρίσμα αυτό, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το σύστημα παραγωγής και αυτόνομης διανομής της συνιστά νόμιμο τρόπο οργανώσεως και δεν επιτρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υφίσταται στρατηγική στεγανοποιήσεως των αγορών. Ομοίως, οι επικρίσεις της Επιτροπής έναντι της πολιτικής που εφαρμόζει η προσφεύγουσα όσον αφορά τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας στερούνται ερείσματος.

130 Μεταξύ των ρητρών που εντοπίζει η Επιτροπή, μόνο δύο, οι ρήτρες (iv), σχετικά με την αποκλειστικότητα για τη συντήρηση και τις επισκευές, και (ix), η οποία προαναφέρθηκε, περιλαμβάνονταν στις στερεότυπες συμβάσεις σε καθένα από τα δώδεκα κράτη μέλη. Το σύνολο των 27 ρητρών περιελήφθη σε όλες τις συμβάσεις μόνο σε μία χώρα, την Ιταλία. Επιπλέον, από τις αιτιολογικές σκέψεις 25 έως 45 της αποφάσεως, οι οποίες απαριθμούν τις επίμαχες ρήτρες, προκύπτει σαφώς ότι οι ρήτρες αυτές παρουσιάζουν ορισμένες διαφορές στη διατύπωσή τους ανάλογα με τα κράτη μέλη. Άλλωστε, μόνον οι δώδεκα ρήτρες που εξετάζονται κατωτέρω απαντούν στις συμβάσεις τουλάχιστον σε δέκα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων των τεσσάρων κρατών που παρέχουν την πλέον εκτεταμένη γεωγραφική αγορά.

131 Συναφώς, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι οι ρήτρες με τις οποίες εξασφάλιζε την αποκλειστικότητα στον τομέα των τροποποιήσεων, της συντηρήσεως και της αντικαταστάσεως των εξαρτημάτων και διατηρούσε την αποκλειστικότητα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας εφ' όλων των τελειοποιήσεων ή τεχνικών τροποποιήσεων στο υλικό, όπως οι ρήτρες (ii), (iii), (v) και (viii), δικαιολογούνταν από λόγους ασφάλειας και αποτελεσματικότητας. Όσον αφορά τις ρήτρες (xiii), (xiv) και (xix), οι οποίες επιτρέπουν στην Tetra Pak να ελέγχει τις εμπορικές δραστηριότητες των μισθωτών ή αγοραστών των μηχανών της, εκφράζουν τη μέριμνα, συνήθη και εύλογη για έναν έμπορο, να επιβλέπει την αποτελεσματική λειτουργία της επιχειρήσεώς του. Η ρήτρα (xx), η οποία περιλαμβάνεται μόνο στις συμβάσεις μισθώσεως και αποκλείει την εκχώ-

ρηση της μισθωτικής σχέσεως και την υπομίσθωση, αποτελεί συνήθη ρήτρα στις συμβάσεις αυτού του είδους. Οι ρήτρες (xxi) και (xxii), οι οποίες προβλέπουν τη χρέωση «αρχικού μισθώματος» και μηνιαίων μισθωτικών τελών, το ύψος των οποίων ποικίλλει ανάλογα με τον αριθμό των χρησιμοποιουμένων χάρτινων κουτιών, δεν εμποδίζει την αγορά, από άλλους προμηθευτές, χάρτινων κουτιών που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν σε άλλες μηχανές πλην των μηχανών της Tetra Pak. Τέλος, όσον αφορά τη διάρκεια της μισθώσεως, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής αφορούν αποκλειστικά την ιταλική αγορά. Παρατηρεί ότι ακόμη και στην Ιταλία καίτοι η συνήθης διάρκεια της μισθώσεως είναι εννέα έτη, ο μισθωτής έχει τη δυνατότητα να καταγγείλει τη σύμβαση οποτεδήποτε, αλλά η καταγγελία αρχίζει να παράγει τα αποτελέσματά της μετά ένα έτος.

132 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι αλληλένδετες πωλήσεις μηχανών και χάρτινων κουτιών συνιστούν καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως κατά την έννοια του άρθρου 86, στοιχείο δ', της Συνθήκης. Πράγματι, υφίστανται σαφείς αποδείξεις ότι τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε μηχανές διαφορετικής μάρκας. Στον τομέα ασηπτικής συσκευασίας, τα τεχνικά εμπόδια στην πρόσβαση στην αγορά των χάρτινων κουτιών, τα οποία προέρχονταν από ορισμένες τεχνικές διαφορές μεταξύ των μεθόδων ασηπτικής και μη ασηπτικής συσκευασίας δεν ήταν ανυπέρβλητα, λαμβανομένης υπόψη της υπάρξεως ορισμένων ομοιοτήτων μεταξύ των μεθόδων αυτών. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι δικαιολογίες που επικαλείται η προσφεύγουσα δεν καθιστούν δυνατόν να αναγνωριστεί ότι οι βαλλόμενες ρήτρες αλληλένδετων πωλήσεων είναι νόμιμες. Όσον αφορά τις άλλες συμβατικές ρήτρες, σκοπούσαν, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της πωλήσεως, να καταστήσουν τους πελάτες πλήρως εξαρτωμένους από την Tetra Pak καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής των μηχανών, πράγμα το οποίο απέκλειε κάθε δυνατότητα ανταγωνισμού στον τομέα των χάρτινων κουτιών και των συναφών προϊόντων.

133 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο ανταγωνισμός μπορούσε να είναι πραγματικός μόνο κατά τη στιγμή της πωλήσεως των μηχανών. Επομένως, η προσφεύγουσα περιόρισε τεχνητώς τον ανταγωνισμό στο πεδίο στο οποίο έχει το μεγαλύτερο τεχνολογικό προβάδισμα και όπου τα εμπόδια εισόδου είναι, εκ του λόγου τούτου, μεγαλύτερα. Επιπλέον, η συμβατική πολιτική της τής επέτρεψε να πραγματοποιήσει το σύνολο των κερδών της υπό μορφή εσόδων που προέρχονται από την πώληση των χάρτινων κουτιών.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

134 Όσον αφορά τις στερεότυπες ρήτρες που επιβάλλουν τη χρησιμοποίηση αποκλειστικά χάρτινων κουτιών Tetra Pak στις μηχανές που πωλεί η επιχείρηση αυτή [ρήτρα (ix)] και τον εφοδιασμό σε χάρτινα κουτιά αποκλειστικά από την Terta Pak ή από προμηθευτή τον οποίο υποδεικνύει η ίδια [ρήτρες (x) και (xxv)], το Πρωτοδικείο τονίζει, καταρχάς, ότι η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί τα πραγματικά περιστατικά που της καταλογίζονται. Αναγνωρίζει, ειδικότερα, ότι η ρήτρα (ix) προστέθηκε, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, στο σύνολο των συμβάσεων πωλήσεως ή μισθώσεως μηχανών που συνήφθησαν με τους χρήστες των συστημάτων της συσκευασίας. Όσον αφορά τη ρήτρα (x), από την απάντηση της προσφεύγουσας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι περιλαμβανόταν σε όλες τις συμβάσεις πωλήσεως μηχανών. Στα έξι κράτη μέλη όπου η Tetra Pak πωλούσε μηχανές, μία τέτοια ρήτρα αποκλειστικού εφοδιασμού είχε επίσης προστεθεί στις συμβάσεις προμηθείας των χάρτινων κουτιών, σύμφωνα με τα στοιχεία του φακέλου. Επιπλέον, η Επιτροπή ανέφερε, απαντώντας σε γραπτή ερώτηση του Πρωτοδικείου, χωρίς να αντικρούεται από την προσφεύγουσα, ότι οι συμβάσεις μισθώσεως μηχανών περιείχαν ρήτρα αποκλειστικής προμηθείας χάρτινων κουτιών από την τοπική θυγατρική της Tetra Pak.

135 Εξάλλου, το Πρωτοδικείου κρίνει ότι η Επιτροπή ορθώς διεπίστωσε με την απόφαση ότι οι 24 άλλες επίδικες συμβατικές ρήτρες [ρήτρες (i) έως (viii), (xi) έως (xxiv), (xxvi) και (xxvii)] συνέβαλαν στη διαμόρφωση συνολικής στρατηγικής που αποσκοπούσε στο να καταστήσει, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της πωλήσεως ή της μισθώσεως των μηχανών, τον πελάτη πλήρως εξαρτώμενο από την Tetra Pak καθ' όλη τη διάρκεια ζωής των μηχανών αυτών, αποκλείοντας έτσι ιδίως κάθε δυνατότητα ανταγωνισμού στον τομέα τόσο των χάρτινων κουτιών όσο και των συναφών προϊόντων. Ο αντίκτυπος που είχαν στον ανταγωνισμό πρέπει επομένως να εξεταστεί σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες ρήτρες (ix), (x) και (xxv), που προορίζονταν να καταστήσουν την αγορά των χάρτινων κουτιών πλήρως εξαρτωμένη από την αγορά των μηχανών και των οποίων ενίσχυαν και συμπλήρωναν το περιοριστικό αποτέλεσμα. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι οι άλλες αυτές ρήτρες μπορούσαν να θεωρηθούν ως καταχρηστικές αφ' εαυτές, καθόσον είχαν ιδίως ως αντικείμενο, κατά περίπτωση, να εξαρτήσουν την πώληση των μηχανών και των χάρτινων κουτιών από την αποδοχή συμπληρωματικών παροχών διαφορετικής φύσεως, όπως οι υπηρεσίες συντηρήσεως και επισκευής και η προμήθεια ανταλλακτικών· να

χορηγήσουν εκπτώσεις, ιδίως επί των εξόδων αρωγής, συντηρήσεως και μετατροπής των μηχανών, ή επί τμήματος του μισθώματος, ανάλογα με τον αριθμό των χρησιμοποιηθέντων χάρτινων κουτιών, κατά τρόπον ώστε να παρακινηθούν οι πελάτες να προμηθεύονται χάρτινα κουτιά από την Tetra Pak· και, τέλος, να καθιερώσουν έλεγχο της Tetra Pak επί της δραστηριότητας των πελατών της και να της επιφυλάξουν την αποκλειστική ιδιοκτησία όλων των τελειοποιήσεων ή τεχνικών τροποποιήσεων που επιφέρουν στα χάρτινα κουτιά οι χρήστες τους.

136 Αφού αποδείχθηκε ότι οι ρήτρες που προσάπτονται συνέβαλαν όλες στην πραγματοποίηση του ίδιου σκοπού, πρέπει να επαληθευθεί εάν, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα, το σύστημα των αλληλενδέτων πωλήσεων το οποίο προκύπτει από τον σκοπό αυτό δικαιολογούνταν αντικειμενικά, ενόψει των εμπορικών πρακτικών και της ίδιας της φύσεως των επίμαχων προϊόντων, υπό την έννοια του άρθρου 86, στοιχείο δ', της Συνθήκης.

137 Η επιχειρηματολογία αυτή της προσφεύγουσας δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Πράγματι, για λόγους που ήδη εξέθεσε το Πρωτοδικείο (βλ. ανωτέρω σκέψη 82), δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι αλληλένδετες πωλήσεις των μηχανών πληρώσεως και των χάρτινων κουτιών δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι συνάδουν προς τις εμπορικές πρακτικές. Επιπλέον και εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποτεθεί ότι υφίσταται τέτοια πρακτική, δεν αρκεί για να δικαιολογήσει τη χρησιμοποίηση του συστήματος αλληλενδέτων πωλήσεων από επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση. Μία συναλλακτική συνήθεια η οποία μπορεί να γίνει δεκτή υπό κανονικές συνθήκες, σε ανταγωνιστική αγορά, δεν μπορεί να επιτραπεί στην περίπτωση αγοράς όπου ο ανταγωνισμός είναι περιορισμένος. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε μεταξύ άλλων ότι για μια επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση, το γεγονός ότι δεσμεύει αμέσως ή εμμέσως τους πελάτες της με υποχρέωση αποκλειστικού εφοδιασμού συνιστά καταχρηστική εκμετάλλευση καθόσον στερεί τον πελάτη από τη δυνατότητα επιλογής όσον αφορά τις πηγές εφοδιασμού του και φράσσει την είσοδο άλλων παραγωγών στην αγορά (βλ. τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, σκέψεις 89 και 90, AKZO κατά Επιτροπής, σκέψη 149, και BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, σκέψη 68).

138 Όσον αφορά την ουσιαστική δικαιολογία που επικαλείται η Tetra Pak, ότι δηλαδή τα συστήματα της συσκευασίας της είναι πλήρη και αδιαχώριστα από

οικονομικής απόψεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ήδη, στο πλαίσιο των σκέψεων σχετικά με τον καθορισμό των σχετικών αγορών (βλ. ανωτέρω σκέψεις 83 και 84), ότι δεν ευσταθεί. Πράγματι, οι λόγοι τεχνικής φύσεως, ευθύνης στο επίπεδο των προϊόντων, προστασίας της δημόσιας υγείας και προστασίας της φήμης της, τους οποίους προβάλλει η Tetra Pak, πρέπει να εκτιμηθούν υπό το φως των αρχών που καθιέρωσε η προπαρατεθείσα απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1991, Hilti κατά Επιτροπής (σκέψη 118), με την οποία το Πρωτοδικείο έκρινε ότι «δεν απόκειται σε μία επιχείρηση με δεσπόζουσα θέση να λαμβάνει, με δική της πρωτοβουλία, μέτρα με σκοπό τον αποκλεισμό προϊόντων που θεωρεί, καλώς ή κακώς, ως επικίνδυνα, ή τουλάχιστον ποιότητας κατώτερης από τα δικά της».

139 Στην υπό κρίση υπόθεση, η αξιοπιστία του εξοπλισμού συσκευασίας για τα γαλακτοκομεία και τους άλλους χρήστες και η τήρηση των υγειονομικών προδιαγραφών έναντι του τελικού καταναλωτή μπορούσαν να εξασφαλίζονται με την αποκάλυψη στους χρήστες μηχανών Tetra Pak του συνόλου των ειδικών τεχνικών κανόνων που αφορούν τα χάρτινα κουτιά που χρησιμοποιούνται στους εξοπλισμούς αυτούς, χωρίς να προσβάλλονται τα δικαιώματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας της προσφεύγουσας. Συναφώς, επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο των μέτρων που της επιβάλλονται με την απόφαση για να τερματίσει την παρέμβαση, η Επιτροπή διατάσσει την Tetra Pak να κοινοποιεί στους πελάτες που είναι αγοραστές ή μισθωτές μηχανής, τις προδιαγραφές τις οποίες πρέπει να πληρούν τα χάρτινα κουτιά συσκευασίας, προκειμένου να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις μηχανές της. Επιπλέον και εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η χρήση χάρτινων κουτιών άλλης μάρκας σε μηχανές Tetra Pak εγκυμονούσε κίνδυνο, στην προσφεύγουσα εναπόκειτο να κάνει χρήση των δυνατοτήτων που της παρέσχε η οικεία εθνική νομοθεσία στα διάφορα κράτη μέλη.

140 Υπό τις συνθήκες αυτές είναι εμφανές ότι οι ρήτρες αλληλενδέτων πωλήσεων και οι άλλες ρήτρες στις οποίες αναφέρεται η απόφαση έβαιναν πέραν του προβαλλομένου σκοπού και αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της δεσπόζουσας θέσεως της Tetra Pak ενισχύοντας την οικονομική εξάρτηση των πελατών της απέναντί της. Επομένως, οι ρήτρες αυτές δεν ήταν εύλογες στο πλαίσιο της προστασίας της δημόσιας υγείας, και έβαιναν επίσης πέραν του δικαιώματος

που αναγνωρίζεται σε επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση να προστατεύει τα εμπορικά της συμφέροντα (βλ. όσον αφορά το δεύτερο αυτό σημείο, την προπαρατεθείσα απόφαση United Brands κατά Επιτροπής, σκέψη 189). Θεωρούμενες μεμονωμένως ή στο σύνολό τους, οι ρήτρες αυτές ήταν ανεπιεικείς.

141 Επομένως η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι όλες οι προαναφερθείσες ρήτρες ήταν καταχρηστικές.

Β — Οι φερόμενες ως εξοβελιστικές τιμές των χάρτινων κουτιών Tetra Rex στην Ιταλία

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

142 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι οι τιμές τις οποίες εφάρμοσε το 1976 έως το 1982 στην Ιταλία στα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά Tetra Rex δεν μπορούσαν να οδηγήσουν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών της από την αγορά. Οι τιμές αυτές δικαιολογούνταν από τις επικρατούσες στην ιταλική αγορά συνθήκες ανταγωνισμού και ειδικότερα από τον λυσσώδη εμπορικό αγώνα μεταξύ Tetra Pak και Elopak, αφής κυκλοφόρησαν τα χάρτινα κουτιά Tetra Rex, που προορίζονταν να ανταγωνιστούν τα χάρτινα κουτιά Pure-Pak, τα οποία παρήγαγε η Elopak και είχαν ήδη διεισδύσει στην αγορά.

143 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί συναφώς ότι ο καθορισμός τιμών σαφώς κατωτέρων όχι μόνο της τιμής κόστους αλλά και του μέσου κυμαινόμενου άμεσου κόστους αντέβαινε σε κάθε οικονομική λογική εκτός αυτής που εντάσσεται σε στρατηγική εξοβελισμού των ανταγωνιστών από την αγορά. Ισχυρίζεται ότι η προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής (σκέψη 71) δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει σε επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση να εφαρμόζει τιμές κατώτερες από τον μέσο όρο του κυμαινόμενου κόστους. Στην Επιτροπή εναπόκειται να αποδείξει, πρώτον, την ύπαρξη προθέσεως εξοβελισμού των ανταγωνιστών. Δεύτερον, όπως διευκρίνισε η προσφεύγουσα κατά τη συνεδρίαση, στηριζόμενη στην απόφαση του Supreme Court των Ηνωμένων Πολιτειών της 21ης Ιουνίου 1993, Brooke Group κατά Brown &

Williamson Tobacco (αριθ. 92-466), οι πωλήσεις με ζημία δεν αποσκοπούν πάντοτε στην εξαφάνιση των ανταγωνιστών παρά μόνον εφόσον η σχετική επιχείρηση μπορεί ευλόγως να ελπίζει ότι θα καλύψει στη συνέχεια τις ζημίες τις οποίες δέχθηκε να υποστεί.

144 Εν προκειμένω, η προσφεύγουσα φρονεί ότι δεν συντρέχει καμία από τις δύο ανωτέρω προϋποθέσεις. Εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, από τις εκθέσεις του διοικητικού συμβουλίου της Tetra Pak Italiana για το 1979 και 1980 δεν προκύπτει καμία πρόθεση εξοβελισμού των ανταγωνιστών από την αγορά. Επιπλέον, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε κατά τη συνεδρίαση ότι, δεδομένου ότι η αγορά των μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών είναι ανταγωνιστική αγορά, δεν μπορούσε ευλόγως να ελπίζει ότι θα καλύψει μακροπροθέσμως τις ζημίες τις οποίες δέχθηκε να υποστεί στο πλαίσιο της πωλήσεως των χάρτινων κουτιών της Tetra Rex.

145 Επιπλέον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι οι πρακτικές της στον τομέα των τιμών των χάρτινων κουτιών Tetra Rex στην Ιταλία δεν είχαν ως αποτέλεσμα τον εξοβελισμό των ανταγωνιστών από την αγορά. Οι πρακτικές αυτές δεν επέφεραν σημαντική αύξηση του συνολικού μεριδίου της στην αγορά. Τουναντίον, κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, η Elopak διπλασίασε το μερίδιο αγοράς της.

146 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Tetra Pak όρισε τις τιμές των χάρτινων κουτιών Tetra Rex στην Ιταλία σε επίπεδο που προοριζόταν να εξοβελίσει τους ανταγωνιστές της από την αγορά, καταφεύγοντας στη διασταυρουμένη χρηματοδότηση των προϊόντων της, χάρη στη δεσπόζουσα θέση την οποία κατείχε στην αγορά ασηπτικής συσκευασίας. Ισχυρίζεται ότι, κατά τη συλλογιστική του Δικαστηρίου στην προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής, από την ύπαρξη ευρέως αρνητικών ακαθάριστων περιθωρίων από το 1976 έως το 1982 τεκμαίρεται τουλάχιστον πρόθεση εξοβελισμού των ανταγωνιστών. Η εν λόγω στρατηγική εξοβελισμού η οποία αποσκοπεί στην κατάκτηση της ιταλικής αγοράς μη ασηπτικής συσκευασίας επιβεβαιώνεται από ολόκληρη σειρά στοιχείων, όπως οι διαφορές τιμών μεταξύ, αφενός, των χάρτινων κουτιών Tetra Rex που πωλούνται στην Ιταλία και στις άλλες χώρες της Κοινότητας και, αφετέρου, των χάρτινων κουτιών Tetra Rex και των χάρτινων κουτιών της Elopak, οι οποίες ανήλθαν από ένα ελάχιστο ποσοστό το 1976 στο 30 % και πλέον το 1980/1981, ενώ αυξάνονταν οι απώλειες στις πωλήσεις των χάρτινων κουτιών Tetra Rex. Η στρατηγική αυτή προκύπτει επίσης από τις εκθέσεις του διοικητικού συμβουλίου της Tetra Pak Italiana το 1979 και το 1980. Επέφερε σε πρώτη φάση επιβράδυνση της αυξήσεως, και στη συνέχεια πτώση των πωλήσεων της Elopak.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

147 Υπενθυμίζεται εκ προοιμίου ότι καίτοι μπορεί να γίνει δεκτό ότι μία επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση προβαίνει σε πωλήσεις με ζημία υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τούτο προφανώς δεν μπορεί να ισχύει οσάκις οι πωλήσεις αποσκοπούν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών. Πράγματι, ενώ το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού αναγνωρίζει σε εύλογο μέτρο το δικαίωμα επιχειρήσεως που κατέχει δεσπόζουσα θέση να μεριμνά για τα εμπορικά της συμφέροντα, απαγορεύει τη διενέργεια πράξεων οι οποίες αποσκοπούν ακριβώς στην ενίσχυση της δεσπόζουσας αυτής θέσεως και την καταχρηστική της εκμετάλλευση (προπαρατεθείσα απόφαση United Brands κατά Επιτροπής, σκέψη 189). Ειδικότερα, το άρθρο 86 της Συνθήκης απαγορεύει σε επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση να εξαφανίζει ανταγωνιστή εφαρμόζοντας ανταγωνισμό μέσω των τιμών ο οποίος δεν εμπίπτει σε ανταγωνισμό μέσω των προσόντων (προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής, σκέψη 70).

148 Ενόψει των αρχών αυτών, η ύπαρξη αρνητικών ακαθάριστων ή ημιακαθάριστων περιθωρίων — τα οποία αντιπροσωπεύουν το υπόλοιπο της αφαιρέσεως από το τίμημα της πωλήσεως του άμεσου μεταβλητού κόστους ή του μέσου μεταβλητού κόστους, δηλαδή του κόστους παραγωγής ανά μονάδα — επιτρέπει να συναχθεί το τεκμήριο ότι η πρακτική τιμών αποσκοπεί στην εξαφάνιση των ανταγωνιστών. Πράγματι, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής (σκέψη 71), η δεσπόζουσα επιχείρηση δεν έχει κανένα συμφέρον από την προσφορά τιμών υπολειπομένων του μέσου όρου του κυμαινόμενου κόστους τους (ήτοι τιμών που ποικίλλουν ανάλογα με τις παραχθείσες ποσότητες), εκτός βέβαια εάν αποβλέπει στην εκδίωξη από την αγορά των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων προκειμένου να μπορέσει κατόπιν να αυξήσει τις τιμές της αποκομίζοντας κέρδος από τη μονοπωλιακή της κατάσταση, διότι κάθε πώληση συνεπάγεται γι' αυτήν ζημία, δηλαδή την απώλεια του συνόλου του σταθερού της κόστους (δηλαδή του κόστους που παραμένει σταθερό ανεξάρτητα από τις παραγόμενες ποσότητες) και μέρους τουλάχιστον του κυμαινομένου κόστους της που αντιστοιχεί στην παραχθείσα ποσότητα.

149 Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση AKZO κατά Επιτροπής ότι εάν το καθαρό περιθώριο είναι αρνητικό και το ακαθάριστο περιθώριο είναι θετικό ήτοι εάν οι τιμές είναι χαμηλότερες από τον μέσο όρο του συνολικού της κόστους (το οποίο περιλαμβάνει το σταθερό και το κυμαινόμενο κόστος), αλλά ανώτερες από τον μέσο όρο του κυμαινομένου κόστους, οι τιμές αυτές μπορούν να θεωρηθούν ως καταχρηστικές όταν καθορίζονται στο πλαίσιο σχεδίου

που αποβλέπει στην εκδίωξη από την αγορά ανταγωνιστικής επιχειρήσεως. Η διάρκεια των εν λόγω πρακτικών τιμών στο πλαίσιο σχεδίου που αποσκοπεί στο να βλάψει ανταγωνιστή συνιστά επομένως στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη (σκέψεις 72, 140 και 146).

150 Στην υπό κρίση υπόθεση, η εξέταση της αναλυτικής λογιστικής της Tetra Pak όσον αφορά τα χάρτινα κουτιά Tetra Rex στην Ιταλία αποκαλύπτει καθαρό περιθώριο σαφώς αρνητικό (κυμαινόμενο από -11,4 % έως -34,4 %) από το 1976 έως το 1982 και ακαθάριστο περιθώριο σαφώς αρνητικό (κυμαινόμενο από -9,8 % έως -33,8 %) από το 1976 έως το 1981. Η συνεχής πώληση χάρτινων κουτιών Tetra Rex σε τιμές χαμηλότερες όχι μόνο της τιμής κόστους αλλά και του άμεσου κυμαινόμενου κόστους αποδεικνύει επαρκώς κατά νόμον ότι η προσφεύγουσα εφάρμοσε πολιτική αποσκοπούσα στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών της από το 1976 ως το 1981. Πράγματι, από το ίδιο το εύρος τους και τη φύση τους, τέτοιες ζημίες, οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να υπηρετούν άλλη οικονομική λογική πέραν εκείνης του εξοβελισμού της Elopak, αποσκοπούσαν αναμφισβήτητα στην ενίσχυση της θέσεως της Tetra Pak στις αγορές μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών, όπου κατείχε ήδη υπερέχουσα θέση, όπως είχε ήδη κριθεί (βλ. ανωτέρω σκέψεις 118 έως 121), αποδυναμώνοντας έτσι τον ανταγωνισμό στις αγορές αυτές. Αντιθέτως προς ό,τι ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, τέτοιες συμπεριφορές παρουσίαζαν, ως εκ τούτου, καταχρηστικό χαρακτήρα υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης σύμφωνα με παγία νομολογία (βλ. ανωτέρω σκέψη 114), χωρίς να είναι ανάγκη να αποδειχθεί ειδικότερα αν η σχετική επιχείρηση μπορούσε ευλόγως να αναμένει ότι θα καλύψει τις ζημίες τις οποίες υπέστη.

151 Το ίδιο συμβαίνει όσον αφορά το έτος 1982, κατά τη διάρκεια του οποίου το καθαρό περιθώριο ήταν -11,4 %. Πράγματι, ολόκληρη σειρά σοβαρών και ταυτοσήμων ενδείξεων επιτρέπει να αποδειχθεί η ύπαρξη προθέσεως εξοβελισμού των ανταγωνιστών. Η πρόθεση αυτή εξοβελισμού προκύπτει ειδικότερα από τη διάρκεια, τη σταθερότητα και το εύρος των πωλήσεων με ζημία οι οποίες πραγματοποιήθηκαν καθ' όλη την περίοδο από το 1976 ως το 1982. Επιπλέον, η ύπαρξη σχεδίου που αποσκοπούσε στην εκδίωξη της Elopak από την αγορά της Ιταλίας επιβεβαιώνεται από τα στατιστικά δεδομένα από τα οποία προκύπτει ότι η προσφεύγουσα, η οποία δεν παρήγαγε χάρτινα κουτιά Tetra Rex στην Ιταλία από το 1976 έως το 1980, τα εισήγαγε για να τα επαναπωλήσει στη χώρα αυτή σε τιμές χαμηλότερες κατά 10 έως 34 % από την τιμή αγοράς. Υπό το πρίσμα αυτό, η Επιτροπή διαπίστωσε ειδικότερα, όπως πιστοποιούν ορισμένα έγγραφα σχετικά με τις παραγγελίες, χωρίς η διαπίστωση αυτή να διαψεύδεται ως προς το σημείο αυτό από την προσφεύγουσα, ότι η προσφεύγουσα επαναπωλούσε στην Ιταλία σε τιμές χαμηλότερες κατά 17 έως 29 % από την τιμή αγο-

ράς χάρτινα κουτιά Rex εισαχθέντα από τη Σουηδία. Γενικότερα, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι τιμές των χάρτινων κουτιών Tetra Rex, που πωλούνται στην Ιταλία ήταν χαμηλότερες κατά 20 % τουλάχιστον και συχνά κατά 50 % από τις τιμές που εφαρμόζονταν στα άλλα κράτη μέλη, πράγμα το οποίο δεν αμφισβητεί η προσφεύγουσα. Επιπλέον, το τεκμήριο ότι υπήρχε πρόθεση εξοβελισμού των ανταγωνιστών συνάδει προς τις εκθέσεις του διοικητικού συμβουλίου της Tetra Pak Italiana από το 1979 έως το 1980, οι οποίες επικαλούνται την ανάγκη να γίνουν δεκτές σημαντικές οικονομικές θυσίες όσον αφορά τις τιμές και τους όρους προμηθείας για να προληφθεί ο ανταγωνισμός, ειδικότερα της Pure-Pak. Επισημαίνεται συναφώς ότι η ανάλυση των διαφορών τιμής μεταξύ των χάρτινων κουτιών Tetra Rex και των χάρτινων κουτιών Pure-Pak, ανταγωνιστικών προϊόντων στην ιταλική αγορά, καταδεικνύει ότι, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της, η Tetra Pak δεν εφάρμοσε ποτέ τις τιμές που εφάρμοζε η Elopak, αλλά τουναντίον αύξησε τη διαφορά των τιμών έναντι των αυξήσεων που εφάρμοσε η Elopak. Όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, η διαφορά αυτή ανήλθε από ένα μικρό ποσοστό κατά τα έτη 1976 έως 1978 στο 30 % και πλέον το 1980/81, ενώ αυξάνονταν οι ζημίες στο πλαίσιο της πωλήσεως των χάρτινων κουτιών Tetra Rex. Τέλος, η εφαρμογή στρατηγικής εξοβελισμού επιβεβαιώνεται και από την αύξηση των πωλήσεων χάρτιων κουτιών Tetra Rex στην Ιταλία και τη σχετική επιβράδυνση της αυξήσεως των πωλήσεων χάρτινων κουτιών Elopak, κατά τη διάρκεια περιόδου επεκτάσεως της αγοράς, στη συνέχεια δε πτώση τους από το 1981.

152 Επομένως, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς ότι οι κατά νόμον τιμές των χάρτινων κουτιών Tetra Rex που πωλούνται στην Ιταλία από το 1976 έως το 1982 αποσκοπούσαν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών.

Γ — Οι τιμές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών που φέρονται ως εισάγουσες διακρίσεις μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

153 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι οι μεγάλες διαφορές τιμής των μηχανών, από το 1984 έως το 1986, καθώς και των χάρτινων κουτιών, από το 1978 έως το

1984, μεταξύ των κρατών μελών, δεν εισήγαγαν δυσμενείς διακρίσεις. Συναφώς, η προσέγγιση της Επιτροπής, η οποία προέβη στον χωριστό έλεγχο της τιμής των μηχανών και της τιμής των χάρτινων κουτιών είναι, καταρχήν, ανακριβής. Υπάρχει κάποιος συσχετισμός μεταξύ της τιμής της μηχανής και της τιμής των χάρτινων κουτιών, που συνδέεται με τον ανταγωνισμό στην τοπική αγορά, κατά τρόπον ώστε το αποφασιστικό κριτήριο να είναι το κόστος ολόκληρου του συστήματος. Η ισορροπία μεταξύ των τιμών των μηχανών και των τιμών των χάρτινων κουτιών ποικίλλει ανάλογα με τα κράτη μέλη.

154 Εν πάση περιπτώσει, ακόμα κι εάν γίνει δεκτός ο χωριστός έλεγχος της τιμής των μηχανών και των χάρτινων κουτιών, η Επιτροπή δεν προσκόμισε την απόδειξη παρανόμων διακρίσεων μέσω των τιμών μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών. Το μόνο έγκυρο συμπέρασμα που συνάγεται από τα δεδομένα που προσκόμισε η Επιτροπή, τόσο για τις μηχανές όσο και για τα χάρτινα κουτιά, είναι ότι οι τιμές ήταν πάντοτε χαμηλότερες σε ένα κράτος μέλος, ήτοι στην Ιταλία, η οποία τοποθετείται εκτός της γενικής τάσεως της πολιτικής των τιμών που ακολουθεί η Tetra Pak. Στα άλλα κράτη μέλη δεν μπορεί να εντοπιστεί κανένας κανόνας.

155 Όσον αφορά ειδικότερα την τιμή των μηχανών τόσο ασηπτικών όσο και μη ασηπτικών, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι είναι δύσκολο να συγκριθούν τιμοκατάλογοι και μέσες τιμές πωλήσεως και μισθώσεως, όπως το κάνει η Επιτροπή. Εξάλλου, η σύγκριση αυτή παρουσιάζει ελάχιστο ή καθόλου ενδιαφέρον εφόσον αποτελεί συνήθη πρακτική στη βιομηχανία να παρέχει εκπτώσεις στις μηχανές. Επιπλέον, οι συγκρίσεις που πραγματοποιεί η Επιτροπή μεταξύ των τιμών που εφαρμόζονται στην Ιταλία, χώρα με τη σημαντικότερη κατανάλωση γάλακτος UHT, και των τιμών που εφαρμόζονται σε χώρες όπου σχεδόν δεν πωλείται γάλα UHT, όπως η Ελλάδα και η Ιρλανδία, δεν καθιστούν δυνατή τη συναγωγή έγκυρων συμπερασμάτων. Επιπλέον και εν πάση περιπτώσει, οι διαφορές μεταξύ της τιμής των μηχανών στα διάφορα κράτη μέλη εξηγείται από τις ιστορικές διαφορές που χαρακτηρίζουν τις τοπικές αγορές.

156 Όσον αφορά την τιμή των ασηπτικών χάρτινων κουτιών, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι οι πίνακες τιμών στους οποίους στηρίζεται η Επιτροπή παρέ-

χουν μόνον κατά προσέγγιση ενδείξεις των πραγματικών τιμών, λόγω της αναμίξεως των διαφόρων ειδών ασηπτικών χάρτινων κουτιών Brik και της χρησιμοποιήσεως της μέσης τιμής των διαφόρων αυτών προϊόντων σε κάθε χώρα. Η προσφεύγουσα φρονεί ωστόσο ότι ο γενικός αυτός πίνακας είναι αρκετά ακριβής όταν αποκαλύπτει σύγκλιση τιμών το 1984, ενώ οι τιμές που εφαρμόζονται στην Ιταλία παραμένουν ελαφρώς χαμηλότερες.

157 Επιπλέον, η προσφεύγουσα εξηγεί ότι οι διαφορές τιμής των ασηπτικών χάρτινων κουτιών Tetra Brik οφείλονται στην περίπλοκη αλληλεπίδραση ιστορικών παραγόντων, στις συνθήκες των τοπικών αγορών που διαφέρουν ουσιωδώς από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, στη διάρθρωση της γαλακτοκομικής βιομηχανίας, σε λόγους σχετικούς με το κόστος στις τοπικές αγορές, καθώς και στην πολιτική της Tetra Pak, η οποία συνίσταται στη χορήγηση της μέγιστης δυνατής αυτονομίας στις τοπικές θυγατρικές της.

158 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι διακρίσεις στον τομέα των τιμών των μηχανών (από το 1984 ως το 1986 τουλάχιστον) και των χάρτινων κουτιών (από το 1978 ως το 1984 τουλάχιστον), μεταξύ των κρατών μελών, σημειώθηκαν στο σύνολο της Κοινότητας, ακόμη και αν ήταν ιδιαιτέρως αισθητές μεταξύ της Ιταλίας και των άλλων κρατών μελών.

159 Όσον αφορά την αξιολόγηση της τιμής των μηχανών, η Επιτροπή αντικρούει τις επικρίσεις που αφορούν το γεγονός ότι δεν έλαβε υπόψη τις εκπτώσεις στην τιμή των μηχανών, κατά τη σύγκριση των τιμών των τιμολογίων και των μέσων τιμών. Όσον αφορά την τιμή των ασηπτικών χάρτινων κουτιών Tetra Brik, η Επιτροπή φρονεί ότι οι διαφορές που διαπιστώθηκαν είναι υπερβολικά μεγάλες για να μπορούν να εξηγηθούν από τις αντικειμενικές ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των προϊόντων τις οποίες επικαλείται η προσφεύγουσα. Πράγματι, οι διάφοροι αντικειμενικοί παράγοντες οι οποίοι εξηγούν, κατά την προσφεύγουσα, τις διαφορές τιμής μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών, τόσον όσον αφορά τις μηχανές όσον και τα χάρτινα κουτιά, εξετέθηκαν τελείως γενικά, χωρίς να εντοπίζονται και χωρίς να διασαφηνίζονται τα αποτελέσματά τους.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

160 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, καταρχάς, ότι η επιβολή εκ μέρους επιχειρήσεως που κατέχει δεσπόζουσα θέση τιμών που εισάγουν διακρίσεις έναντι των χρηστών που είναι εγκατεστημένοι σε διαφορετικά κράτη μέλη απαγορεύεται από το άρθρο 86, στοιχείο γ', της Συνθήκης, το οποίο αφορά καταχρηστικές πρακτικές που συνίστανται «στην εφαρμογή ανίσων όρων επί ισοδυνάμων παροχών έναντι των εμπορικώς συναλλασσομένων, με αποτέλεσμα να περιέρχονται αυτοί σε μειονεκτική θέση στον ανταγωνισμό». Με την προπαρατεθείσα απόφασή του United Brands κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το άρθρο 86 δεν απαγορεύει σε επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση να καθορίζει διαφορετικές τιμές μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών, ιδίως εφόσον οι διαφορές στην τιμή δικαιολογούνται από διαφορές στους όρους διαθέσεως στο εμπόριο και στην ένταση του ανταγωνισμού. Ωστόσο, στη δεσπόζουσα επιχείρηση αναγνωρίζεται, σε εύλογο μέτρο, μόνο το δικαίωμα να προστατεύει κατά τον τρόπο αυτό τα εμπορικά της συμφέροντα. Ειδικότερα, δεν μπορεί να επιβάλλει τεχνητώς διαφορετικές τιμές μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών, ικανές να περιαγάγουν τους πελάτες της σε δυσμενή θέση και να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό, στο πλαίσιο τεχνητής στεγανοποιήσεως των εθνικών αγορών (σκέψεις 189, 228, 229 και 233).

161 Ενόψει των αρχών αυτών, πρέπει να εξεταστεί αν, στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζεται για να διαπιστώσει πρακτικές τιμών που εισάγουν διακρίσεις μεταξύ των κρατών μελών.

162 Προς τον σκοπό αυτό, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει, προεισαγωγικώς, ότι ορθώς η Επιτροπή συνέκρινε χωριστά τις τιμές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών, τα οποία ανήκουν σε χωριστές αγορές και πρέπει να διατίθενται στο εμπόριο χωριστά, όπως ήδη αποδείχθηκε (βλ. ανωτέρω σκέψεις 137 έως 140). Επιπλέον, και εν πάση περιπτώσει, η προσφεύγουσα δεν ισχυρίζεται ούτε παρέχει καμία ένδειξη που να επιτρέπει την υπόθεση ότι η σύγκριση των τιμών των πλήρων συστημάτων θα οδηγούσε σε διαφορετικό αποτέλεσμα από εκείνο που προκύπτει από τη χωριστή εξέταση της τιμής των μηχανών και των χάρτινων κουτιών.

163 Όσον αφορά τους τρεις κυριότερους τύπους χάρτινων κουτιών που παράγει η Tetra Pak, η απόφαση αναφέρει ότι από τη σύγκριση των μέσων τιμών προκύ-

πτει ότι «οι διαφορές των τιμών μεταξύ των κρατών μελών είναι σημαντικές» και ότι «είναι σημαντικές ιδίως μεταξύ Ιταλίας και των άλλων κρατών μελών, φθάνοντας άνετα το 50 % με κατώτατο επίπεδο περίπου το 20 έως 25 % (με ελάχιστες εξαιρέσεις)». Επομένως, πρέπει να εξεταστεί, βάσει των δεδομένων του φακέλου, σχετικά με τις μέσες τιμές των διαφόρων τύπων χάρτινων κουτιών στα έξι κράτη μέλη, ήτοι στο Βέλγιο, στη Δανία, στη Γερμανία, στην Ιταλία, στις Κάτω Χώρες, στο Ηνωμένο Βασίλειο, από το 1981 έως το 1984, εάν οι διαφορές των τιμών ήταν τόσο σημαντικές ώστε να επιτρέπουν να συναχθεί το συμπέρασμα, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, ότι εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις.

164 Συναφώς το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι, εκτός από τη Δανία όπου οι τιμές υπερέβαιναν τις τιμές που εφαρμόζονταν στην Ιταλία κατά 14 % περίπου κατά μέσον όρο από το 1981 έως το 1984, οι συχνότερες διαφορές μέσων τιμών για τα ασηπτικά χάρτινα κουτιά Tetra Brik κυμαίνονταν από 40 έως 60 %, φτάνοντας ακόμη και στο 70 %. Για τα χάρτινα κουτιά Tetra Rex, οι διαφορές υπερέβαιναν συχνά το 20 έως 25 % και έφταναν σε ορισμένες περιπτώσεις το 50 % της μέσης τιμής. Όσον αφορά τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά Tetra Brik, πωλούνταν σε τέσσερα από τα ανωτέρω μνημονευθέντα κράτη μέλη σε μέσες τιμές από 20 έως 30 % υψηλότερες από τις τιμές που εφαρμόζονταν στην Ιταλία και, στις Κάτω Χώρες, κατά 20 % κατώτερες το 1984. Υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, δεδομένου ότι οι διαφορές μεταξύ των μέσων τιμών κυμαίνονταν το 1984 από 20 έως 37 % για τους διάφορους τύπους χάρτινων κουτιών, από τις εν λόγω διαφορές δεν προκύπτει καμία σύγκλιση. Επομένως, ορθώς η Επιτροπή θεώρησε ότι τέτοιας εκτάσεως διαφορές των μέσων τιμών από το 1984 έως το 1986 δεν μπορούσαν να εξηγηθούν από ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των διαφορετικών μεγεθών χάρτινων κουτιών του ιδίου τύπου ή από την έλλειψη ομοιομορφίας των μέσων ποσοτήτων παραγγελίας.

165 Επιπλέον, η ύπαρξη σημαντικών διαφορών τιμών μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών από το 1978 έως το 1984 πιστοποιείται από τους αριθμούς των τιμοκαταλόγων των μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών Tetra Rex και Tetra Brik, που αναγράφονται σε παράρτημα της αποφάσεως και δεν αμφισβητούνται από την προσφεύγουσα. Υπό τις συνθήκες αυτές, ενόψει του περιθωριακού χαρακτήρα του κόστους μεταφοράς και της σταθερότητας των διεθνών ισοτιμιών των πρώτων υλών, εν προκειμένω του χάρτινου κουτιού, που αποτελούν πλέον του 70 % της τιμής κόστους των χάρτινων κουτιών, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι οι διαπιστωθείσες διαφορές των τιμών δεν μπορούσαν να δικαιολογηθούν από αντικειμενικούς οικονομικούς παράγοντες και ως εκ τούτου εισήγαν διακρίσεις.

166 Όσον αφορά τις μηχανές, πρέπει να χωρήσει σύγκριση των τιμών πωλήσεως και των τιμών «μισθώσεως» που εφαρμόζονται στα διάφορα κράτη μέλη. Προς τούτο, σημειώνεται, προκαταρκτικώς, ότι από τα στοιχεία της δικογραφίας είναι δυνατόν να εκτιμηθεί το επίπεδο των τιμών «μισθώσεως» βάσει μόνο των αρχικών δικαιωμάτων μισθώσεως, καθόσον το ποσόν των παρόντων και μελλοντικών μισθωμάτων αντιπροσωπεύει περιθωριακό μόνο μερίδιο των αρχικών αυτών δικαιωμάτων, πράγμα το οποίο δεν αμφισβητεί η προσφεύγουσα. Επιπλέον, οι συνημμένοι στην απόφαση πίνακες, σχετικά με τις τιμές πωλήσεως των μηχανών στα τέσσερα κράτη μέλη, ήτοι στην Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιρλανδία και την Ιταλία, και με τις τιμές «μισθώσεως» σε επτά άλλα κράτη μέλη καθώς και στην Ιρλανδία, επιβεβαιώνουν άλλωστε, όσον αφορά το μόνο κράτος όπου αναφέρονται τόσο τιμές πωλήσεως όσο και τιμές «μισθώσεως», ότι οι εν λόγω τιμές δεν διαφέρουν πολύ μεταξύ τους.

167 Ενόψει των προηγουμένων πραγματικών διαπιστώσεων, πρέπει να εξακριβωθεί καταρχάς εάν για τους κυριότερους τύπους μηχανών που διαθέτει στο εμπόριο η Tetra Pak, οι τιμές πωλήσεως και τα αρχικά δικαιώματα μισθώσεως παρουσίαζαν, από το 1984 ως το 1986, σημαντικές διακυμάνσεις από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, και να αναζητηθεί, δεύτερον, εάν οι ενδεχόμενες διαφορές που διαπιστώθηκαν δικαιολογούνταν από τις αντικειμενικές συνθήκες της αγοράς.

168 Πρώτον, η σύγκριση των τιμών βάσει των μέσων τιμών και των τιμών που προέρχονται από τιμοκαταλόγους οι οποίες μνημονεύονται σε παράρτημα της αποφάσεως και δεν αμφισβητούνται από την προσφεύγουσα, εμφαίνει σημαντικές διαφορές για τις ασηπτικές μηχανές Tetra Brik, οι οποίες κυμαίνονται από 40 % έως 100 %, ακόμα και περισσότερο, για έξι από τους επτά τύπους ασηπτικών μηχανών Tetra Brik. Οι διαφορές των τιμών ήταν ακόμη πιο έντονες όσον αφορά τις μη ασηπτικές μηχανές Tetra Rex και Tetra Brik, οι τιμές των οποίων, από το 1984 ως το 1986 για τον ίδιο τύπο παρουσίαζαν ελαστικότητα 100 %, ίσως και μεγαλύτερη, ανάλογα με τις χώρες, δεδομένου ότι οι διαφορές των τιμών υπερέβαιναν το 400 %, το 1986, για ορισμένες μηχανές Tetra Rex.

169 Επομένως, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς την ύπαρξη σημαντικών διακυμάνσεων των τιμών μεταξύ των κρατών μελών τόσο για τις ασηπτικές όσο και για

τις μη ασηπτικές μηχανές, κατά τη διάρκεια περιόδου ενός ή περισσοτέρων ετών, που ποικίλλει ανάλογα με τους τύπους των μηχανών από το 1984 έως το 1986.

170 Δεύτερον, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι οι διαφορές των τιμών που επισημάνθηκαν δεν είναι δυνατόν να εξηγηθούν από τις αντικειμενικές συνθήκες της αγοράς. Στην υπό κρίση υπόθεση, οι διαπιστωθείσες αισθητές διαφορές των τιμών των μηχανών και των χάρτινων κουτιών εκδηλώθηκαν στο πλαίσιο στεγανοποιήσεως των εθνικών αγορών από τις συμβατικές ρήτρες αλληλενδέτων πωλήσεων, η οποία στεγανοποίηση ενισχύεται από το αυτοδύναμο σύστημα παραγωγής και διανομής της Tetra Pak, καθώς και από το οιονεί μονοπώλιο του ομίλου στις ασηπτικές αγορές εντός της Κοινότητος. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι πρόδηλο ότι οι διαφορές αυτές των τιμών δεν μπορούσαν να προκύπτουν από τη συνήθη λειτουργία του ανταγωνισμού και εφαρμόζονταν εις βάρος των επιχειρήσεων συσκευασίας. Συναφώς, οι δικαιολογίες που επικαλείται η προσφεύγουσα στερούνται αληθοφανείας. Ειδικότερα, το επιχείρημα περί του ειδικού χαρακτήρα των συνθηκών των τοπικών αγορών αντικρούεται, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, από τον καθορισμό μιας ενιαίας γεωγραφικής αγοράς, η οποία καλύπτει το σύνολο της Κοινότητας, λόγω ιδίως του περιθωριακού χαρακτήρα του κόστους μεταφοράς.

171 Όσον αφορά την ανεξάρτητη πολιτική διαθέσεως στο εμπόριο την οποία εφαρμόζουν οι θυγατρικές και την οποία επικαλείται η προσφεύγουσα, και αν ακόμη υποτεθεί ότι είναι πραγματική, εντάσσεται ωστόσο στο πλαίσιο συνολικής στρατηγικής στεγανοποιήσεως των αγορών. Μία τέτοια στρατηγική μπορεί να συναχθεί από τις πολιτικές που εφαρμόζει η Tetra Pak ιδίως όσον αφορά τις συμβάσεις σε ολόκληρη την Κοινότητα. Επιπλέον, η ύπαρξη συνολικού σχεδίου προκύπτει και από διάφορα έγγραφα που προσκόμισε η Επιτροπή κατόπιν αιτήσεως του Πρωτοδικείου και τα οποία αντηλλάγησαν μεταξύ του ομίλου Tetra Pak και της θυγατρικής του Tetra Pak Italiana. Τα έγγραφα αυτά μνημονεύονται στις αιτιολογικές σκέψεις 77 έως 83 της αποφάσεως.

172 Τέλος, το επιχείρημα της Tetra Pak, με το οποίο δεν αμφισβητούνται οι αριθμοί που αναγράφονται στα προαναφερθέντα παραρτήματα, ότι ο έλεγχος της τιμής των συστημάτων συσκευασίας στο σύνολό τους, που περιλαμβάνουν τις μηχανές και τα χάρτινα κουτιά, είχε καταλήξει σε διαφορετικά αποτελέσματα, δεν μπορεί να γίνει δεκτό, καθόσον δεν στηρίζεται σε στοιχεία αποδείξεως τα

οποία επιτρέπουν να αντικρουστούν λυσιτελώς τα συμπεράσματα των στα οποία καταλήγει η Επιτροπή. Ομοίως, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το γεγονός ότι δεν λαμβάνονται υπόψη οι εκπτώσεις, οι οποίες χορηγήθηκαν επί της τιμής των μηχανών, μπορούσε να νοθεύσει τη σύγκριση τιμών στην οποία προβαίνει η Επιτροπή, καθόσον η προσφεύγουσα δεν αμφισβητεί ότι οι εκπτώσεις αυτές χορηγήθηκαν σε όλα τα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων των κρατών όπως η Ιταλία, όπου οι τιμές ήταν ήδη ιδιαιτέρως χαμηλές.

173 Από το σύνολο των σκέψεων αυτών προκύπτει ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον την ύπαρξη πρακτικής συνιστώσας διάκριση μέσω των τιμών υπό την έννοια του άρθρου 86, στοιχείο γ', της Συνθήκης μεταξύ των κρατών μελών από μεν το 1984 έως το 1986, όσον αφορά τόσο τις ασηπτικές όσο και τις μη ασηπτικές μηχανές και τα ασηπτικά χάρτινα κουτιά, από δε το 1978 έως το 1984 τουλάχιστον όσον αφορά τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά.

Δ — Οι φερόμενες ως εξοβελιστικές τιμές των μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

174 Η προσφεύγουσα δεν δέχεται ότι η πολιτική της σχετικά με την τιμή πωλήσεως και μισθώσεως των μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο από το 1981 έως το 1984 συνιστά καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως. Υπενθυμίζει προκαταρκτικώς ότι λόγω της ασήμαντης καταναλώσεως γάλακτος UHT, δεν μπορεί να γίνει λόγος για σταυροειδείς επιδοτήσεις μεταξύ του τομέα αυτού και του τομέα του παστεριωμένου γάλακτος, που αντιπροσωπεύει πλέον του 90 % της πολύ σημαντικής αγοράς γάλακτος του Ηνωμένου Βασιλείου. Επιπλέον, και εν πάση περιπτώσει, σταυροειδής επιδότηση δεν συνιστά αφ' εαυτής παράβαση του άρθρου 86 της Συνθήκης. Δικαιολογείται εν προκειμένω από την ένταση του ανταγωνισμού στον τομέα των τιμών στις μη ασηπτικές αγορές, όπου το γάλα διανέμεται κατά παράδοση κατ' οίκον σε γυάλινες φιάλες.

175 Για να αποδείξει ότι δεν εφάρμοσε τιμές προς άγραν πελατείας, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η σχέση μεταξύ του κόστους της και των τιμών της δεν καθιστά δυνατή τη συναγωγή συμπεράσματος περί προθέσεως εξοβελισμού των ανταγωνιστών της και ότι δεν διαπιστώθηκε κανένα σχετικό αποτέλεσμα.

176 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται, πρώτον, ότι οι σχετικές με την αποδοτικότητα των μηχανών της διαπιστώσεις στις οποίες κατέληξε η Επιτροπή βάσει της λογιστικής της, δεν καθιστούν δυνατόν να συναχθεί το συμπέρασμα ότι εφάρμοσε εξοβελιστικές τιμές. Επαναλαμβάνει, καταρχάς, το επιχείρημα ότι το επίπεδο τιμών των μηχανών δεν μπορεί να αξιολογηθεί χωριστά από το επίπεδο τιμών των χάρτινων κουτιών. Επιπλέον, οι αριθμοί που αφορούν τις τιμές των μηχανών, στους οποίους στηρίζεται η Επιτροπή, είναι άνευ σημασίας για την υπόθεση. Πράγματι, περιλαμβάνουν κυρίως τα δεδομένα που αφορούν τις ασηπτικές μηχανές οι οποίες προορίζονται για τη συσκευασία των φρουτοχυμών, που συνιστούν, στο Ηνωμένο Βασίλειο, το σημαντικότερο τμήμα των ασηπτικών μηχανών, αλλά δεν εμπίπτουν, κατά την προσφεύγουσα στον ορισμό των αγορών των σχετικών προϊόντων.

177 Επιπλέον, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, για να αποδειχθεί η ύπαρξη καταχρηστικής εκμεταλεύσεως, όταν οι τιμές είναι χαμηλότερες από τον μέσον όρο του συνολικού κόστους αλλά υψηλότερες από τον μέσον όρο του κυμαινόμενου κόστους, στην Επιτροπή εναπόκειται να αποδείξει την ύπαρξη συστηματικής και παρατεταμένης πρακτικής τιμών χαμηλότερων του κόστους.

178 Στην υπό κρίση υπόθεση, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι από τα επίπεδα των ημιακαθαρίστων περιθωρίων, αφ' εαυτά, στα οποία στηρίζεται η απόφαση (αιτιολογικές σκέψεις 56 και 157 και παράρτημα 3.4) δεν τεκμαίρεται η ύπαρξη καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως. Διατείνεται ότι το 1981 και το 1982 οι τιμές που εφάρμοζε η Tetra Pak ήταν υψηλότερες, κατά μέσον όρο, τόσον από το άμεσο κυμαινόμενο κόστος όσον και από το έμμεσο κυμαινόμενο κόστος. Το 1983 και το 1984, το επίπεδο του ελλείμματος από απόψεως ημιακαθαρίστου περιθωρίου στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν αρκούσε για να επιτρέψει τη διάκριση της βρετανικής καταστάσεως από την κατάσταση των Κάτω Χωρών το 1984 και της Γαλλίας το 1982, όπου είχαν καταγραφεί ακαθάριστα αρνητικά περιθώρια και όπου η Επιτροπή διαπίστωσε ότι δεν μπορούσε να συναγάγει οριστικά συμπεράσματα για τις δύο αυτές χώρες. Ομοίως δεν υπήρχε ουσιαστική διαφορά μεταξύ του επιπέδου των καθαρών περιθωρίων στο Ηνωμένο Βασίλειο, στις Κάτω Χώρες, στη Γαλλία και στη Γερμανία.

179 Επιπλέον, η Επιτροπή δεν προέβη σε συστηματική ανάλυση όλων των προσφορών, όπως στην προπαρατεθείσα υπόθεση AKZO κατά Επιτροπής. Περιορίστηκε να διαπιστώσει πωλήσεις με ζημία «σχεδόν συστηματική», στηριζόμενη στην ανάλυση συνολικών περιθωρίων. Ενόψει του συνόλου των περιστάσεων αυτών, η προσφεύγουσα φρονεί ότι η Επιτροπή δεν προσκόμισε την απόδειξη στρατηγικής που αποσκοπεί στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών, η οποία δεν μπορεί κατά την άποψή της να συναχθεί από τις προαναφερθείσες στατιστικές, οι οποίες αφορούν το ετήσιο περιθώριο, και από το γεγονός και μόνο ότι η πολιτική των τιμών που ακολουθεί είναι προμελετημένη, στο πλαίσιο ανταγωνισμού.

180 Δεύτερον, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι οι πρακτικές των τιμών που εφάρμοζε είχαν ως αποτέλεσμα τον εξοβελισμό των ανταγωνιστών της από την αγορά. Παρατηρεί ότι όχι μόνο δεν υπήρξε εξοβελισμός των άλλων παραγωγών συστημάτων συσκευασίας, αλλά ότι η PKL αύξησε το μερίδιο της αγοράς ακόμη και στον τομέα UHT. Στην αγορά του παστεριωμένου γάλακτος, ο ρυθμός αυξήσεως της Tetra Pak ήταν κατώτερος από τον ρυθμό αυξήσεως στην αγορά των χάρτινων κουτιών γενικώς. Η αύξηση, αναλογικώς μεγαλύτερη των πωλήσεων μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο, από το 1981 έως το 1984, οφείλεται πρωτίστως στην αύξηση της καταναλώσεως των φρουτοχυμών και στην αύξηση της Tetra Pak στον τομέα παστεριωμένων προϊόντων. Η αύξηση αυτή πραγματοποιήθηκε εις βάρος των παραγωγών γυάλινων φιαλών και όχι εις βάρος των άλλων παραγωγών συστημάτων συσκευασίας του παστεριωμένου γάλακτος σε χάρτινα κουτιά οι οποίοι αύξησαν τις πωλήσεις τους στον τομέα αυτό σε ακόμη σημαντικότερη αναλογία. Τα μερίδια αυτά της αγοράς έμειναν κατά προσέγγιση τα ίδια μέχρι το 1987.

181 Η Επιτροπή αποκρούει την επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας, όσον αφορά τόσο τον σύνδεσμο μεταξύ της θέσης της στον τομέα του γάλακτος UHT στο Ηνωμένο Βασίλειο και των πρακτικών της στον τομέα των τιμών των μηχανών, όσο και την προσκόμιση της αποδείξεως ότι οι εν λόγω πρακτικές αποσκοπούν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών από την αγορά.

182 Για να αποδείξει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των πρακτικών των τιμών που καταλογίζει στην Tetra Pak, η Επιτροπή στηρίζεται στο κριτήριο του κόστους και της στρατηγικής της επιχειρήσεως που κατέχει δεσπόζουσα θέση, το οποίο καθιέρωσε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επι-

τροπής. Συναφώς η Επιτροπή αντικρούει το επιχείρημα της προσφεύγουσας ότι η πρακτική συστήματος μειώσεως των τιμών μπορεί να διαπιστωθεί μόνο με αναφορά σε ειδικές τιμές που χορηγούνται σε συγκεκριμένους πελάτες.

183 Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή υπογραμμίζει καταρχάς ότι το επίπεδο των περιθωρίων που πραγματοποίησε η Tetra Pak στις πωλήσεις μηχανών, στο Ηνωμένο Βασίλειο, ήταν, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της επιχειρήσεως αυτής, αισθητώς χαμηλότερο απ' ό,τι σε άλλα κράτη μέλη, όπου δεν διαπιστώθηκε καμία καταχρηστική εκμετάλλευση. Η Επιτροπή επισημαίνει ειδικότερα ότι τα ημιακαθάριστα περιθώρια — που προκύπτουν αν αφαιρεθεί το μέσο κυμαινόμενο κόστος, ήτοι το μέσο κόστος που αφορά την παραχθείσα ποσότητα, από την τιμή πωλήσεως — που κατέγραψε η Tetra Pak στις πωλήσεις μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν αρνητικά το 1982 [...], το 1983 [...] και το 1984 [...], πράγμα το οποίο αρκεί για να επιτρέψει τη συναγωγή του συμπεράσματος περί υπάρξεως καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, κατ' εφαρμογή των αρχών που διατυπώθηκαν με την προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής.

184 Προκειμένου περί των τιμών που εφαρμόστηκαν το 1981, οι οποίες ήταν υψηλότερες από το μέσο κυμαινόμενο κόστος και χαμηλότερες από το μέσο συνολικό κόστος, η Επιτροπή επιβεβαιώνει εκ προοιμίου ότι τις θεώρησε καταχρηστικές, με την αιτιολογική σκέψη 157 της αποφάσεως, βάσει συμπληρωματικών στοιχείων αποδείξεως. Συναφώς, η αναφορά, με την αιτιολογική σκέψη 170, στις πρακτικές των εξοβελιστικών τιμών «από το 1982 έως το 1984», στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως αναγνώριση της ελλείψεως καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως το 1981. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η αναγνώριση από την Tetra Pak, του εσκεμμένου χαρακτήρα της πολιτικής της ο οποίος πηγάζει από τον έντονο ανταγωνισμό ως προς τις τιμές, καθώς και τα αποτελέσματα εκδιώξεως των ανταγωνιστών που έχει η πολιτική αυτή, συνιστούν την ακαταμάχητη απόδειξη της υπάρξεως συστηματικής πρακτικής τιμών που αποσκοπούν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών από την αγορά.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

185 Το Πρωτοδικείο επισημαίνει καταρχάς ότι η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας σχετικά με τον ειδικό χαρακτήρα της δομής της βρετανικής αγοράς γά-

λακτος δεν ασκεί επιρροή. Πράγματι, άπαξ στο Ηνωμένο Βασίλειο υφίσταται αγορά των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας σε χάρτινα κουτιά, καθώς και αγορά των μη ασηπτικών μηχανών, η Tetra Pak τελεί, με τους ανταγωνιστές της στις αγορές αυτές, σε σχέση ανταγωνισμού όμοια με εκείνη που υφίσταται εντός ολόκληρης της Κοινότητας, όπως κρίθηκε ήδη στο πλαίσιο της εξετάσεως του ορισμού της σχετικής γεωγραφικής αγοράς (βλ. ανωτέρω σκέψη 95). Το ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο οι αγορές αυτές είναι πιο περιορισμένων διαστάσεων δεν ασκεί επιρροή στην εκτίμηση του εξοβελιστικού ή μη χαρακτήρα των τιμών των μηχανών που ισχύουν στις βρετανικές αγορές.

186 Επιπλέον, ενόψει της διεθνούς εμβέλειας του ομίλου Tetra Pak, το επιχείρημα της προσφεύγουσας, ότι δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιήσει σταυροειδείς επιδοτήσεις μεταξύ του ασηπτικού και του μη ασηπτικού τομέα στο Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω της ασήμαντης καταναλώσεως γάλακτος UHT, πρέπει να απορριφθεί. Επιπλέον, το επιχείρημα αυτό δεν ασκεί, ούτως ή άλλως, επιρροή, καθόσον το Πρωτοδικείο έκρινε ήδη (βλ. ανωτέρω σκέψεις 112 έως 122) ότι η υπεροχή της προσφεύγουσας στον μη ασηπτικό τομέα, σε συνδυασμό με τη συνάφεια που συνδέει τον τομέα αυτό με τον ασηπτικό τομέα, αρκεί για να δικαιολογήσει την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης. Από την άποψη αυτή, η εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης στις μη ασηπτικές αγορές δεν εξαρτάται από την απόδειξη της υπάρξεως σταυροειδών επιδοτήσεων μεταξύ των δύο τομέων.

187 Υπό τις συνθήκες αυτές πρέπει να εξετασθεί εάν η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι οι τιμές των μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο αποσκοπούν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών από την αγορά, βάσει του κριτηρίου του κόστους και της στρατηγικής της επιχειρήσεως που κατέχει δεσπόζουσα θέση, όπως καθιερώθηκε από το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 147 έως 149).

188 Υπό το πρίσμα αυτό, υπογραμμίζεται, καταρχάς, ότι η Επιτροπή παραδέχεται ρητώς με την απόφαση (αιτιολογική σκέψη 157) ότι, όπως υποστηρίζει η Tetra

Pak, οι πωλήσεις ή οι μισθώσεις με ζημία αφορούσαν κυρίως την αγορά μηχανών μη ασηπτικής συσκευασίας. Ενόψει των προαναφερθέντων ταυτοσήμων ισχυρισμών των δύο διαδίκων, η ύπαρξη αρνητικών περιθωρίων για το σύνολο της δραστηριότητας «μηχανές», στα οποία στηρίζεται η απόφαση, εξηγείται από το εύρος των ζημιών που σημειώθηκαν στον τομέα των μη ασηπτικών μηχανών.

189 Ειδικότερα, η πραγματοποίηση για το σύνολο της δραστηριότητας «μηχανές», στο Ηνωμένο Βασίλειο, των αρνητικών καθαρών περιθωρίων [...] το 1982, [...] το 1983 και [...] το 1984, και αρνητικών ακαθάριστων περιθωρίων [...] το 1982, [...] το 1983 και [...] το 1984 εμφαίνει ότι η Tetra Pak πωλούσε τις μη ασηπτικές μηχανές της διαρκώς κάτω όχι μόνο του κόστους αλλά και του άμεσου κυμαινόμενου κόστους τους, πράγμα το οποίο, κατ' εφαρμογή των αρχών που συνήγαγε το Δικαστήριο με την απόφαση AKZO κατά Επιτροπής (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 147 έως 149), καταδεικνύει επαρκώς ότι κατά νόμον η προσφεύγουσα εφάρμοσε πολιτική εξοβελισμού κατά τη διάρκεια των χρήσεων αυτών. Πράγματι, από το ίδιο το εύρος τους και τη φύση τους, τέτοιες ζημίες, οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να υπηρετούν άλλη οικονομική λογική πέραν εκείνης του εξοβελισμού των ανταγωνιστών, αποσκοπούσαν αναμφισβήτητα στην ενίσχυση της θέσεως της Tetra Pak στις αγορές μη ασηπτικών μηχανών, όπου κατείχε ήδη υπερέχουσα θέση, όπως έχει ήδη κριθεί (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 118 έως 121), αποδυναμώνοντας έτσι τον ανταγωνισμό στην αγορά. Τέτοιες συμπεριφορές παρουσίαζαν, ως εκ τούτου, καταχρηστικό χαρακτήρα, σύμφωνα με πάγια νομολογία (βλ. ανωτέρω, σκέψη 114).

190 Όσον αφορά τις τιμές που εφαρμόστηκαν το 1981 για τις μη ασηπτικές μηχανές, οι οποίες ήταν συνολικά χαμηλότερες από την τιμή κόστους, όπως προκύπτει από την ύπαρξη αρνητικού καθαρού περιθωρίου [...] και ημι-ακαθάριστου θετικού περιθωρίου, για το σύνολο της δραστηριότητας «μηχανές» στο Ηνωμένο Βασίλειο, πρέπει επίσης να θεωρηθούν ότι έχουν καταχρηστικό χαρακτήρα, καθόσον ολόκληρη σειρά σοβαρών και συγκλινουσών ενδείξεων επιτρέπει να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη η ύπαρξη προθέσεως εξοβελισμού των ανταγωνιστών. Η πρόθεση αυτή εξοβελισμού προκύπτει ειδικότερα από τη διάρκεια, τη σταθερότητα και το εύρος, που περιγράφηκαν στην προηγούμενη σκέψη, των ζημιών που υπέστη με τη θέλησή της η επιχείρηση, καθώς και από

τον εσκεμμένο χαρακτήρα των ζημιών αυτών, όπως αναγνωρίζει ρητώς η Tetra Pak, στο πλαίσιο πολιτικής έντονου ανταγωνισμού μέσω των τιμών από το 1981 έως το 1984 ενώ η αγορά ήταν σε πλήρη ανάπτυξη.

191 Επιπλέον, η ανάλυση αυτή επιρρωννύεται από την κατάργηση του ανταγωνισμού που είχε ως αποτέλεσμα η πολιτική των τιμών που ακολούθησε η Tetra Pak. Συναφώς, από τα έγγραφα της δικογραφίας προκύπτει ότι η δραστηριότητα πωλήσεως και μισθώσεως μηχανών στο Ηνωμένο Βασίλειο, η οποία αντιπροσώπευε [...] του συνολικού κύκλου εργασιών της Tetra Pak στη χώρα αυτή το 1981, ανήλθε στο [...] το 1984. Κατά τις πληροφορίες που παρέσχε η Επιτροπή και δεν αμφισβήτησε η προσφεύγουσα, οι δραστηριότητες της Tetra Pak σημείωσαν έναν συντελεστή αυξήσεως [...], επτά φορές ανώτερο του συντελεστή ο οποίος είχε σημειωθεί σε όλες τις άλλες υπό εξέταση χώρες. Επιπλέον, το μερίδιο των μη ασηπτικών αγορών που κατέχει η Tetra Pak αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 1980 και 1986, περνώντας από το 34,2 % στο 43,9 % για τα χάρτινα κουτιά και από το 25,8 % στο 37,1 % για τις μηχανές.

192 Επομένως, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι οι τιμές των μη ασηπτικών μηχανών που πωλήθηκαν από το 1981 έως το 1984 στο Ηνωμένο Βασίλειο αποσκοπούσαν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών από την αγορά.

193 Πέραν τούτου και εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή ορθώς έκρινε ότι, ακόμη και εάν οι βρετανικές αγορές εξεταστούν χωριστά, διαπιστώνεται ότι η προσφεύγουσα κατείχε δεσπόζουσα θέση στις δύο ασηπτικές αγορές και προεξέχουσα θέση στις δύο μη ασηπτικές αγορές, όχι μόνο χάρη στα μερίδια της αγοράς που κατείχε, αλλά και στην οικονομική δύναμη την οποία αντλούσε ιδίως από την εμβέλεια του ομίλου, από το τεχνολογικό του προβάδισμα και από το εύρος του φάσματος των προϊόντων (βλ. υπό το πρίσμα αυτό, την προπαρατεθείσα απόφαση Michelin κατά Επιτροπής, σκέψη 55). Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι η δεσπόζουσα θέση της Tetra Pak στις ασηπτικές αγορές της επέτρεψε να εφαρμόσει εσκεμμένη πολιτική πωλήσεων με ζημία στον τομέα των μηχανών, από το 1989 έως το 1984, όπως μαρτυρούν τα πολύ θετικά, στο σύνολό τους, αποτελέσματα της βρετανικής θυγατρικής της Tetra Pak, κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, παρά τις ζημίες τις οποίες κατέγραψε ως προς το σύνολο των προϊόντων της, με εξαίρεση τα ασηπτικά

χάρτινα κουτιά Brik, των οποίων η συμβολή στο καθαρό περιθώριο κυμαινόταν από [...] στο [...] από το 1981 έως το 1984, σύμφωνα με λογιστικά έγγραφα τα οποία περιελήφθησαν στη δικογραφία.

Ε — Η τιμή των μηχανών και οι λοιπές φερόμενες ως καταχρηστικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν στην Ιταλία

194 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί ότι εφάρμοσε για τις μηχανές της, στην Ιταλία, τιμές που αποσκοπούσαν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών της (1) και τιμές που οδηγούσαν σε δυσμενείς διακρίσεις μεταξύ των πελατών της (2). Επιπλέον, απορρίπτει τους ισχυρισμούς της Επιτροπής σχετικά με τις διάφορες συγκεκριμένες φερόμενες ως καταχρηστικές πρακτικές οι οποίες εφαρμόστηκαν από το 1981 έως το 1983 τουλάχιστον (3).

1. Οι φερόμενες ως εξοβελιστικές τιμές των μηχανών

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

195 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί ότι εφάρμοσε, από το 1976 έως το 1986 τουλάχιστον, εξοβελιστικές τιμές για τα χάρτινα κουτιά της. Υπενθυμίζει ότι καθόρισε τις τιμές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών θεωρώντας ότι τα προϊόντα αυτά συνιστούσαν αδιαχώριστο σύστημα. Εάν η Επιτροπή είχε εξετάσει το σύστημα στο σύνολό του, θα είχε διαπιστώσει ότι, λαμβανομένου υπόψη του γενικού κόστους που κατανέμεται στη διάρκεια ισχύος μιας συμβάσεως, οι εκπτώσεις τις οποίες αναφέρει ήταν λιγότερο σημαντικές απ' ό,τι φαινόταν εκ πρώτης όψεως.

196 Εν πάση περιπτώσει, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή δέχεται, στην αιτιολογική σκέψη 158 της αποφάσεως, ότι η δραστηριότητα «μηχανές»

ήταν αποδοτική κατά τη διάρκεια της σχετικής περιόδου και ότι οι πωλήσεις μηχανών με ζημία δεν συνιστούσαν γενικευμένη πρακτική στην Ιταλία. Απ' αυτό συνάγει ότι οι μεμονωμένες πωλήσεις δεν μπορούν να θεωρηθούν καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσεως. Οι πωλήσεις αυτές ήταν το αποτέλεσμα έντονου ανταγωνισμού και δεν οφείλονται σε πρόθεση εξοβελισμού των ανταγωνιστών. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αποδοκιμασία τους με την απόφαση καταλήγει στο να θεωρείται κάθε πώληση με ζημία ως παράνομη αφ' εαυτής.

197 Η Επιτροπή απορρίπτει καταρχάς την επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας σχετικά με την αδυναμία διαχωρισμού των μηχανών και των χάρτινων κουτιών. Φρονεί, επιπλέον, ότι κάθε πώληση με ζημία με σκοπό εξοβελισμού συνιστά καταχρηστική εκμετάλλευση, είτε πρόκειται για γενικευμένη πρακτική είτε όχι.

198 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η ανάλυση ορισμένων πωλήσεων και μισθώσεων, στην Ιταλία, εμφαίνει ότι δεν ήταν σπάνιες εκπτώσεις της τάξεως του 50 %, μάλιστα δε του 75 % σε κάποια περίπτωση. Το γεγονός ότι οι χορηγούμενες εκπτώσεις ήταν ανώτερες, για ορισμένες συναλλαγές, από το καθαρό και από το ακαθάριστο περιθώριο καθώς και το πλαίσιο στο οποίο διεξήχθησαν οι συναλλαγές αυτές καταδεικνύουν ότι επρόκειτο για εσκεμμένες πράξεις πωλήσεως σε εξοβελιστικές τιμές.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

199 Υπογραμμίζεται, καταρχάς, ότι η επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας σχετικά με υποτιθέμενη συνάφεια μεταξύ της τιμής των μηχανών και της τιμής των χάρτινων κουτιών, πρέπει να αντικρουσθεί, για τους λόγους που ήδη εξέθεσε το Πρωτοδικείο (βλ. ανωτέρω σκέψεις 137 έως 140). Επιπλέον, και εν πάση περιπτώσει, η προσφεύγουσα δεν παρέχει κανένα συγκεκριμένο στοιχείο εκτιμήσεως προς στήριξη των ισχυρισμών της, που να αντικρούει τις διαπιστώσεις της Επιτροπής, κατά τις οποίες η Tetra Pak όριζε στην Ιταλία τις τιμές των μηχανών ανεξαρτήτως των τιμών των χάρτινων κουτιών.

200 Περαιτέρω, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, εν αντιθέσει προς ό,τι ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, πωλήσεις με ζημία, έστω και μεμονωμένες, που πραγματοποιούνται από επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση, είναι ικανές να παρουσιάζουν καταχρηστικό χαρακτήρα υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης, άπαξ και αποδεικνύεται επαρκώς ότι αποσκοπούν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών από την αγορά.

201 Στην υπό κρίση υπόθεση επισημαίνεται, καταρχάς, ότι η Επιτροπή στηρίζεται στα καθαρά περιθώρια (παράρτημα 4.3 της αποφάσεως) και στα ακαθάριστα περιθώρια (παράρτημα 4.4 της αποφάσεως) που πραγματοποίησε η Tetra Pak, από το 1981 έως το 1984, στην Ιταλία, στον τομέα της δραστηριότητας «μηχανές» για να ισχυριστεί ότι εκπτώσεις αισθητώς υψηλότερες των περιθωρίων αυτών προκαλούσαν, κατ' αρχήν, πωλήσεις/μισθώσεις με ζημία. Στηριζόμενη ακριβώς στο κριτήριο αυτό προβαίνει στη λεπτομερή ανάλυση ορισμένου αριθμού συγκεκριμένων ενεργειών πωλήσεως ή μισθώσεως ιδίως μηχανών (αιτιολογική σκέψη 158 και παράρτημα 6.4 της αποφάσεως).

202 Συναφώς, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, η ύπαρξη συγκεκριμένων πρακτικών εξοβελιστικών τιμών μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη, βάσει της προαναφερθείσας αναλύσεως, σε σχέση με το πλαίσιο στο οποίο διεξήχθησαν οι πωλήσεις/μισθώσεις με ζημία. Ειδικότερα, το γεγονός ότι, με τις ενέργειές της πωλήσεως ή μισθώσεως, η Terta Pak προσπαθούσε να αφαιρέσει δυνάμει αγορές ή να ανακτήσει αγορές που είχαν ήδη κατακτήσει οι ανταγωνιστές της, επιβεβαιώνει ότι επρόκειτο για εσκεμμένες ενέργειες πωλήσεως σε τιμές «εξοβελιστικές». Πράγματι, από την ανάλυση ορισμένου αριθμού ενεργειών, την οποία πραγματοποίησε η Επιτροπή βάσει λεπτομερειακών ερευνών, σε ιταλικά γαλακτοκομεία, η οποία επισυνάφθηκε στο παράρτημα 10 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και περιελήφθη στη δικογραφία, προκύπτει ότι η Tetra Pak χορήγησε υπό διάφορες μορφές εκπτώσεις ανώτερες από το ακαθάριστο περιθώριό της και, σε ορισμένες περιπτώσεις, προέβη στην εξώνηση σε εξωφρενικές τιμές, ήτοι στην τιμή καινούργιων τέτοιων μηχανών, παλαιών μηχανών ανταγωνιστών, με σχεδόν μηδενική υπολειμματική αξία, κατά τη διάρκεια της περιόδου από το 1979 έως το 1986. Φαίνεται επομένως ότι τουλάχιστον οι «συγκεκριμένες ενέργειες» στις οποίες αναφέρεται η απόφαση (αιτιολογική σκέψη 65), σχετικά με τέσσερις πωλήσεις ασηπτικών μηχανών σε τιμές κατώτερες του 25 έως 50 % των τιμών που εφαρμόζονταν την ίδια εποχή, καθώς και οι ενέργειες τις οποίες ανέλυσε η Επιτροπή στο παράρτημα 10 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων, στην οποία αναφέρεται η απόφαση (αιτιολογική σκέψη 68), αποσκοπούσαν στον εξοβελισμό των ανταγωνιστών.

203 Επομένως, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον την ύπαρξη, από το 1979 έως το 1986, ορισμένου αριθμού πωλήσεων των μηχανών σε εξοβελιστικές για τους ανταγωνιστές τιμές στην Ιταλία.

2. Οι τιμές των μηχανών που φέρονται ως ενέχουσες δυσμενή διάκριση

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

204 Η προσφεύγουσα επιβεβαιώνει ότι οι τιμές των μηχανών και των χάρτινων κουτιών δεν μπορούν να εκτιμηθούν χωριστά. Αναφέρει, για παράδειγμα, ότι έκπτωση της τάξεως του 50 % επί μηχανής Tetra Rex (TR/4) ισοδυναμεί με έκπτωση της τάξεως του 4 % επί του ύψους της συνολικής συναλλαγής. Ο καθορισμός της τιμής της μηχανής σε σχέση με την τιμή των χάρτινων κουτιών στο πλαίσιο ενός συστήματος παρουσιάζει συνήθως ενδιαφέρον για τον πελάτη, καθόσον καθιστά δυνατόν να ρυθμιστεί η πληρωμή ανάλογα με μέρμνες και προτεραιότητες που ποικίλλουν από τον έναν πελάτη στον άλλο.

205 Εξάλλου, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι διαφορές τιμής μεταξύ των πελατών μπορούν να δικαιολογηθούν από τη συνήθη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς. Ένα σύνολο λόγων εξηγεί ότι διαφορές τιμής για παρεμφερή ή όμοια προϊόντα απαντούν παντού σε άκρως ανταγωνιστικές αγορές. Η προσφεύγουσα αναφέρει συναφώς τη διαφορετική διαπραγματευτική δύναμη ανάλογα με τους πελάτες, τις διαφορετικές αντιλήψεις, την ανεπαρκή πληροφόρηση στην αγορά, την αβεβαιότητα ως προς τις αντιδράσεις των ανταγωνιστών και την έκδοση αποκεντρωμένης αποφάσεως.

206 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι διαφορές στις τιμές και στους συναλλακτικούς όρους που επιβάλλει η Tetra Pak, συνιστούσαν δυσμενή διάκριση μεταξύ των πελατών, υπό την έννοια του άρθρου 86, στοιχείο γ', της Συνθήκης. Ισχυρίζεται ότι η βασική σκέψη είναι ότι ο πελάτης πρέπει να είναι ελεύθερος να αποφασίσει να καταβάλει τιμή υψηλότερη για την αγορά της μηχανής και στη συνέχεια χαμηλή τιμή για τα χάρτινα κουτιά.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

207 Το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι διεξοδική ανάλυση της πλειονότητας των συμβάσεων πωλήσεως ή μισθώσεως μηχανών στην Ιταλία από το 1976 έως το 1986 προδίδει, σε αποπληθωρισμένες τιμές, διαφορές τιμών βραχυπροθέσμως από 20 έως 40 %, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις 50 % έως 60 % και πλέον, όσον αφορά τόσο τις ασηπτικές μηχανές όσο και τις μη ασηπτικές μηχανές. Ελλείψει οιασδήποτε αντικειμενικής δικαιολογίας, οι διαφορές αυτές οδηγούν αναμφισβήτητα σε διάκριση (βλ. τις αιτιολογικές σκέψεις 170, 62 έως 68, 158 και 161, καθώς και το παράρτημα 6.4 της αποφάσεως).

208 Πράγματι, υπογραμμίζεται ότι, λαμβανομένης υπόψη της αδυναμίας διαχωρισμού των μηχανών και των χάρτινων κουτιών, την οποία ήδη επισήμανε το Πρωτοδικείο (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 137 έως 148), η πρακτική σημαντικών διαφορών, όσον αφορά την τιμή των μηχανών, οδηγούσε εν πάση περιπτώσει σε διάκριση μεταξύ των πελατών της Tetra Pak στην Ιταλία χωρίς να χρειάζεται να ληφθεί υπόψη, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα, η τιμή του συστήματος συσκευασίας στο σύνολό του, συμπεριλαμβανομένης της τιμής των χάρτινων κουτιών. Συναφώς, ορθώς η Επιτροπή στηρίχθηκε μόνο στη σύγκριση των τιμών των μηχανών Tetra Pak, καθόσον, ενόψει του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, οι χρήστες έπρεπε να είναι απολύτως ελεύθεροι να χρησιμοποιούν στις μηχανές αυτές χάρτινα κουτιά που προμηθεύτηκαν από τους ανταγωνιστές της Tetra Pak (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1991, Hilti κατά Επιτροπής, σκέψεις 64 έως 68, που επιβεβαιώθηκε από την προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Μαρτίου 1994, σκέψεις 13 έως 16). Επιπλέον, και εν πάση περιπτώσει, οι διαφορές των τιμών των μηχανών στις οποίες αναφέρεται η απόφαση δεν μπορούν να εξηγηθούν με τη χωριστή εξέταση εκ μέρους της Επιτροπής της τιμής των μηχανών και των χάρτινων κουτιών. Πράγματι, η δικογραφία δεν περιέχει καμία ένδειξη και η προσφεύγουσα δεν παρέχει κανένα ακριβές στοιχείο και δεν προσκομίζει κανένα αποδεικτικό στοιχείο που να καθιστούν δυνατή τη θεμελίωση της θέσης της, κατά την οποία οι τιμές των συστημάτων συσκευασίας, θεωρουμένων στο σύνολό τους, συνέκλιναν στην Ιταλία καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζομένης περιόδου.

209 Επομένως, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον ότι, από το 1976 ως το 1986, η Tetra Pak εφάρμοσε στην Ιταλία τιμές ενέχουσες διακρίσεις όσον αφορά τις μηχανές, και κυρίως στον ασηπτικό τομέα.

3. Οι λοιπές φερόμενες ως καταχρηστικές πρακτικές

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

210 Η προσφεύγουσα αντικρούει τις διάφορες αιτιάσεις που διατυπώθηκαν στην αιτιολογική σκέψη 165 της αποφάσεως. Πρώτον, υποστηρίζει ότι η εξώνηση των μηχανών ανταγωνιστών δεν παρουσιάζει αφ' εαυτής καταχρηστικό χαρακτήρα. Δεύτερον, ισχυρίζεται ότι προβλήθηκε μόνο μια μεμονωμένη περίπτωση απαγορεύσεως σε επιχείρηση να χρησιμοποιεί τη μηχανή ανταγωνιστή (αιτιολογικές σκέψεις 73 και 79 της αποφάσεως) και ότι από αυτό δεν μπορούν να συναχθούν τελικά συμπεράσματα. Τρίτον, ουδόλως αποδείχθηκε η δήθεν προφορική συμφωνία που συνομολογήθηκε το 1983 με το περιοδικό *Il mondo del latte* και, καθόσον η συμφωνία αυτή αφορά ένα μόνο περιοδικό σ' ένα μόνο κράτος μέλος, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόκτηση διαφημιστικού υποστρώματος. Τέταρτον, τέλος, το σύστημα Resolvo, το οποίο δήθεν εξοβέλισε η Tetra Pak (βλ. τις αιτιολογικές σκέψεις 76 και 79 έως 83 της αποφάσεως) είχε στην πραγματικότητα αγοράσει το 1981 η εταιρία International Paper, δύο φορές σημαντικότερη από την Tetra Pak. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι δεν θα μπορούσε να εξοβελίσει ανταγωνιστή τόσο ισχυρό εάν το σύστημα Resolvo ήταν ανταγωνιστικό. Άλλωστε υφίστανται ακόμη μηχανές Resolvo στην ιταλική αγορά.

211 Η Επιτροπή αντικρούει το σύνολο των αντιρρήσεων της προσφεύγουσας. Πρώτον, όσον αφορά την εξώνηση των μηχανών των ανταγωνιστών, προκειμένου να τους εξοβελίσει από την αγορά ή να τους στερήσει από εμπορικές αναφορές (αιτιολογικές σκέψεις 73, 79 και 83 της αποφάσεως), ισχυρίζεται ότι κάθε συναλλαγή πρέπει να εξετάζεται μενονωμένως προκειμένου να εξακριβωθεί ο πραγματικός σκοπός της. Δεύτερον, η Επιτροπή δέχεται ότι η απόφαση παραθέτει μία μόνο περίπτωση κατά την οποία η Tetra Pak απέσπασε από τους πελάτες της τη δέσμευση να μη χρησιμοποιούν πλέον ορισμένες μηχανές ανταγωνιστών (αιτιολογική σκέψη 73 της αποφάσεως). Τρίτον, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η προσφεύγουσα οικειοποιήθηκε ένα σημαντικό διαφημιστικό μέσο, το περιοδικό *Il mondo del latte,* με τη σύναψη συμφωνίας αποκλειστικότητας (αιτιολογική σκέψη 75 της αποφάσεως). Τέταρτον, τέλος, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η προσφεύγουσα προσπάθησε, με διάφορα μέσα, να εμποδίσει τη διάδοση του συστήματος ασηπτικής συσκευασίας Resolvo το οποίο ανέπτυξε η εταιρία Poligrafico Buitoni. Οι αποδείξεις που αναφέρονται στις αιτιολογικές σκέψεις 77 και 83 της αποφάσεως επιτρέπουν να αποδειχθεί συναφώς ότι η προσφεύγουσα είχε την πρόθεση εξοβελισμού των ανταγωνιστών της.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

212 Το Πρωτοδικείο εκτιμά, ενόψει των αποδεικτικών στοιχείων που προσκόμισε η Επιτροπή, ιδίως των διαφόρων εγγράφων που συνελέγησαν κατά τις έρευνες σε ορισμένα γαλακτοκομεία, τα οποία παρατίθενται στις αιτιολογικές σκέψεις 73 έως 83 της αποφάσεως και προσκομίσθηκαν από την προσφεύγουσα κατόπιν αιτήσεως του Πρωτοδικείου, ότι οι διάφορες συγκεκριμένες πρακτικές οι οποίες εξειδικεύονται στην απόφαση, πρέπει να θεωρηθούν ως αποδεδειγμένες. Πρόκειται ειδικότερα για την εξώνηση, προκειμένου να αποσυρθούν από την αγορά, των μηχανών των ανταγωνιστών· για την απόσπαση δεσμεύσεως εκ μέρους μιας από τις προαναφερόμενες γαλακτοβιομηχανίες ότι θα παύσει να χρησιμοποιεί πλέον δύο μηχανές τις οποίες είχε αγοράσει από ανταγωνιστές της Tetra Pak· για τον εξοβελισμό στην Ιταλία του συνόλου των μηχανών ασηπτικής συσκευασίας Resolvo, τις οποίες είχε κατασκευάσει στις αρχές της δεκαετίας του '70 η Poligrafico Buitoni, η οποία αποτελούσε για την Tetra Pak δυνάμει ανταγωνιστή στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας· και, τέλος, για την απόκτηση διαφημιστικών υποστρωμάτων με την απόσπαση προφορικής δεσμεύσεως αποκλειστικότητας τουλάχιστον για το έτος 1982 στην εφημερίδα *Il Monto del latte,* που είναι το σημαντικότερο περιοδικό που εξειδικεύεται στη βιομηχανία γάλακτος στην Ιταλία. Συναφώς, η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι η αλληλογραφία, η οποία περιελήφθη στη δικογραφία και η οποία αντηλλάγη κατά τον κρίσιμο χρόνο μεταξύ της Elopak και του περιοδικού αυτού, παρείχε επαρκή απόδειξη της υπάρξεως τέτοιας συμφωνίας. Έτσι, σε επιστολή της 27ης Μαΐου 1982, το περιοδικό μνημονεύει κάποια «δέσμευση με άλλη εταιρία του τομέα αυτού, στην οποία είχε χορηγήσει την αποκλειστικότητα για μακρά περίοδο». Η ύπαρξη της συμφωνίας αυτής επιρρωννύεται επίσης από το γεγονός ότι δεν επετράπη στην Elopak να καταχωρίσει διαφήμιση στο περιοδικό αυτό, εν αντιθέσει προς την Tetra Pak.

213 Καθίσταται σαφές ότι οι διάφορες αυτές πρακτικές, οι οποίες αποσκοπούσαν στον εξοβελισμό των μηχανών των ανταγωνιστών από την αγορά ή στο να στερήσουν τους ανταγωνιστές από εμπορικές αναφορές, απέβλεπαν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, στην ενίσχυση της δεσπόζουσας θέσεως της Tetra Pak στον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας ή στο να εξοβελίσουν τους ανταγωνιστές από τον μη ασηπτικό τομέα, και είχαν ως εκ τούτου καταχρηστικό χαρακτήρα.

214 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι ο τρίτος λόγος ακυρώσεως, περί μη παραβάσεως του άρθρου 86 της Συνθήκης, πρέπει να απορριφθεί ως προς τα δύο σκέλη του.

Ως προς τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως, περί της εκ μέρους της Επιτροπής καταχρήσεως της εξουσίας εκδόσεως εντολών

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

215 Η προσφεύγουσα αμφισβητεί την ορθότητα των μέτρων που επιβλήθηκαν με την απόφαση προκειμένου να τερματιστεί η παράβαση στις ζώνες της αγοράς όπου εκτιμά ότι δεν κατέχει δεσπόζουσα θέση. Περαιτέρω, καταγγέλλει τα επιβληθέντα μέτρα, ειδικότερα, με το άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως, κατά το οποίο «η Tetra Pak δεν εφαρμόζει ούτε τιμές εξοβελισμού ούτε τιμές που οδηγούν σε διακρίσεις και δεν χορηγεί σε κανέναν πελάτη, υπό οιαδήποτε μορφή, εκπτώσεις στα προϊόντα της ή ευνοϊκότερους όρους πληρωμής που δεν δικαιολογούνται από αντικειμενική αντιπαροχή. Έτσι, οι εκπτώσεις στα χάρτινα κουτιά πρέπει να χορηγούνται μόνον ανάλογα με την ποσότητα της παραγγελίας και δεν πρέπει να σωρεύονται παραγγελίες για χάρτινα κουτιά διαφορετικών τύπων».

216 Συναφώς, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι, όσον αφορά τις μηχανές, η Επιτροπή ουδόλως εξηγεί την έννοια της «αντικειμενικής αντιπαροχής». Όσον αφορά τα χάρτινα κουτιά, η προσφεύγουσα φρονεί ότι η απαγόρευση των άλλων εκπτώσεων πλην των εκπτώσεων ποσότητας αποκλείει κάθε αντίδραση στο πλαίσιο ανταγωνισμού μέσω των τιμών, που στηρίζεται στην αξία, έναντι πρωτοβουλιών που λαμβάνει στον τομέα των τιμών ένας ανταγωνιστής. Ισχυρίζεται ότι, στην υπόθεση Hilti κατά Επιτροπής, η ίδια η Επιτροπή δέχθηκε τρεις εξαιρέσεις από τη δέσμευση της Hilti AG «να εφαρμόζει (...) πολιτική εκπτώσεων βασιζόμενη σε ακριβείς οργανικούς και διαφανείς πίνακες εκπτώσεων για ποσότητες/αξίες, εφαρμοζόμενους κατά τρόπο ενιαίο και χωρίς διακρίσεις» (βλ. την προπαρατεθείσα απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1991, Hilti κατά Επιτροπής, σκέψη 7).

217 Επιπλέον, το προπαρατεθέν άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως παραγνωρίζει την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, καθόσον επιβάλλει στην προσφεύγουσα υποχρεώσεις, ενώ η προσφεύγουσα συμμορφώθηκε προς τους όρους που διατύπωσε η Επιτροπή κατά τις διαπραγματεύσεις και, ως εκ τούτου νομίμως ανέμενε ότι το όργανο αυτό δεν θα της επιβάλει νέα μέτρα.

218 Η Επιτροπή απορρίπτει το σύνολο των επιχειρημάτων της προσφεύγουσας. Όσον αφορά ειδικότερα τις εντολές που διατυπώνονται στο προαναφερθέν άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως, διευκρινίζει ότι απαγορεύονται μόνον οι πρακτικές τις οποίες καταδικάζει η απόφαση ή οι πρακτικές ισοδυνάμου αποτελέσματος. Επιπλέον, η Επιτροπή δεν δέχεται τον ανταγωνισμό με την αξία, όπως τον αντιλαμβάνεται η προσφεύγουσα. Ισχυρίζεται ότι επιτρέπεται στις επιχειρήσεις που κατέχουν δεσπόζουσα θέση να ανταγωνίζονται με τις άλλες μόνο με την αξία τους, ενώ οι επιχειρήσεις που δεν έχουν δεσπόζουσα θέση μπορούν θεωρητικά να χρησιμοποιήσουν άλλες μεθόδους, ιδίως όσον αφορά τις τιμές. Υπό το πρίσμα αυτό, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι η προσφεύγουσα είχε υπογραμμίσει την ανώτερη ποιότητα και τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα που παρέχει το προϊόν της στον χρήστη.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

219 Όσον αφορά το ουσιαστικό και γεωγραφικό περιεχόμενο των εντολών που απηύθυνε η Επιτροπή στην προσφεύγουσα, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι το όργανο αυτό είχε όντως την εξουσία, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25, στο εξής: κανονισμός 17), να επιβάλει μέτρα αποσκοπούντα στην παύση των παραβάσεων τις οποίες διαπίστωνε στις τέσσερις σχετικές αγορές, όπου, όπως κρίθηκε ήδη στο πλαίσιο του τρίτου λόγου (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 109 έως 122), η οικεία επιχείρηση υπέκειτο στις διατάξεις του άρθρου 86 της Συνθήκης τούτο δε στο σύνολο της Κοινότητας, η οποία συνιστούσε, όπως επίσης έκρινε ήδη το Πρωτοδικείο (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 91 έως 98), τη σχετική γεωγραφική αγορά.

220 Όσον αφορά την απαγόρευση, υπό οιαδήποτε μορφή, εκπτώσεων ή ευνοϊκότερων όρων, χορηγουμένων «χωρίς αντικειμενική αντιπαροχή», η οποία διατυπώνεται στο άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, της αποφάσεως, αποσκοπεί στο να θέσει τέρμα στο σύνολο των πρακτικών τις οποίες αποδοκιμάζει η απόφαση, και στο να εμποδίσει οποιαδήποτε παρεμφερή πρακτική. Εν προκειμένω, υπενθυμίζεται ότι οι πρακτικές αυτές περιελάμβαναν τόσο τις τιμές που οδηγούσαν σε δυσμενή διάκριση ή σε εξοβελισμό των ανταγωνιστών όσο και ορισμένους από τους αποδοκιμασθέντες συμβατικούς όρους, οι οποίοι αποσκοπούσαν στο να προκαλέσουν πλήρη εξάρτηση των πελατών της Tetra Pak, παρακινώντας τους, ιδίως με εκπτώσεις που χορηγούνταν υπό τη μορφή προοδευτικά μειωμένης χρεώσεως των δαπανών παροχής βοηθείας, συντηρήσεως και τεχνικής ενημερώσεως που προέβλεπαν οι συμβάσεις πωλήσεως των μηχα-

νών [προπαρατεθείσα ρήτρα (vii)] ή προοδευτικής μειώσεως του μηνιαίου μισθώματος, που προέβλεπαν οι συμβάσεις μισθώσεως μηχανών [προπαρατεθείσα ρήτρα (xxii)], ανάλογα με τον αριθμό των χάρτινων κουτιών που χρησιμοποιήθηκαν, να εφοδιάζονται με χάρτινα κουτιά από την Tetra Pak.

221 Η απαγόρευση αυτών των εκπτώσεων προς τον τακτικό πελάτη ή των ισοδυνάμων πρακτικών ισοδυνάμου αποτελέσματος δεν είναι δυσανάλογη ούτε οδηγεί σε διακρίσεις και συνάδει προς παγία νομολογία (βλ. ιδίως τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής και Michelin κατά Επιτροπής, σκέψη 71). Δικαιολογεί, ειδικότερα όσον αφορά τα χάρτινα κουτιά, την απαγόρευση των εκπτώσεων πλην των εκπτώσεων ποσότητας κατά την παραγγελία, οι οποίες δεν είναι σωρευτικές για τα χάρτινα κουτιά διαφορετικών τύπων. Εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, η απαγόρευση αυτή δεν εμποδίζει επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση να εφαρμόσει τον ανταγωνισμό ιδίως με τις τιμές, εφόσον στηρίζεται σε αντικειμενικές σκέψεις όπως για παράδειγμα η φερεγγυότητα του πελάτη, και δεν οδηγεί επομένως σε διακρίσεις ή σε εξοβελισμό των ανταγωνιστών. Υπό τις συνθήκες αυτές, η άδεια χορηγήσεως μόνον εκπτώσεων ποσότητας κατά την παραγγελία, οι οποίες δεν είναι σωρευτικές για τους διαφόρους τύπους χάρτινων κουτιών, δεν αντιφάσκει προς τη λύση που έγινε δεκτή στην υπόθεση Hilti κατά Επιτροπής, στην οποία η Επιτροπή δέχτηκε τη δυνατότητα της οικείας επιχειρήσεως να παραβαίνει την υποχρέωση εφαρμογής των πινάκων εκπτώσεως ποσότητας ακριβείας, που εφαρμόζονται κατά ενιαίο τρόπο, σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις (προπαρατεθείσα απόφαση του Πρωτοδικείου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, σκέψεις 6 και 7). Η υπόθεση αυτή δεν ασκεί επιρροή στην υπό κρίση περίπτωση, καθόσον η προσβαλλομένη απόφαση δεν επιβάλλει στην Tetra Pak να καθορίσει πίνακες εκπτώσεων, αλλά περιορίζεται να επιβάλει τη χορήγηση εκπτώσεων ανάλογα με την παραγγελθείσα ποσότητα. Καίτοι η υποχρέωση κοινοποιήσεως των πινάκων τιμών προκύπτει από το άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, της αποφάσεως, το οποίο επιβάλλει στην Tetra Pak να παρέχει σε κάθε πελάτη τη δυνατότητα να προμηθεύεται από θυγατρική επιχείρηση της Tetra Pak της επιλογής του και στις τιμές που αυτή εφαρμόζει, η απόφαση δεν επιβάλλει εντούτοις με το άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, πίνακες εκπτώσεων. Αρκεί το επίπεδο των εκπτώσεων να δικαιολογείται αντικειμενικά, πράγμα που συνεπάγεται ότι δεν οδηγεί σε διακρίσεις ούτε σε εξοβελισμό των ανταγωνιστών.

222 Τέλος, η Επιτροπή δεν παραβίασε την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, επιβάλλοντας, με την απόφαση, ορισμένα πρόσθετα μέτρα, αποσκοπούντα

στην παύση της παραβάσεως, τα οποία προστέθηκαν στα μέτρα τα οποία είχε ήδη συστήσει κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας. Πράγματι, το άρθρο 3, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 περιορίζεται στο να επιτρέπει στην Επιτροπή να απευθύνει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις συστάσεις που αποσκοπούν στην παύση των καταχρηστικών εκμεταλλεύσεων, προτού λάβει απόφαση διαπιστώσεως της παραβάσεως δυνάμει του ιδίου αυτού άρθρου. Η τήρηση των συστάσεων αυτών εκ μέρους της οικείας επιχειρήσεως σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της εξουσίας που παρέχεται στην Επιτροπή, δυνάμει της παραγράφου 1, του ιδίου άρθρου, να επιβάλλει οιοδήποτε μέτρο κρίνει αναγκαίο προκειμένου να παύσουν οι διαπιστωθείσες κατά την έκδοση της αποφάσεως καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις. Η διάθεση συνεργασίας της επίμαχης επιχειρήσεως και το γεγονός ότι συμμορφώθηκε προς τους όρους που επέβαλε η Επιτροπή προκειμένου να παύσει η παράβαση, κατά τη διοικητική διαδικασία, μπορούν να ληφθούν υπόψη μόνον για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου.

223 Κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος, περί της εκ μέρους της Επιτροπής καταχρήσεως της εξουσίας εκδόσεων εντολών πρέπει να απορριφθεί.

IV — Επί των αιτημάτων που αφορούν το ύψος του προστίμου

Συνοπτική έκθεση της επιχειρηματολογίας των διαδίκων

224 Η προσφεύγουσα βάλλει κατά του ύψους του προστίμου που ανέρχεται σε 75 εκατομμύρια ECU, και είναι κατά πολύ ανώτερο του ύψους των προστίμων που είχαν επιβληθεί προηγουμένως από την Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 86 της Συνθήκης. Προβάλλει τα ακόλουθα επιχειρήματα. Πρώτον, και εν πάση περιπτώσει, το πρόστιμο είναι τελείως δυσανάλογο και υπέρμετρο τόσο κατ' απόλυτη τιμή όσο και σε σχέση με το μέγεθος της Tetra Pak, λαμβανομένης υπόψη της προηγούμενης πρακτικής της Επιτροπής.

225 Δεύτερον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή καθόρισε το ύψος του προστίμου αυτού προκειμένου να κολάσει ιδίως ορισμένες πράξεις που διενεργήθησαν στις αγορές όπου δεν κατείχε δεσπόζουσα θέση, όπως οι μη ασηπτικές αγορές, οι αγορές των εξοπλισμών που προορίζονται για τη συσκευασία άλλων ρευστών ειδών διατροφής πλην του γάλακτος, καθώς και οι αγορές της Βορειοδυτικής Ευρώπης, όπου η προσφεύγουσα δεν είχε δεσπόζουσα θέση, ακόμα και στον τομέα της συσκευασίας του γάλακτος.

226 Τρίτον, η Επιτροπή επέβαλε κυρώσεις στην προσφεύγουσα για τη στάση της εντός του συνόλου των δώδεκα κρατών μελών, ενώ τρία από τα κράτη αυτά δεν είχαν την ιδιότητα κράτους μέλους κατά τη διάρκεια μεγάλου μέρους της περιόδου που καλύπτει η απόφαση.

227 Τέταρτον, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή όρισε το ύψος του προστίμου λαμβάνοντας υπόψη τη στάση της εντός ολοκλήρου της Κοινότητας, βάσει αποδεικτικών στοιχείων που αφορούσαν μόνο ένα κράτος μέλος ή έναν περιορισμένο αριθμό κρατών μελών, τόσον όσον αφορά τις συμβάσεις της όσο και την πολιτική των τιμών που εφάρμοσε.

228 Πέμπτον, η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι η μέθοδος ορισμού της αγοράς των προϊόντων καθώς και η θεωρία της «παραπλήσιας αγοράς» με την οποία δικαιολόγησε την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης στον μη ασηπτικό τομέα αποτελούν νέα στοιχεία.

229 Έκτον, η προσφεύγουσα προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη, κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, τη στάση συνεργασίας που ετήρησε κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας.

230 Έβδομον, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι τα επιβληθέντα πρόστιμα δυνάμει του κανονισμού 17 έχουν ποινικό χαρακτήρα. Η Επιτροπή, παραλείποντας να κατανείμει το ύψος του προστίμου μεταξύ των διαφόρων διαπιστωθεισών καταχρηστικών εκμεταλλεύσεων και μη παρέχοντας στην προσφεύγουσα τη δυνατότητα να διατυπώσει παρατηρήσεις όσον αφορά το ύψος αυτό, παραβίασε τις αρχές της επιείκειας και της χρηστής διοικήσεως, καθώς και τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα κράτη μέλη, ιδίως το δικαίωμα της επίμαχης επιχειρήσεως να λάβει γνώση του ποια κύρωση επιβάλλεται για κάποια παράβαση, καθώς και το δικαίωμα του κατηγορουμένου, το οποίο καθιερώνεται στο common law, να ακουστεί επί της ποινικής κυρώσεως αφ' ής στιγμής κάποιο δικαστήριο διαπίστωσε ότι διέπραξε πράξεις κολάσιμες με την ποινή αυτή.

231 Τέλος, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή ουδόλως έλαβε υπόψη τις σημαντικές θετικές επιπτώσεις των νεωτερισμών της και των επενδύσεών της επί των καταναλωτών και επί του ανταγωνισμού, στο σύνολο της Κοινότητας.

232 Η Επιτροπή φρονεί ότι το ύψος του προστίμου είναι άμεση και αναπόφευκτη συνέπεια της βαρύτητας και της διάρκειας των καταχρηστικών πρακτικών οι οποίες εφαρμόστηκαν στο μεγαλύτερο τμήμα των κρατών μελών ή ακόμη και σε ολόκληρη την Κοινότητα και για τις οποίες μπορούσε ανά πάσα στιγμή να προβλεφθεί ότι αντέκειντο προς το άρθρο 86. Για τον καθορισμό του ύψους αυτού λαμβάνεται υπόψη η σημασία της οικείας επιχειρήσεως, για να μην ευνοούνται μη προσηκόντως οι μεγάλες επιχειρήσεις.

233 Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι το πρόστιμο επιβλήθηκε αποκλειστικά λόγω των πρακτικών που διαπιστώθηκαν στα κράτη μέλη όπου εφαρμόστηκαν, πράγμα το οποίο προκύπτει σαφώς από την απόφαση. Επιπλέον, η Επιτροπή έλαβε υπόψη την εξέλιξη της συνθέσεως της Κοινότητας κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς.

234 Όσον αφορά τη διαδικασία που κατέληξε στον καθορισμό του ύψους του προστίμου, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι δεν προβλέπεται καμιά υποχρέωση κατανο-

μής του ύψους του προστίμου και οργανώσεως χωριστής ακροάσεως όσον αφορά το ζήτημα του προστίμου.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

235 Όσον αφορά το ύψος του προστίμου επισημαίνεται, προκαταρκτικώς, ότι η εκτεθείσα στη σκέψη 230 ανωτέρω άποψη της προσφεύγουσας ότι το πρόστιμο είναι ποινικού χαρακτήρα και ότι η οικεία επιχείρηση έχει το δικαίωμα να ακουστεί από την Επιτροπή, όσον αφορά το ύψος αυτό, δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Επ' αυτού πρέπει, πρώτον, να σημειωθεί ότι, όπως το ίδιο το άρθρο 15, παράγραφος 4, του κανονισμού 17 ορίζει, τα επιβαλλόμενα δυνάμει της παραγράφου 2 πρόστιμα δεν είναι ποινικού χαρακτήρα. Δεύτερον, όσον αφορά το δικαίωμα ακροάσεως των εμπλεκομένων επιχειρήσεων κατά τη διοικητική διαδικασία, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, του κανονισμού 17, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, του κανονισμού 99/63, της 25ης Ιουλίου 1963, προβλέπουν ρητά ότι, οσάκις η Επιτροπή προτίθεται να επιβάλει πρόστιμο, οι οικείες επιχειρήσεις πρέπει να έχουν την ευκαιρία να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους «επί του αντικειμένου των αιτιάσεων που ελήφθησαν υπόψη από την Επιτροπή». Επομένως, τα δικαιώματα άμυνας των οικείων επιχειρήσεων διασφαλίζονται ενώπιον της Επιτροπής, όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, μέσω των παρατηρήσεών τους ως προς τη διάρκεια και τη βαρύτητα της παραβάσεως καθώς και τη δυνατότητα προβλέψεως ότι αντίκειται προς τον ανταγωνισμό. Περαιτέρω, σημειώνεται ότι οι επιχειρήσεις απολαύουν πρόσθετης εγγυήσεως όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους αυτού, καθόσον το Πρωτοδικείο αποφαίνεται κατά πλήρη δικαιοδοσία και μπορεί επομένως να άρει ή να μειώσει το πρόστιμο, δυνάμει του άρθρου 17 του κανονισμού 17.

236 Υπογραμμίζεται επίσης ότι, για να μπορέσουν οι οικείες επιχειρήσεις να εκτιμήσουν αν το ύψος του προστίμου καθορίστηκε νομοτύπως και να οργανώσουν την άμυνά τους και το Πρωτοδικείο να ασκήσει τον έλεγχό του, η Επιτροπή δεν υποχρεούται, όπως υποστηρίζει η προσφεύγουσα να κατανείμει το ύψος του προστίμου μεταξύ των διαφόρων στοιχείων της καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως. Ειδικότερα, μια τέτοια κατανομή αποδεικνύεται αδύνατη εφόσον,

όπως στην υπό κρίση υπόθεση, το σύνολο των διαπιστωθεισών παραβάσεων εντάσσεται σε συνολική στρατηγική που παρουσιάζει εσωτερική συνοχή και πρέπει ως εκ τούτου να αντιμετωπιστεί συνολικά τόσο προκειμένου να εφαρμοστεί το άρθρο 86 της Συνθήκης όσο και να καθοριστεί το πρόστιμο. Αρκεί να διασαφηνίσει η Επιτροπή, με την απόφαση, τα κριτήρια βάσει των οποίων καθορίζεται το γενικό ύψος του προστίμου που επιβάλλεται σε μία επιχείρηση. Δεν υποχρεούται να εξατομικεύσει κατά ποιο τρόπο είχε λάβει υπόψη καθένα από τα στοιχεία τα οποία μνημονεύθηκαν μεταξύ των κριτηρίων αυτών και συνεκτιμήθηκαν για τον προσδιορισμό της τάξεως του μεγέθους του προστίμου (βλ. ιδίως την απόφαση του Πρωτοδικείου της 24ης Οκτωβρίου 1991, T-1/89, Rhône-Poulenc κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-867, σκέψη 166, T-2/89, Petrofina κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1087, και T-3/89, Atochem κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1177, με τις οποίες το Πρωτοδικείο έκρινε ότι οι διάφορες εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ ανταγωνιστών συνιστούσαν μια και μόνη παράβαση, καθώς και τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397, και της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73, Suiker Unie κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 507).

237 Υπό τις συνθήκες αυτές το Πρωτοδικείο πρέπει να εξετάσει, καταρχάς, αν οι παραβάσεις διεπράχθησαν εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, προτού ελεγχθεί αν τα κριτήρια στα οποία στηρίχθηκε η Επιτροπή κατά την έκδοση της αποφάσεως για να καθορίσει το ύψος του προστίμου ήταν πρόσφορα και επαρκή.

238 Προκειμένου, πρώτον, για το αν οι παραβάσεις διεπράχθησαν εκ προθέσεως ή εξ αμελείας και μπορούν, επομένως, να κολασθούν με την επιβολή προστίμου, δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 17. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται άπαξ και η οικεία επιχείρηση δεν ήταν δυνατό να αγνοεί ότι η συμπεριφορά της ήταν αντίθετη προς τους όρους του ανταγωνισμού, ασχέτως του εάν είχε ή όχι συνείδηση του ότι παρέβαινε τους κανόνες περί ανταγωνισμού της Συνθήκης (βλ. ιδίως την προπαρατεθείσα απόφαση IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 45).

239 Στην υπό κρίση υπόθεση, το Πρωτοδικείο κρίνει ότι η προσφεύγουσα δεν ήταν δυνατόν να αγνοεί ότι, λόγω της ευρύτητας τους, της διάρκειάς τους και του συστηματικού τους χαρακτήρα, οι επίμαχες πρακτικές επέφεραν σοβαρούς

περιορισμούς στον ανταγωνισμό, ενόψει ειδικότερα της οιονεί μονοπωλιακής της θέσεως στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας και της υπεροχής της στις αγορές μη ασηπτικής συσκευασίας. Επιπλέον, λαμβανομένης υπόψη της θέσεώς της στις σχετικές αγορές και της βαρύτητας των παραβάσεων των όρων του ανταγωνισμού, η προσφεύγουσα δεν ήταν δυνατόν να μην έχει συνείδηση του ότι παρέβαινε την απαγόρευση του άρθρου 86 της Συνθήκης. Επομένως, ακόμη και αν από ορισμένες απόψεις ο καθορισμός των αγορών των σχετικών προϊόντων και του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 86 είχε ενδεχομένως πολύπλοκο χαρακτήρα, το γεγονός αυτό δεν μπορεί να οδηγήσει εν προκειμένω στη μείωση του ύψους του προστίμου, λόγω του πρόδηλου χαρακτήρα και της ιδιαίτερης βαρύτητας των περιορισμών του ανταγωνισμού που προκύπτουν από τις επίμαχες καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις. Οι ισχυρισμοί της προσφεύγουσας, οι οποίοι εξετέθησαν στη σκέψη 228 ανωτέρω, ότι δήθεν ορισμένες νομικές εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στην απόφαση αποτελούν νέα στοιχεία, δεν μπορούν ως εκ τούτου να γίνουν δεκτοί.

240 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο Πρωτοδικείο εναπόκειται να εκτιμήσει, δεύτερον, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, του κανονισμού 17, αν το ύψος του επιβληθέντος με την απόφαση προστίμου είναι ανάλογο προς τη βαρύτητα και τη διάρκεια των διαπιστωθεισών παραβάσεων, λαμβανομένου υπόψη του εύρους των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων τους, και των θιγέντων συμφερόντων των καταναλωτών ή των ανταγωνιστών (βλ., για παράδειγμα, την προπαρατεθείσα απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1991, Hilti κατά Επιτροπής, σκέψη 134), καθώς και προς την οικονομική ισχύ της Tetra Pak.

241 Υπό το πρίσμα αυτό, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι τα κριτήρια που δέχθηκε η Επιτροπή και εκτίθενται στην απόφαση δικαιολογούσαν το μεγάλο ύψος του επιβληθέντος προστίμου. Ειδικότερα, ορθώς η Επιτροπή έλαβε υπόψη την ιδιαιτέρως μακρά διάρκεια (15 έτη ή περισσότερο) ορισμένων παραβάσεων· τον αριθμό και την ποικιλία των παραβάσεων, οι οποίες αφορούσαν το σύνολο ή σχεδόν το σύνολο των προϊόντων του ομίλου, ορισμένες από τις οποίες επηρέασαν όλα τα κράτη μέλη· την ιδιαίτερη βαρύτητα των παραβάσεων οι οποίες εντάσσονταν επιπλέον σε προμελετημένη και παρουσιάζουσα εσωτερική συνοχή στρατηγική του ομίλου, η οποία αποσκοπούσε, με διάφορες πρακτικές εξοβελισμού έναντι των ανταγωνιστών και με πολιτική εξαρτήσεως των πελατών, να διατηρεί τεχνητώς ή να ενισχύει τη δεσπόζουσα θέση της Tetra Pak σε αγορές όπου ο ανταγωνισμός ήταν ήδη περιορισμένος· τέλος, τα ιδιαιτέρως αρνητικά αποτελέσματα των καταχρηστικών εκμεταλλεύσεων στο επίπεδο του ανταγωνισμού και το όφελος που άντλησε η προσφεύγουσα από τις παραβάσεις της.

242 Πράγματι, υπογραμμίζεται ότι το σύνολο των διαπιστωθεισών παραβάσεων, οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο οργανώσεως της παραγωγής και της διανομής που είναι εντελώς αυτόνομες, καθώς και στο πλαίσιο πολύ έντονης πολιτικής διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι οποίες είναι νόμιμες αφ' εαυτές, συνέβαλε σε συνολική μακροπρόθεσμη στρατηγική, εντός ολόκληρης της Κοινότητας, η οποία επέτρεψε στην Tetra Pak να στεγανοποιήσει τις εθνικές αγορές, να διατηρήσει τη δεσπόζουσα θέση της στον τομέα της ασηπτικής συσκευασίας και να ενισχύσει την υπεροχή της στον τομέα της μη ασηπτικής συσκευασίας, στον οποίο το μερίδιο της αγοράς το οποίο κατείχε, το οποίο ήταν περίπου 40 % το 1980, ανήλθε στο 50 έως 55 % το 1991. Όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, η πολιτική των τιμών που εφαρμόστηκε στην Ιταλία θα είχε προφανώς επιφέρει τον εξοβελισμό της Elopak από την ιταλική αγορά εάν είχε συνεχιστεί μετά την καταγγελία που κατέθεσε η εταιρία αυτή. Η Tetra Pak μπόρεσε με τον τρόπο αυτό να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της στις αγορές ασηπτικής συσκευασίας εις βάρος των πελατών της καθώς και των ανταγωνιστών της, τόσο στον ασηπτικό όσο και στον μη ασηπτικό τομέα. Ειδικότερα, εμποδίζοντας τον εφοδιασμό των πελατών της με ασηπτικά χάρτινα κουτιά από ανταγωνιστές, οι ρήτρες αλληλένδετων πωλήσεων των μηχανών και των χάρτινων κουτιών εμπόδισαν τους παραγωγούς μη ασηπτικών χάρτινων κουτιών να αποκτήσουν πρόσβαση στην αγορά των ασηπτικών χάρτινων κουτιών χάρη σε τεχνικές προσαρμογές οι οποίες ήταν τεχνικώς πραγματοποιήσιμες.

243 Συναφώς, διευκρινίζεται εντούτοις ότι, εν αντιθέσει προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, ελήφθησαν υπόψη για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου μόνον οι παραβάσεις που διεπράχθησαν στο ή στα κράτη μέλη όπου διαπιστώθηκαν πράγματι. Καίτοι η Επιτροπή ορθώς εκτίμησε τη βαρύτητα καθεμιάς από τις παραβάσεις στο πλαίσιο της συνολικής πολιτικής που εφαρμόζει η Tetra Pak, ουδόλως στηρίχθηκε σε αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν παράβαση η οποία διαπράχθηκε σε ένα κράτος μέλος, ώστε να θεωρηθεί ότι η διαπίστωση της παραβάσεως ισχύει και στα άλλα κράτη μέλη, και μάλιστα στο σύνολο της Κοινότητας. Για τον καθορισμό του προστίμου, η Επιτροπή έλαβε επομένως υπόψη τη γεωγραφική έκταση, τη βαρύτητα και τη διάρκεια των διαφόρων καταχρηστικών συμβατικών όρων, που ίσχυσαν από το 1976 έως το 1991, ορισμένοι από τους οποίους, όπως οι ρήτρες των αλληλενδέτων πωλήσεων και οι ρήτρες αποκλειστικότητας, ίσχυαν σε ολόκληρη την Κοινότητα ενώ άλλοι αφορούσαν μόνον ένα ή περισσότερα κράτη μέλη. Ομοίως, έλαβε υπόψη τη γεωγραφική έκταση, τη βαρύτητα και την αντίστοιχη διάρκεια των διαπιστωθεισών διαφορετικών πρακτικών των τιμών που οδήγησαν σε διακρίσεις ή σε εξοβελισμό των ανταγωνιστών στα κράτη που ήταν μέλη της Κοινότητας, κατά τον χρόνο που διεπράχθησαν οι καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις. Οι αιτιάσεις που επικαλείται η προσφεύγουσα, οι οποίες εκτέθηκαν στις σκέψεις 225 έως 227, πρέπει επομένως να απορριφθούν.

244 Εξάλλου, προκειμένου ειδικότερα για παραβάσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη από το Πρωτοδικείο, για την εκτίμηση του ύψους του προστίμου, κατόπιν του ελέγχου του επί των διαπιστωθεισών καταχρηστικών εκμεταλλεύσεων στην απόφαση, υπενθυμίζεται ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη, καθόσον αποδείχθησαν επαρκώς από την Επιτροπή, οι διάφορες καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες που ίσχυσαν από το 1976 έως το 1991· οι τιμές που οδήγησαν σε δυσμενή διάκριση μεταξύ των κρατών μελών, από το 1984 έως το 1986, για το σύνολο των μηχανών και για τα ασηπτικά χάρτινα κουτιά, και, από το 1978 έως το 1984, για τα μη ασηπτικά χάρτινα κουτιά· οι τιμές που οδήγησαν σε διάκριση μεταξύ των διαφόρων χρηστών στην Ιταλία από το 1976 έως το 1986· οι εξοβελιστικές τιμές, των χάρτινων κουτιών Tetra Rex, από το 1976 έως το 1982, στην Ιταλία· οι εξοβελιστικές τιμές, από το 1979 έως το 1986, όσον αφορά ορισμένο αριθμό μηχανών στην Ιταλία· οι εξοβελιστικές τιμές, των χάρτινων κουτιών, από το 1982 έως το 1984, στο Ηνωμένο Βασίλειο· και, τέλος, οι διάφορες πρακτικές εξοβελισμού που διασαφηνίστηκαν με την απόφαση και αναλύθηκαν προηγουμένως (βλ. ανωτέρω, σκέψεις 212 και 213).

245 Όσον αφορά το εκτεθέν στη σκέψη 229, ανωτέρω, επιχείρημα της Tetra Pak, ότι η Επιτροπή, η οποία, κατά την άποψη της προσφεύγουσας, θα μπορούσε η ίδια να περιορίσει τη διάρκεια της παραβάσεως ενεργώντας κατά τρόπο που να παρουσιάζει μεγαλύτερη εσωτερική συνοχή, έπρεπε να λάβει υπόψη, κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, τις προσπάθειες συνεργασίας που κατέβαλε η προσφεύγουσα κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Η μακρά διάρκεια του ελέγχου που πραγματοποίησε η Επιτροπή επί έξι έτη, στη συνέχεια της ίδιας της διοικητικής διαδικασίας, που διήρκεσε δύο έτη, εξηγείται από τον περίπλοκο χαρακτήρα και την έκταση των ερευνών της Επιτροπής, οι οποίες αφορούσαν το σύνολο της εμπορικής πολιτικής της Tetra Pak από το 1976, εντός της Κοινότητας. Περαιτέρω, ούτε οι ισχυρισμοί της προσφεύγουσας ότι συμμορφώθηκε αμέσως προς τους όρους της Επιτροπής προκειμένου να τερματίσει τις παραβάσεις που της είχαν καταλογισθεί, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, μπορούν να γίνουν δεκτοί. Συναφώς, αρκεί να υπομνησθεί ότι η προσφεύγουσα παραιτήθηκε από τους επίδικους συμβατικούς όρους που επέβαλε μόλις στην αρχή του έτους 1991, ενώ η ανακοίνωση των αιτιάσεων της είχε απευθυνθεί ήδη από τον μήνα Δεκέμβριο του 1988. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή έλαβε υπόψη κατά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου μόνο τις πραγματικές προσπάθειες συνεργασίας τις οποίες κατέβαλε η προσφεύγουσα στην αρχή του έτους 1991. Τούτο συνέβη πράγματι, όπως προκύπτει ρητώς από την αιτιολογία της αποφάσεως.

246 Τέλος, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, τα οφέλη που απορρέουν για τους καταναλωτές των προϊόντων της Tetra Pak δεν μπορούν να συνιστούν ελαφρυ-

ντική περίσταση που καθιστά δυνατόν τον περιορισμό του ύψους του προστίμου. Πράγματι οι διαπιστωθείσες καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις δεν δικαιολογούνταν από τις ειδικές επιταγές που συνδέονται με την ανάπτυξη και την κυκλοφορία στην αγορά των προϊόντων αυτών. Το επιχείρημα της προσφεύγουσας που εκτίθεται στη σκέψη 231 ανωτέρω, πρέπει επομένως να απορριφθεί.

247 Ενόψει του συνόλου των προηγουμένων σκέψεων, από τις οποίες προκύπτει η διάρκεια, η έκταση και η ιδιαίτερη βαρύτητα των διαπιστωθεισών καταχρηστικών εκμεταλλεύσεων, το ύψος του επιβληθέντος με την απόφαση προστίμου δεν είναι δυσανάλογο σε σχέση με το μέγεθος της προσφεύγουσας. Κατά τα συγκλίνοντα στοιχεία που προσκόμισαν οι διάδικοι, το πρόστιμο αυτό των 75 εκατομμυρίων ECU αντιστοιχεί περίπου στο 2,2 % του συνολικού κύκλου εργασιών της προσφεύγουσας το 1990. Κείται, επομένως, εντός των ορίων που θέτει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, κατά το οποίο το ύψος του προστίμου μπορεί να ανέρχεται μέχρι ποσοστού 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από μία των επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν συνεργήσει στην παράβαση. Το εκτεθέν στη σκέψη 224 ανωτέρω επιχείρημα της προσφεύγουσας, ότι το πρόστιμο είναι υπερβολικό και δυσανάλογο είναι, επομένως, αβάσιμο.

248 Συνεπώς, τα αιτήματα που αφορούν τόσο την ακύρωση της αποφάσεως όσο και το ύψος του προστίμου δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.

V — Επί των δικαστικών εξόδων

249 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα. Επειδή η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της προσφεύγουσας στα δικαστικά έξοδα και η προσφεύγουσα ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (δεύτερο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Cruz Vilaça Briët Καλογερόπουλος

Saggio Biancarelli

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Οκτωβρίου 1994.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος

H. Jung J. L. Cruz Vilaça